

# DSJOURNAL

Diplomasi ve Strateji Dergisi  
*The Journal of Diplomacy and Strategy*



**JOMINI VE CLAUSEWITZ'İN SAVAŞ OLGUSUNA BAKIŞ  
AÇILARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ**  
Şeyda ÖCAL-ARSLAN

**GEOPOLITICAL CONTAINMENT OF CHINA AND TÜRKİYE**  
Tuğçe AKOSMANOĞLU

**DİPLOMATİK MÜZAKERE SÜREÇLERİNDE İSTİHBARATA KARŞI  
KOYMANIN STRATEJİK ÖNEMİ VE TEMATİK ANALİZİ**  
Kadir Murat ALTINTAŞ  
Murat DİKKAŞ

**TÜRKİYE'S ROLE IN WESTERN BALKANS SECURITY  
COOPERATION**  
Atakan ŞENEL

**ERKEN DÖNEM OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA DİPLOMASİ  
MERKEZİ İSTANBUL VE DİPLOMATİK FAALİYET ŞEKİLLERİ**  
Haşim KOÇ

Cilt 5 | Sayı 1 | Haziran | 2024  
Volume 5 | Issue 1 | June | 2024

e-ISSN: 2717-7866

DİPLOMASİ VE STRATEJİ ÇALIŞMALARI DERNEĞİ  
The Association of Diplomacy and Strategy Studies

DİPLOMASİ VE STRATEJİ DERGİSİ (DSJOURNAL)  
The Journal of Diplomacy and Strategy

**Baş Editör**

Dr. İlkut Taha TASLI

**Yardımcı Editör/Co Editor**

Dr. Yusuf Kenan POLAT  
Akdeniz Üniversitesi

**Dil Editörü**

Dr. Vehbi Emrah ATASOY  
Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

**Yayın Kurulu/Publishing Board**

Prof. Dr. Ercan KARAKOÇ - Yıldız Teknik Üniversitesi  
Prof. Dr. Kadir Murat ALTINTAŞ - Bolu Abant İzzet Baysal  
Üniversitesi  
Prof. Dr. Mehmet Hanifi BAYRAM - Akdeniz Üniversitesi  
Doç. Dr. Yusuf Ziya BÖLÜKBAŞI - Anadolu Üniversitesi  
Doç. Dr. Sanem ÖZER - Akdeniz Üniversitesi  
Doç. Dr. Ramazan İZOL - Akdeniz Üniversitesi  
Dr. Ahmet ATEŞ - Iğdır Üniversitesi  
Dr. Aslı TOPSOY - Çanakkale 18 Mart Üniversitesi

**Danışma Kurulu/Advisory Board**

Prof. Dr. Mehmet Akif OKUR - Yıldız Teknik Üniversitesi  
Dr. Ufuk ULUTAŞ - Vatikan Büyükelçisi  
Prof. Dr. Mesut ÖZCAN - Dışişleri Bakanlığı Diplomasi  
Akademisi Başkanı  
Doç. Dr. Can Ozan TUNCER - İçişleri Bakanlığı Bakanlık  
Müşaviri  
Prof. Dr. Muhittin ATAMAN - Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

Prof. Dr. Behire Esra ÇAYHAN - Akdeniz Üniversitesi (E)  
Prof. Dr. Ayşegül SEVER - Marmara Üniversitesi  
Prof. Dr. Alpaslan ÖZERDEM - George Mason University  
Prof. Dr. Oktay TANRISEVER - Orta Doğu Teknik Üniversitesi  
Prof. Dr. Murat YEŞİLTAŞ - Ankara Sosyal Bilimler  
Üniversitesi  
Prof. Dr. Gürol BABA - Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi  
Doç. Dr. Şebnem UDUM - Hacettepe Üniversitesi  
Doç. Dr. Özgür TÜFEKÇİ - Karadeniz Teknik Üniversitesi  
Doç. Dr. Alper Tolga BULUT - Karadeniz Teknik Üniversitesi  
Doç. Dr. Ceren Uysal OĞUZ - Akdeniz Üniversitesi  
Doç. Dr. Senem ATVUR - Akdeniz Üniversitesi  
Doç. Dr. Fatih Fuat TUNCER - İstanbul Gelişim Üniversitesi  
Doç. Dr. Samet ZENGİNOĞLU - Adıyaman Üniversitesi  
Doç. Dr. Fulya ÖZKAN - Akdeniz Üniversitesi  
Dr. Öğr. Üyesi Pelin ALİYEYEV - Hasan Kalyoncu Üniversitesi  
Dr. Öğr. Üyesi Murat GÜNEYLİOĞLU - Kırklareli Üniversitesi  
Dr. Mehmet Zeki GÜNAY - Dışişleri Bakanlığı Stratejik  
Araştırmalar Merkezi

\*\*\*

DSJOURNAL, covered and abstracted by following  
indexing services.

DSJOURNAL, aşağıdaki endeks - dizinler tarafından  
taranmaktadır.

Academic Resoruce Index

CiteFactor

Asos Index

İdeal Online

I2OR

DRJI

Advanced Science Index

EuroPub

Google Scholar

CrossRef

## YAYIN İLKELERİ VE YAZAR REHBERİ

DSJOURNAL, Haziran ve Aralık aylarında olmak üzere yılda 2 kez Diploması ve Strateji Çalışmaları Derneği tarafından yayımlanan hakemli-bilimsel dergidir.

Dergide Uluslararası İlişkiler, Güvenlik, Strateji ve Bölge Çalışmaları alanlarında Türkçe ve İngilizce dillerinde makaleler yayımlanmaktadır.

Yayımlanmak üzere gönderilen eserlerin başka bir yerde yayımlanmamış veya yayımlanmak üzere gönderilmemiş olması gerekmektedir. Derginin yayın dili Türkçe ve İngilizcedir. Dergide yayımlanacak eserlerin her türlü sorumluluğu yazar veya yazarlara aittir.

DSJOURNAL açık erişimlidir ve hiçbir aşamada (başvuru, hakemlik ve yayınlama) herhangi bir yayın ücreti talep etmemektedir.

DSJOURNAL'a DergiPark sistemi üzerinden (<http://dergipark.org.trtr/pub/dsd>) başvurulması gerekmektedir.

Yüklenen çalışmalar öncelikli olarak intihal tarama programı aracılığı ile taranmaktadır. Tarama sonucu %20'nin üzerinde olan makaleler RED edilmektedir.

Makaleler en az iki hakem tarafından kör hakemlik uygulamasıyla değerlendirilmektedir. **Yazım Kuralları** ve **Etik İlkeler ve Yayın Politikası** ile ilgili detaylı bilgiye <http://dergipark.org.trtr/pub/dsd> bağlantısından ulaşılabilir.

## EDITORIAL PRINCIPLES AND GUIDE FOR AUTHORS

DSJOURNAL is a biannual (June and December) and peer reviewed scientific journal, which is publishing by the

Association of Diplomacy and Strategy Studies.

DSJOURNAL publishes scientific articles on International Relations, Security, Strategy, and Regional Studies in English or Turkish.

Manuscripts submitted to the journal are only accepted if they have not been or will not be published and should not be under review elsewhere. Manuscript's language is Turkish and English. All responsibility of the studies belongs to the author(s).

DSJOURNAL is an open-access journal and does not charge any fee far any (article submission, peer review or publication) processes.

Submissions must be done via the Dergipark (<http://dergipark.org.tr/tr/pub/dsd>) system.

Each uploaded study is scanned primarily through plagiarism detection software. The articles that exceeded 20% of the results of the scan are REJECTEd.

Double blind peer review is used far review process. Detailed information on the **Author Guidelines, Ethical Principles and Publication Policy** of DSJOURNAL can be faund at <http://dergipark.org.tr/tr/pub/dsd>

\*\*\*

### **İletişim/ Contact**

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/dsd>  
[www.dsjournal.org](http://www.dsjournal.org)

[editor@dsjournal.org](mailto:editor@dsjournal.org)

## İÇİNDEKİLER / TABLE OF CONTENTS

### Araştırma Makalesi/Research Article

JOMINI VE CLAUSEWITZ'İN SAVAŞ OLGUSUNA BAKIŞ  
AÇILARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ /  
*COMPARATIVE ANALYSIS OF JOMINI AND CLAUSEWITZ'S  
PERSPECTIVES ON THE PHENOMENON OF WAR*  
**Şeyda ÖCAL ARSLAN** ..... 1

### Araştırma Makalesi/Research Article

GEOPOLITICAL CONTAINMENT OF CHINA AND  
TÜRKİYE / *ÇİN VE TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK  
ÇEVRELENMESİ*  
**Tuğçe AKOSMANOĞLU** ..... 49

### Araştırma Makalesi/Research Article

DİPLOMATİK MÜZAKERE SÜREÇLERİNDE  
İSTİHBARATA KARŞI KOYMANIN STRATEJİK  
ÖNEMİ VE TEMATİK ANALİZİ / *STRATEGIC  
IMPORTANCE AND THEMATIC ANALYSIS OF  
COUNTER-INTELLIGENCE IN DIPLOMATIC  
NEGOTIATIONS*  
**Kadir Murat ALTINTAŞ ve Murat DİKKAŞ** ..... 104

### Araştırma Makalesi/Research Article

TÜRKİYE'S ROLE IN WESTERN BALKANS SECURITY  
COOPERATION / *S BATI BALKANLAR GÜVENLİK İŞ  
BİRLİĞİNDE TÜRKİYE'NİN ROLÜ*  
**Atakan ŞENEL** ..... 158

**Düşünce Yazısı/Opinion Letter**

ERKEN DÖNEM OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA  
DİPLOMASİ MERKEZİ İSTANBUL VE DİPLOMATİK  
FAALİYET ŞEKİLLERİ / *ISTANBUL AS A DIPLOMATIC  
CENTER AND TYPES OF DIPLOMATIC ACTIVITIES  
DURING THE EARLY MODERN PERIOD*

**Haşim KOÇ**..... 196

## EDİTÖRDEN

DS Journal Editörlüğü, bu sayıdaki tüm yazarlara ve hakemlere zihni emekleri ile editoryal taleplere gösterdikleri hoşgörü için teşekkürü bir borç bilir.

DS Journal'ın bu sayıdaki anahtar kelimeleri *savaş, jeopolitik, diplomatik müzakere, istihbarata karşı koyma, güvenlik iş birlikleri ve diplomasi tarihidir.*

Şeyda ÖCAL-ARSLAN, iki temel harp teorisyeni olan Clausewitz ve Jomini'yi mukayese eden özgün çalışması ile Türkçe literatürdeki yerini almıştır. Bir editör olarak beni de heyecanlandıran bu makale, yükselişte olan harp tarihi çalışmalarına teorik bir perspektiften güç katacaktır.

Tuğçe AKOSMANOĞLU, jeopolitik perspektiften Çin ve Türkiye'yi konu edinmiştir. ABD'nin çevreleme politikaları ile her iki ülkeyi “hedef” aldığını iddia eden Akosmanoğlu, hem akademik hem de politik bir tartışmanın kapısını aralamış görünmektedir.

İstihbarata karşı koyma (İKK), çok konuşulan ancak kelimenin tam anlamıyla “hakki verilmeyen” bir olgu görünümündedir. İstihbarat üzerine akademik ve analitik eserleri olan Prof. Dr. Kadir Murat ALTINTAŞ ile istihbarat pratiğine hakim olduğu anlaşılan Murat DİKKAŞ kaleme aldıkları makalede, diplomatik müzakere süreçlerinde İKK'ya stratejik ve taktik düzeylerde dikkat çekmektedir. Teori ve pratiği bir araya getiren bu makale,



Dışışleri başta olmak üzere ilgili kurum-kuruluş mensuplarına teorik bir yol gösterici olmaya adaydır.

Atakan ŞENEL, kompleks boyutları olan Balkan ülkeleri arasındaki güvenlik iş birliklerini Türkiye bağlamında betimleyici ve açıklayıcı bir tarzla ele alarak DS Journal Haziran sayısındaki yerini almıştır. Bu makale, Gazi Mustafa Kemal ATATÜRK önderliğinde 9 Şubat 1934 tarihinde Atina'da Türkiye, Yunanistan, Yugoslavya ve Romanya arasında imzalan paktı hatırlatması bakımından da ayrıca değerlidir.

DS Journal'ın Haziran 2024 sayısında -Dergi için artık bir gelenek haline gelen- bir düşünce yazısına da yer verilmiştir. Haşim KOÇ'un diplomasi tarihine ilişkin kaleme aldığı bu yazı, entelektüel bir serüvenin ilk adımları olduğunu okura hissettirmektedir. Bilim insanlarının, akademik çalışmaların yanında dinamik bir entelektüel olması gerektiğini, Haşim KOÇ satır aralarında bizlere hatırlatmaktadır.

Dr. İlcut Taha TASLI

29.06.2024



Atıf Bilgisi/Citation

Öcal-Arslan, Şeyda. “Jomini ve Clausewitz’in Savaş Olgusuna Bakış Açılarının Karşılaştırmalı Analizi”. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, c.5 s.1 (2024): 1-48. DOI: 10.58685/dsd.1444194

Makale Bilgisi/Article Information  
Araştırma Makalesi/Research Article

## JOMINI VE CLAUSEWITZ’İN SAVAŞ OLGUSUNA BAKIŞ AÇILARININ KARŞILAŞTIRMALI ANALİZİ

Şeyda ÖCAL ARSLAN<sup>1</sup>

### Öz

*Eski çağlardan günümüze kadar birçok örnek verebilmekle beraber Antoine-Henri baron de Jomini ve Carl von Clausewitz kaleme aldıkları eserlerle önemli savaş teorisyenleri olarak kabul edilmektedir. Bu çalışmada Napolyon döneminde yaşamış olan Jomini'nin 1838 yılında yayımlanan “Savaş Sanatı'nın Ana Hatları” eseri ve Clausewitz'in 1832 yılında yayımlanan “Savaş Üzerine” eseri temelinde iki teorisyenin metodoloji, teoride savaş kavramı ve pratikte savaşın strateji ve taktiksel uygulamaları üzerine karşılaştırmalı analizi yapılmıştır. Çalışmanın temel amacı iki teorisyenin savaş kavramına bakış açılarını teoride ve uygulamada nasıl ele aldıklarını incelemek, pratikte strateji ve taktik*

---

<sup>1</sup> Araştırma Görevlisi  
Jandarma ve Sahil Güvenlik Akademisi Terörizm Araştırmaları Merkezi  
Müdürlüğü  
seydaocal@live.com  
ORCID: 0000-0003-3235-2169

uygulamaları nasıl yorumladıkları üzerine karşılaştırmalı bir analiz yapmaktır. İkisi de Napolyon döneminde yaşamasına rağmen farklı geçmiş yaşam ve bakış açılarına sahip olmalarından dolayı teorik olarak savaş kavramını kendi perspektiflerinden yorumlamışlardır. Bu bağlamda çalışma Jomini ve Clausewitz'in çağdaş teorisyen olarak farklı hususlar üzerinden savaşın teorisini açıklamalarının günümüzde hala savaş çalışmalarına katkı sunarak değerini koruduğunu açıklamayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında iki teorisyen arasında metodolojik, savaş teorisine yaklaşım, strateji, taktik, düşüncelerinde etki bırakan unsurlar, komutanın rolü, savaşın bir bilim mi yoksa sanat mı olduğu hususlarında farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Çalışma boyunca yapılan karşılaştırmalı analiz göstermektedir ki iki teorisyen de evrensel bir savaş teorisi ortaya koyarak, değişen karakteriyle birlikte savaş kavramının tekrar tekrar incelenmesine de ilham kaynağı olmuşlardır. Savaşın karmaşıklığı karşısında eserleri birbirini tamamlamakta ve savaşın somut olduğu kadar soyut yönlerine de kapsamlı bir bakış sağlamaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Jomini, Clausewitz, Savaş Üzerine, Savaş Sanatı, Strateji.

## COMPARATIVE ANALYSIS OF JOMINI AND CLAUSEWITZ'S PERSPECTIVES ON THE PHENOMENON OF WAR

### **Abstract**

*Although many examples can be given from ancient times to the present day, Antoine-Henri baron de Jomini and Carl von Clausewitz are recognized as important war theorists with their works. In this study, on the basis of Jomini's "Outlines of the Art of War" published in 1838 and Clausewitz's "On War" published in 1832, a comparative analysis of the two theorists' methodology, the concept of war in theory, and the strategy and tactical applications of war in practice was made. The main purpose of the study is to examine how the two theorists approach the concept of war in theory and practice, and to make a comparative analysis on how they interpret strategy and tactical practices in practice. Although they both lived in the Napoleonic Era, they theoretically interpreted the concept of war from their own perspectives due to their different backgrounds and perspectives. In this context, the study aims to explain that Jomini and Clausewitz's explanations of the theory of war over different issues as contemporary theorists still maintain their value by contributing to war studies today. Within the scope of the study, it has been determined that there are differences between the two theorists in terms of methodology, approach to the theory of war, strategy, tactics, the factors that influenced their thoughts, the role of the commander, and whether war is a science or*

*an art. These differences are analyzed on the basis of their masterpieces and presented in the conclusion section. The comparative analysis throughout the study shows that both theorists have put forward a universal theory of war and have inspired the re-examination of the concept of war with its changing character. In the face of the complexity of war, their works complement each other and provide a comprehensive view of the abstract as well as the concrete aspects of war.*

**Keywords:** Jomini, Clausewitz, On War, Art of War, Strategy.

## **EXTENDED ABSTRACT**

The study of military strategy and the art of war has been a subject of great interest for centuries. Two prominent figures in this field are Carl von Clausewitz and Antoine-Henri baron de Jomini, who developed their own perspectives on the art of war. Therefore this study aimed to compare and contrast the theories and principles of war as they are outlined in On War (1832), and Art of War (1838) by Jomini, a comparative analysis of the two theorists' methodology, the concept of war in theory, and the strategy and tactical applications of war in practice is made. Since they are among the important theorists who form the basis of war studies, they form the basis of the theoretical framework in contemporary strategy and war studies. Although they both lived in the Napoleonic era, they theoretically interpreted the concept of war from their own perspectives due to their different backgrounds and perspectives.

The main purpose of the study is to examine how the two theorists approach the concept of war in theory and practice,

and to make a comparative analysis on how they interpret strategy and tactical practices in practice. In this context, the study aims to explain that Jomini and Clausewitz's explanations of the theory of war through different aspects as contemporary theorists and soldiers are still valuable in contributing to the study of war today. It is evaluated that Jomini and Clausewitz, as both generals and theorists who lived in the same era, based their theories on different issues and that both of them created important theories that brought victory in war from different perspectives.

The main problem of the study is how Clausewitz and Jomini addressed the theory of war and how the theoretical ground shaped the strategy and tactics of war in practice. In order to answer the main problem of the study, comparative analysis, one of the qualitative research methods, was used. In this regard, in the first part of the study, the theorists' explanations on the theory of war, in the second part, how the theorists evaluate the strategy and tactical elements of war in practice, and in the conclusion part, the findings of the comparative analysis will be explained how the two theorists evaluate the war in theory and practice in terms of methodological, theoretical, strategic and tactical aspects, even if they lived in the same period.

The study has the limitation of evaluating the methodologies, theories and strategies of the two theorists

through two main sources in order to analyze them comparatively.

As a result of the comparison between Clausewitz and Jomini's main works, it is clear that one of the main differences between their perspectives on the art of war is their views on the role of politics. Clausewitz believed that war was inherently intertwined with politics and that the ultimate goal of war was to achieve political objectives. Jomini, on the other hand, saw war as a purely military endeavor, independent of political considerations. He emphasized the importance of military principles and strategies rather than the broader political context in achieving victory. Furthermore, another difference between Clausewitz and Jomini lies in their approaches to warfare. Clausewitz viewed war as a dynamic and fluid phenomenon, characterized by uncertainty and chaos. He emphasized the importance of adapting strategies and tactics to the ever-changing circumstances of the battlefield. Jomini, on the other hand, advocated for a more systematic and methodical approach to warfare. He emphasized the importance of fixed principles and guidelines that could be applied to any situation, allowing for greater predictability and control. Moreover, Clausewitz and Jomini differed in their views on the significance of the commander's role in the art of war. Clausewitz believed that the commander played a crucial role in shaping the outcome of war. He emphasized the importance of bold and decisive leadership, as

well as the ability to adapt and think creatively in the midst of battle. Jomini, on the other hand, placed more emphasis on objective analysis and careful planning. He believed that victory could be achieved through the systematic application of military principles, regardless of the commander's personal qualities or decision-making abilities. Overall, while both Clausewitz and Jomini made significant contributions to the field of military strategy, their perspectives differed in terms of the role of politics, their approaches to warfare, and the significance of the commander's role.

## **Giriş**

Varlığını Habil ve Kabil'e kadar götürebildiğimiz şiddet ve bu şiddetin neden olduğu savaş, insanlığın var olmaya başladığı ilk günden beri süregelen bir olgudur. İnsanlığın varoluşu kadar eski olan savaşa ilişkin herkesin birlik sağladığı bir tanım bulunmamasının sebebi ise savaşın sadece bir şiddet, kavga ya da tutuşma olmamasından kaynaklanmaktadır. Çünkü savaş çok boyutlu ve çok taraflıdır. İçgüdülerin ve insanın gizli arzularının ortaya çıktığı kültürel bir olgudur (Keegan 2019). Özellikle insan doğasına atıfta bulunularak yapılan savaş açıklamalarında herkes herkese karşı bir savaş durumundadır. Savaşın doğası sadece şiddetten ibaret olmayıp, şiddete yönelik kesinleşmiş eğilimlerden de oluşmaktadır (Hobbes 2010, 101). Bu sebeple insan doğasına atıfta bulunularak açıklanan savaşın doğası, ortaya çıktığı ilk

günden bugüne kadar aynı kalmakla beraber karakteri bulunduğu ortamdaki, zamandan, tecrübelerden ve yeniliklerden etkilenecek sürekli değişim göstermektedir. Bu çerçevede geçmişten günümüze her daim varlığını koruyan savaşın doğasını anlamak ve değişen karakterine uygun stratejiler geliştirebilmek adına birçok teorisyen kendi çalışmalarını öne sürmüştür.

Savaş çalışmalarının teorik altyapısını oluştururken çokça kez değinilen iki önemli teorisyen olan Antoine-Henri baron de Jomini (1779-1869)<sup>2</sup> ve Carl von Clausewitz (1780-1831)<sup>3</sup> Avrupa haritasının her gün değişikliğe uğradığı

---

<sup>2</sup> Jomini 1779 yılında İsviçre’de doğmuştur. Önce Napolyon Bonapart komutasında görev almış, sonrasında Rusya safına geçmiş başarılı bir generaldir. Napolyon’un ordusunda görev yaptığı dönemde Napolyon’u gözlemleyerek savaşın tüm temel ilke ve prensiplerini çözümlenmiş olduğunu vurgulaması Jomini’ye tartışmalı olan “Modern Stratejinin Kurucusu” unvanını kazandırmıştır (Freedman 2015, 159). Genç yaşlardan itibaren orduda görev yapmaya başlayan Jomini her ne kadar başarılarıyla askerî anlamda kendini Napolyon’a kanıtlamış olsa da Fransız ordusunda Napolyon’un Kurmay Başkanı Louis-Alexandre Bethier’in (1753-1815) engelleri yüzünden hedeflediği mevkilere gelememiştir. Jomini arzu ettiği mesleki prestiji Fransız ordusunda elde edemediği için saf değiştirerek Rus Çarı Aleksandr’ın (1777-1825) komutasına girmiş ve başarıları sayesinde generalliğe kadar yükselebilmiştir (Brinton, Craig ve Gilbert 2015, 122; Hittle 2002, 12-13). Askerî kariyerine devam ederken 1805 yılında Büyük Frederick’in (1712-1786) ve Napolyon’un taktiklerini karşılaştırdığı “Büyük Taktik Tezi” adlı çalışmasını yayımlamıştır. Ardından 1810 yılında “Devrim Savaşlarının Eleştirel ve Askerî Tarihi”, 1811 yılında “Büyük Askerî Harekât Tezi” ve 1827 yılında “Napolyon’un Politik ve Askerî Yaşamı” yapıtlarını yayımladıktan sonra tüm deneyimlerinin sonucu yapıtı olarak görülen “Savaş Sanatı’nın Ana Hatları” kitabını 1838 yılında yayımlamıştır.

<sup>3</sup> 1780 yılında Almanya, Madgeburg yakınlarında Burg’ta doğan Clausewitz ise on iki yaşındayken Potsdam’daki Prens Ferdinand Prusya Alayına girerek askerlik kariyerine başlamıştır (Clausewitz 2018, i). Kral II. Friedrich Wilhelm’in (1744-1797) 1812’de Rusya’ya karşı Fransa ile ittifak yapmasını doğru bulmayınca Prusya ordusundan ayrılarak Rusya ordusunun hizmetine



Napolyon Bonapart (1769-1821) döneminde fikirlerini geliştirmiştir (Smith 1997, 2). Jomini ve Clausewitz aynı dönemde yaşamış teorisyenler olsa dahi öne sürdükleri savaş teorilerine ve unsurlarına baktığımız zaman önemli farklılıklar dikkat çekmektedir. Jomini, Fransız ve Rus ordusunda görev yaptığı süre içerisinde başkalarının eline geçmemesi gereken belgeleri eserlerinde kaynak olarak kullanmış ve eserlerinde ampirik bir dille savaşı teorileştirmiştir (Brinton vd. 2015, 120-122). Başyapıtını yayımlamadan önce yazmış olduğu tüm kitaplar başyapıtının teorik temellerini oluşturmuştur. Özellikle “Napolyon’un Politik ve Askerî Yaşamı” eserinde Napolyon’un savaş deneyimlerini ve taktikleri temel savaş prensipleriyle karşılaştırmış ve Rusya’ya yenilgisine sebep olan hataları sıralayarak savaşın prensiplere dayalı olduğuna yönelik sonuçlara varmıştır (Jomini 2013). Bu sonuçlar ve karşılaştırmalar üzerine ise “Savaş Sanatı’nın Ana Hatları” Jomini’nin askerî harekât tarzlarını tanımladığı, lojistiğin ve

---

girmiştir. Napolyon’a karşı Borodino’da bulunması ve Napolyon’un sonunu getiren Waterloo’da da sefere katılması Clausewitz’in Napolyon’un hatalarına ve çöküşüne tanık olmasına fırsat yaratmıştır (Dupuy vd. 1992, 136). 1812 yılında Clausewitz, Bassford’un (1994, 10), “Savaş Üzerine”nin kısa bir öncülü olarak gördüğü “Savaşın Prensipleri”, 1824 yılında “1812 Rusya Seferi” ve 1827 yılında “1815 Fransa Seferi” eserlerini yazmıştır. 1815’te tekrar Prusya ordusuna dönerek orduda çalışmalarına devam etmiş ve 1818’de Harp Okulu Komutanlığına atanmasıyla 1830 yılına kadar başyapıtı “Savaş Üzerine” eserini yazma imkânı bulmuştur (Heuser 2007, xxiv). Dört bölümden oluşan “Savaşın Prensipleri” eserinde onun savaş teorisini oluşturan temel noktalar olan savaşın genel prensipleri, prensiplerin savaş zamanı uygulanması, muharebe taktiği ve strateji ön plana çıkmaktadır. Bu eserinde daha çok savaşın pratik meselelerini ele almış ve savaşın teorisini tartışmamıştır (Clausewitz 2017).

stratejinin askerî başarıdaki önemine değindiği, muharip sınıflarının yeteneklerinin ve zayıf noktalarının neler olduğunu belirttiği, çeyrek asırdan beri oluşturduğu teori ve doktrinlerinin bir harmanı olarak bizlere savaşın nasıl icra edilmesi gerektiğini öğreten didaktik dille kaleme aldığı bir başyapıt olarak karşımıza çıkmaktadır. Jomini bu eseriyle askerî eğitimin ve savaşın temel esaslarının öğreticisi haline gelmiştir. Eseri, operasyon kararlarını sağlamlaştırmak, eğitimi kolaylaştırmak ve savaşta hataları en aza indirmek için tasarlanmış askerî ders kitabı olarak tarif edilmektedir (Freedman 2015, 160).

Clausewitz ise savaşın nasıl yürütüleceğini yazmak istemezken “Savaş Üzerine” savaşın nasıl yürütüleceğiyle ilgili özgün bir kitap haline gelmiştir (Heuser 2007, viii). Felsefî eserinde tarihsel yöntem ve diyalektik ön plana çıkmaktadır (Heuser 2016, 196) ve sık sık örnek olarak yer verdiği Napolyon Savaşlarını teorisini test ettiği bir laboratuvar olarak görmüştür (Bilgin 2015, 43). Bunun sonucunda ise savaşın temelini irdeleyen en önemli teorik askerî eserlerden biri olarak kabul görülmektedir (Oetinger vd. 2001, 17). Fakat eserinde zıt kavramlar ve olgular arasında bir dinamik ilişki kuran Clausewitz, teorisinde diyalektik kullandığı için eserini karışık ve anlaması zor bir hale getirmiştir (Karaosmanoğlu 2011, 8). Jomini ise Clausewitz’in tersine daha anlaşılır didaktik bir dil kullanarak eserini bizlere savaşın teorisini ve prensiplerini özetleyen bir el kitabı

şeklinde sunmaktadır (Hittle 2002, 10). Clausewitz metodolojisinde diyalektiği kullandığı için daha da karmaşık bir hal alan kitabında çelişkiler ve uyumsuzluklar da göze çarpmakla birlikte kitabının ön sözünde de bir sistem bulunmadığını ve bir öğretiden çok üzerinde çalışılması gereken bir eser olduğu üstünde durmuştur ve hiçbir zaman felsefe yapmaktan kaçınmadığını da eklemiştir (Clausewitz 2018, 25-26). Bu çerçevede eser pragmatik felsefi bir öze sahip olmasının yanı sıra savaşın teknik yönlerini de kapsamı ile savaşın mantığını sunmaktadır (Honig 1997, 10).

Her ikisi de Napolyon savaşları döneminde yaşamış ve bu savaşlardan etkilenmiş olmalarına rağmen savaşa farklı yaklaşımlarıyla birlikte Jomini, savaşın belirli ilkeler ile yönetilebileceğine ifade etmiştir. Onun savaş teorisi, savaş alanındaki coğrafi konumların, kuvvetlerin dağılımının ve hareket hatlarının önemini vurgulamaktadır. Jomini'nin düşünceleri, savaşı bir dizi kural ve prensip üzerinden açıklamaya çalıştığı için yaklaşımı daha preskriptif ve sistemlidir (Etrich 2005, 13-14). Clausewitz ise Jomini'den farklı olarak, savaşı daha çok felsefi bir açıdan ele almış ve onu toplumsal ve politik bağlamda değerlendirmiştir. Clausewitz için savaş, bir devletin politik hedeflerine ulaşmak için kullandığı bir araçtır (Clausewitz 2018, 704). Clausewitz, savaşın kaotik ve belirsiz doğasını vurgulayarak askerî liderlerin savaşın bu dinamiklerini anlaması ve buna uyum sağlaması gerektiğini savunmuştur. Bir diğer önemli farklılık

ise savaşın bir sanat mı yok bilim mi üzerine olduğu görüşleridir. Jomini, Sun Tzu gibi savaşı bir sanat olarak görmektedir. (Jomini 2002, 47-48-151). Clausewitz ise savaşın bir bilim mi yoksa bir sanat mı olduğu konusunda net bir yorumda bulunmayarak esasında tam olarak iki açıyı da karşılamadığını ifade etmektedir (Clausewitz 2018, 126). Bu husus makalenin ilerleyen bölümlerinde detaylı aktarılacaktır. Jomini savaşı prensipler üzerinden açıklayarak sistemi üretirken, Clausewitz bir savaş felsefesi yaratmıştır. Jomini<sup>4</sup> gelişen teknoloji ile zaman içerisinde değişen silahlara yenik düşerken, Clausewitz ise oluşturduğu savaş felsefesi ile silahların arkasındaki stratejiyi etkilemeye devam etmektedir (Montross 1946, 583). Fakat bu genel hususlar çerçevesinde her iki düşünürün çalışmaları da günümüz modern askerî tarihinde ve uygulamalar üzerinde kalıcı etkiler bırakmıştır.

Clausewitz ve Jomini arasındaki ortak noktalar da bulunmaktadır. Her iki teorisyen de Napolyon Savaşlarında deneyim kazandığı için Napolyon'un savaş taktiklerini konu edinmiş ve teorilerini test ederken yaptılarında Napolyon'un savaşlarını bir laboratuvar olarak görmüştür. Diğer yandan, Clausewitz'in Prusya'nın Napolyon ile savaşması yerine Fransa ile ittifak kurması, Jomini'nin ise Napolyon ordusu

---

<sup>4</sup> Jomini, "Büyük Taktik Tezi" eserinde savaşta zafer elde etmek için temel ilkelerin belirleyici olduğunu ve bu ilkelerin silahın cinsine, zamana ve mekâna bağlı olmadığını savunmuştur. Fakat sadece temel ilkelerin yeterli olmayıp cesaret ve liderlik özelliklerinin savaşın kazanılmasında önemli bir faktör olduğunu vurgulamıştır (Musabay-Baki 2015, 173).

içerisinde hak ettiği mevkilere ulaşamaması sebebiyle kendi ülkeleri haricinde Rus ordusunda da görev almış ve burada önemli deneyimler kazanmışlardır. Clausewitz ve Jomini, savaşın askerî deha sahibi bir komutan/general tarafından yönetilmesinin, kesin bir zafere katkı sağlayacağı konusunda uzlaşmaktadır (Handel 2004, 31-32). Ek olarak iki teorisyen de savaş içerisindeki strateji, taktik ve operasyonlar arasındaki ayrımı öngörmektedir. Clausewitz ve Jomini, savaşta zaferi elde etmek için bu üç alanın uyumlu bir şekilde entegrasyonunun gerektiğini savunmaktadır.

Clausewitz ve Jomini'nin savaşın teorisine yapmış oldukları katkılar, modern askerî düşünce ve strateji üzerinde etki bırakmıştır. Her iki teorisyen de savaşın doğası ve savaşın icra edilmesi hususunda önemli çalışmalar yapmış olup, deneyimleri sonucu ortaya çıkan başyapıtları “Savaş Üzerine” ve “Savaş Sanatı'nın Ana Hatları” eserleri, tüm birikimlerinin bir sonucu olarak görülebildiği için askerî strateji, taktik ve uluslararası ilişkiler alanında önemli referans noktaları olarak kabul edilmektedir. Jomini ve Clausewitz'in yaklaşımları arasındaki farklılıklar askerî liderlerin, stratejistlerin ve akademisyenlerin, savaşın doğası üzerine düşüncelerini genişletmiş ve zenginleştirmiştir. Bu hususta yabancı literatürde iki teorisyenin savaş teorisine bakış açılarının karşılaştırmaları mevcut iken Türkçe literatürde bu hususun eksik olduğu görülmektedir. Richard M. Swain “The Hedgehog And The Fox: Jomini, Clausewitz And History” adlı

makalesinde tilki ve kirpi metaforu üzerinden Jomini ve Clausewitz'i Napolyon döneminin iki karşıt savaş teorisyeni olarak karşılaştırmıştır. Mark T. Calhoun "Clausewitz And Jomini: Contrasting Intellectual Frameworks in Military Theory" adlı makalesinde modern askerî çalışmalara etki eden bu iki teorisyeni tarihsel arka planları ile ele alarak savaş çalışmalarını kavramsal olarak karşılaştırmıştır. David S. Fadok "John Boyd and John Warden: Air Power's Quest for Strategic Paralysis" adlı tezinin beşinci bölümünde "Clausewitz and Jomini Revisited" başlığı ile iki teorisyenin başyapıtlarının kısa bir özetini geçerek karşılaştırmıştır. Türkçe literatürde ise Clausewitz özelinde tezler ve makaleler bulunmakla birlikte Jomini ve Clausewitz karşılaştırılması özelinde bir çalışma bulunmamaktadır. Fahri Alpyürür "Politik Felsefe Açısından Carl von Clausewitz'in Savaş Düşüncesi" adlı tezinin üçüncü bölümünde Clausewitz ve Jomini'nin savaş çalışmalarına ilişkin bir karşılaştırma yapmıştır.

Bu çalışmanın amacı çağdaş askerî teorisyenler Jomini ve Clausewitz'in metodolojileri, savaşın teorisi, savaşın stratejisi ve taktikleri üzerine görüşlerinin karşılaştırmalı bir analizini sunmaktır. Jomini ve Clausewitz'in aynı çağda yaşamış hem general hem de teorisyen olarak teorilerinin farklı hususlar üzerine temellendiği ve ikisinin de farklı açılardan savaşta zaferi getiren önemli teorileri ortaya çıkardıkları değerlendirilmektedir. Bu kapsamda çalışmanın temel problemi, Clausewitz ve Jomini'nin savaş teorisini nasıl

ele aldığı ve teorik zeminin uygulamada savaşın strateji ve taktiklerini nasıl şekillendirdiği üzerinedir.

Çalışmanın temel problemine cevap bulmak amacıyla nitel araştırma yöntemlerinden karşılaştırmalı analiz kullanılmıştır. Bu hususta çalışmanın birinci bölümünde iki teorisyenin de savaşın teorisine dair açıklamaları, ikinci bölümde teorisyenlerin pratikte savaşın stratejisi ve taktiksel unsurlarını nasıl değerlendirdikleri, sonuç bölümünde karşılaştırmalı analiz sonucu iki teorisyenin de savaş teori ve pratikte metodolojik, teorik, stratejik ve taktik açılarından nasıl değerlendirdikleri açıklanacaktır.

### **1. Savaşın Teorisi**

Jomini ve Clausewitz'in teorilerini karşılaştırırken öncelikle ortaya koydukları savaş teorisinin tanımıyla başlamak gerekmektedir. Clausewitz'e göre savaş denilince başlangıçta akla maddi unsurlar ve yetenekler gelmektedir. Silahların yerleştirilmesi, hazırlanması ve kurulmasıyla ordu savaşa hazır hale getirilmelidir. Ancak sadece maddi hazırlık savaşta yeterli değildir. Çünkü gerçek savaş kuşatma sanatında belirlemek ve bunu da taktik izlemektedir (Clausewitz 2018, 105-106). Belirli bir amaç için hazırlanmış araçların sevk ve iradesi kişinin doğal yeteneklerine bırakılmıştır ve bundan dolayı savaş yönetimi bir rastlantı sonucu ortaya çıkmıştır. Savaşın zamanla değişim geçirmesi insanların savaş üzerine düşünmesini sağlamış ve bir teori ihtiyacını ortaya koymuştur.

Fakat ortaya atılan ilk teoriler salt maddi unsurları içermiştir ve savaşın teorisini tek yanlı bırakmıştır. Savaşta hiçbir şey kesin olmamakla beraber her şey belirsizdir ve bütün hesaplamalar değişken niceliklerle yapılmaktadır. Savaşın tümü manevi güçlerin etkisi altındadır. Üstelik bu teoriler en önemli unsurlardan biri olan dehayı da saf dışı bırakmıştır. Kuralların üstünde olan unsur dehadır ve dehasız bir teori düşünülememektedir (Clausewitz 2018, 107-109). Clausewitz'e göre manevi nicelikler ancak "iç göz" ile görülebilmektedir ve insandan insana hatta aynı insanda zamana göre değişebilmektedir (Clausewitz 2018, 110). Clausewitz'in "iç göz" kavramının örneklendirilmesini John Lewis Gaddis'in (1941- ) "On Grand Strategy" kitabında da görülmektedir. İç göz çelişkilerle bir arada yaşayabilme, zihnin normal şartlarda kaçıracağı bir durumu hızlı bir tanımlama yeteneğidir. Diğer bir deyişle karmaşıklığı ortadan kaldıran elverişliliklerdir (Gaddis 2018, 201). Benzer durumları açıklamak için Gaddis kendisi de bir kavram geliştirerek bunu "sağduyu" olarak ifade etmiştir. Gaddis'e göre sağduyu oksijen gibidir ve ne kadar yükselirseniz oksijen yani sağduyu o kadar azalmaktadır (Gaddis 2018, 20). Xerxes'in (M.Ö. 519- M.Ö. 465) Yunan topraklarında, Napolyon'un 1812'de Moskova'da ve Adolf Hitler'in (1889-1945) İkinci Dünya Savaşını iki cephede birden yaymasıyla Rusya'da başına gelen aynı durumdur. Yani bu durum Gaddis'in kavramı olarak sağduyunun, Clausewitz'in kavramı olarak iç gözün



eksikliğinin bir sonucudur. Sağduyu-iç göz eksikliği sonucunda Xerxes şehirlerini terk etmiş ve çoraklaşmış Yunan topraklarında bir başarı elde edemediği gibi Napolyon da kışın yaklaşmakta olduğu terkedilmiş bir Moskova’da başarı elde edememiştir (Gaddis 2018, 11).

Savaşın mantığı ve tarihsel pratiği arasında anlamlı bir ilişki kuran Clausewitz’in üçlemesi ve sürtünme teorisi, savaşta öngörülemezlik, rastlantısallık ve karmaşıklıklarla dolu bir olgu olarak açıklamaktadır (Stone 2007, 285). Clausewitz’e göre “*savaşta her şey basittir; fakat en basit şey bile zordur*” (Clausewitz 2018, 90). Bu sebeple savaşta gerçekleşen güçlükler ve zorluklar sürtünmeyi meydana getirmektedir. Savaş sırasında kâğıt üzerinde dikkate alınmasına imkân olmayan bir sürü küçük olay, her şeyi etkilemektedir. Fakat deha ve irade bu sürtünmelerin üstesinden gelebilmektedir (Clausewitz 2018, 90). Sürtünmeden dolayı basitken güçleşen savaş ve mutlak savaş birbirinden ayırmak gerekmektedir. Çünkü savaş sadece kendini korumak, karşı tarafı korkutmak, fırsat bulunduğu karşı tarafa darbe indirmekten ibaret değildir (Clausewitz 2018, 670). Savaşlar çok boyutlu ve çok taraflı olabilmektedir. Mutlak savaş fiziksel güç kullanımına dayanan, muharebe alanında düşmanı silahsızlandırarak irademizi zorla kabul ettirmektir (Bilgin 2015, 40). Fakat gerçek savaşta mutlak güce ulaşılamaz. Çünkü sürtünme gerçek savaşların mutlak savaşa dönüşmesinde en önemli engeldir (Clausewitz 2018, 90). Jomini’nin savaş teorisinde ise

sürtünmeye dair herhangi bir argüman bulunmamaktadır. Jomini, savaşı her seferinde aynı biçimde gerçekleşen prensiplere dayalı pratik bir eylem olarak görmektedir (Alpyürür 2020, 69).

Clausewitz'e göre değişen koşullar savaşın karakterini etkilemektedir (Toptaş 2015, 19). Değişen karakteri ile savaş bir bukalemuna benzemektedir. Fakat savaş, *“her somut durumda karakterini biraz değiştirdiği için gerçek bir bukalemun değildir; aynı zamanda genel görünüşüne göre de belirgin eğilimleri bulunan üç yanlı şaşkıncu bir olaydır”* (Clausewitz 2018, 47-48). Clausewitz'in değinmiş olduğu üçlemenin unsurları halk, ordu ve hükümetten oluşmaktadır. Savaşın değişen karakteri ile bir bukalemuna benzemesinin yanı sıra savaşta zaferi elde etmek için ülkeden yeni bir silahlı kuvvet teşkil edilememesi için halk zapt edilmeli ve ordu yok edilmelidir. Son hususta ise düşmanın politik iradesi kırılmalıdır ki düşman kuvvetlerinin etkisine de son verilebilmelidir (Clausewitz 2018, 49-50). Clausewitz'e göre halk, ordu ve hükümet üçlemesi savaşın karakterinin en temel unsurlarını teşkil etmektedir. Halkı ihtiras, orduyu şans ile, hükümeti ise akıl ile özdeşleştirmektedir (Bassford 2007, 83-90). Üçleme içerisindeki iç dinamikler ve savaşılan düşmanın üçlemesi arasındaki dış etkileşim, savaşın öngörülemezliğine, rastlantısallığına ve karmaşıklığına neden olmaktadır. Bundan dolayı bir eğilim diğerinden daha fazla önemli değildir veya aralarında bir hiyerarşi bulunmamaktadır (Bilgin 2015, 115).

Dinamikler ve etkileşim, her bir değişkenin duygusal, rasyonel veya yaratıcı parametrelerini değiştirerek savaşı, üç değişken tarafından çekilen bir sarkaç gibi asılı duran bukalemun benzeri bir duruma getirmektedir. Bu üç eğilimden herhangi birini dikkate almayan ya da gelişigüzel bir teori kurmaya çalışanlar muhakkak çelişkiye düşeceklerdir. Bundan dolayı stratejiyi üç çekim merkezine eşit uzaklıkta bulunan bir sarkaç gibi dengede tutmak önemlidir (Clausewitz 2018, 48).

Jomini'nin ise savaş teorisi üzerine net bir düşüncesi bulunmamakla birlikte zafer elde etmiş komutanların başarıya götüren ortak yanlarını ve sistemlerini incelediğinde savaşın taktik kurallar ve basit manevralardan ibaret olduğunu ifade etmiştir. Büyük Frederik Leuthen Muharebesinde düşmanın sadece bir kanadı üzerine yoğunlaşmasıyla elde ettiği zaferin prensiplerini Napolyon da sonrasında İtalya'da uygulamış ve sonucunda zafer elde etmiştir (Öcal-Arslan 2022, 23). Frederik'in zafer getirdiği bu prensibi Napolyon'un da uygulaması üzerine Jomini, savaşı satranç tahtasında olduğu gibi stratejiyle birlikte uyguladığında savaşın temel anahtarının prensipler olduğu sonucuna varmıştır (Jomini 2002, 45). Fakat zaferi getiren birkaç prensiple büyük bir ordunun idare edilebilme ihtimali bulunmamaktadır. Savaşta zafere ancak bilgi ve becerinin uyumu ile ulaşılabilir. Jomini, yetenekli ve bilgili bir komutanın stratejik kararları ve taktiksel uzmanlığı sayesinde savaşın sonucunu şekillendirebileceğine inanmaktadır (Oetinger 2002). Savaş,

temeli savaş tarihi çalışmalarına dayanan, düzenleyici prensipleri olan fakat savaşın sevk ve idaresinin büyük bir bölümünü komutanın inisiyatifine bırakan bir teoridir (Jomini 2002, 47). Jomini, savaş ordunun büyük kısmını belirleyici noktalara yönelmekten ibaret gördüğünden inisiyatif almanın gerekli olduğunu düşünmüştür. Bu nedenle, taarruza geçmenin avantajlı olduğuna inanmıştır. Buna ilaveten taarruzun ahlaki ve siyasi avantajları olduğunu iddia etmiştir (Jones 1985, 13). Jomini, yirmi yıllık deneyimleri sonucu net bir kanıya varmıştır: *“savaşın, uygulanmaması durumunda birtakım tehlikelerin belireceği prensipleri vardır. Bu prensiplere uyulması halinde büyük bir olasılıkla savaşta her zaman zafer kazanılır”* (Jomini 2002, 46). Jomini’ye göre savaşların temelinde tek bir prensip yatmaktadır. Bu prensip ise tüm adımlarda düzenlenmelidir. Öncelikle bir ordu harekât alanında toplanmalı ve düşmanın muhabere sistemi üzerinde orduyu yoğunlaştırmalıdır. Elde olan gücün bir bölümüyle düşman kuvvetlerini etki altına almak için manevra yapılmalıdır. Kuvvetlerin büyük bir bölümü düşman mevzilerini yok etmeye sevk edilmeli ve kuvvetleri hedefe yoğunlaştırarak zamanında ve yeterli güçle savaşmaları sağlanmalıdır (Jomini 2002, 75). Deha sahibi komutana bile yardımcı olacak, güvenilirliğini arttıracak ve yeteneğinin gelişmesini hızlandıracak olan bu prensipler, Jomini’ye göre muharebenin karmaşık yapısı içerisinde görevli komutana kılavuzluk etmektedir ve deha sahibi komutanlar da bu

prensipieri, teorik bilgileri olan komutanlar kadar iyi uygulayabilmektedir (Jomini 2002, 47). Savaşta başarı sağlamanın bir diğeri önemli etkeni ise orduları doğru komuta etmektir. Bir orduyu Prens komuta etmelidir. Eğer kendini sevk ve idare konularında yeterli görmüyorsa kendisine orduları komuta etmesi için iki yetenekli general seçmelidir. Bu generallerden birisi uygulama alanında diğeri ise iyi eğitilmiş bir subay olarak teori alanında iyi olmalıdır (Jomini 2002, 67). Uygulama ve teori bir arada başarıyı getirebilmektedir. Öte yandan Clausewitz için liderlik önemli olmakla birlikte, savaşın öngörülemeyen ve karmaşık doğası olduğunu ve bunun da herhangi bir liderin sonuç üzerinde tam bir kontrole sahip olmasını imkânsız hale getirdiğini savunmuştur (Oettinger 2002).

Jomini ve Clausewitz'in hiçbir zaman birbirleriyle karşılaşmadıkları bilinmektedir. Jomini'nin Rus ordusuna katıldığında Clausewitz de burada görev almaktaydı. Fakat Clausewitz ve Jomini hiç birlikte çalışmamıştır. Ayrıca aralarındaki farklılıklar da çok büyük değildir. Buna rağmen hiçbir zaman birbirlerini eleştirmekten kaçınmamışlardır (Freedman 2015, 163). Jomini savaşın teorisini açıklarken aynı zamanda Clausewitz'i de eleştirmektedir. Jomini'ye göre Clausewitz'in teorisi basitlik, açıklık ve gereken öğretici tartışmadan yoksundur. Bu yüzden de kitabının birinci cildi savaş teorisine karşı olan yazılarla doluyken diğeri ciltler teorik prensiplerle doludur. Bu durum Clausewitz'in kendi içinde

çeliştiğini göstermektedir (Brinton vd. 2015, 119; Jomini 2002, 45-46).

### **1.1. Clausewitz ve Jomini'nin Savaş Teorisine Bakış Açılarının Analizi**

Jomini ve Clausewitz ortak yönleri ve farklılıkları bulunan teorilerini Napolyon döneminden etkilenecek ortaya koymuştur. Aralarında hem asker hem de teorisyen olarak iki farklılık ön plana çıkmaktadır. Birincisi, savaş teorilerini açıklarken görev aldıkları savaşlardan kazandıkları deneyimler ve Aydınlanma (*Enlightenment*) geleneğinden etkilenip etkilenmemeleri iken ikincisi ise aynı dönemde yaşamalarına rağmen farklı bir geçmişe sahip olmaları savaşçıyı açıklayan farklı bakış açılarıdır (Calhoun 2011, 25). Kaiser (2012, 8), Clausewitz'in düşüncelerini Büyük Frederick'in seferlerinin, Napolyon'un savaşlarının ve Fransız Devrimi'nin etkilediğini savunmaktadır. Bu dönemde toplumsal, siyasal ve askerî alanda değişimlerin birbirlerine olan etkisini fark ederek Prusya ordusunun yenilgilerinin nedenini teknolojik gelişmelerden değil sistemsel dönüşümden kaynaklandığını öne sürmüştür. Bunun sonucunda ise askerî, politik ve toplumsal unsurların savaş kavramını açıklarken ayrı olarak incelenmesini değil bu üç unsurun birlikte incelenmesine yönelik tespitlerde bulunmuştur. Bu tespit de Fransız Devrimi'nin rolünün olduğu ifade edilmektedir (Bilgin ve Türedi 2015, 111). Kinross (2007, 7) ise Aydınlanma

Çağı'ndan romantizme geçişin de fikirlerinde etkili olduğunu ifade etmektedir. Diğer yandan Parkinson (2002, 130), Clausewitz'in katıldığı 1793-1806 ve 1812-1815 yılları arasındaki savaşların farklarının görüşlerinin üzerinde etkisi olduğunu 1793-1806 yılları arasında gerçekleşen savaş biçimlerinin 1812-1815 yılları arasında gerçekleşen savaşlarda ne kadar yetersiz kaldığını fark ettiğini ifade etmektedir. Muharebe deneyimleri sayesinde bu değişimleri gözlemleme fırsatı yakalamıştır. Clausewitz öncelikle 1806 yılında Prusya'nın yenilmesiyle hükümet ve askerî reform<sup>5</sup> ihtiyacına odaklanmasına rağmen Napolyon'un yıkılmasından sonraki bakış açısını Prusya askerî örgütünden genel bir savaş teorisi geliştirmeye çevirmiştir. Fransız ordusunun, Prusya'ya karşı üstünlük kazanması sonucunda Prusya ordusunun modernleşmesi ihtiyacında Clausewitz önemli rol oynamıştır. Bu rol Clausewitz'e son derece önemli bir tecrübe de kazandırmıştır (Parkinson 2002, 130). Jomini için ise teorisyenlik askerlik görevinden önce geldiği için savaşın doğası ve prensipleri üzerinde durmuştur. Özetle askerlik mesleğine başlamalarından itibaren Clausewitz için görevi öncelikli iken Jomini için teorisyenliğin öncelik olduğu

---

<sup>5</sup> Jena Muharebesinde esir düşen Clausewitz 2 yıl süreyle Fransız ordusunu gözlemleme imkânı bularak Prusya ordusunun art arda yenilgisini ordunun modernleşme konusundaki eksikliklerinden kaynaklandığını kanaat getirmiştir. Yenilgilere sebep olan bu sorunun ise orduda yapılacak reformlar sonucunda ortadan kalkacağını düşünmüştür (Alpyürür 2020, 39).

görülmektedir. Bundan dolayı Jomini'nin askerî başarısı fikirlerinin yaygın bir şekilde kabulüne dayanmaktadır.

Jomini'nin modern askerî teorisi diğer bilim dallarındaki gibi evrensel prensiplere dayandığı için basit bir olgu olarak kavranmasına neden olmuştur. Savaşın prensiplerine formülatik bir yaklaşım getiren Jomini savaşı daha basit ve anlaşılır bir hale getirdiğini iddia etmiştir. Jomini'nin basit ve anlaşılır bir savaş teorisinin aksine Clausewitz'in erken savaş deneyimi ve Prusya'nın yenilgisinin çeşitli sebeplerini belirleme mücadelesi, savaşı karmaşık ve öngörülemeyen bir fenomen olarak görmesiyle sonuçlanmıştır (Calhoun 2011, 25). Jomini savaş deneyimlerinden ve tarihsel incelemelerinde dersler çıkararak prensiplerini ortaya koyarken, Clausewitz ise teorik çerçevesini oluşturduktan sonra gerçekliğini ispatlamak üzere muharebe alanında testler uygulamıştır (Calhoun 2011, 35). Bir metaforla örneklendirmek gerekirse tilki her şeyi bilirken, kirpi sadece büyük bir şeyi bilmektedir. Kirpi tüm durumlara tek bildiğini uygularken tilki ise her türlü duruma şüpheyle yaklaşmaktadır. Swain'e göre bu ayrım Jomini ve Clausewitz'i yansıtmaktadır (Swain 1990, 107). Çünkü Clausewitz bir kirpi gibi bildiği büyük bir şeyi muharebe alanında her şeye uygulamış ve savaştaki her şeyi politik bir amaç ile ilişkilendirmiştir. Savaş yoluyla siyasi hedeflere ulaşmanın önemini vurgulamış, savaşın nihai amacının daha iyi bir siyasi düzen kurmak olduğunu ve askerî stratejinin siyasi hedeflerle uyumlu olması gerektiğini savunmuştur.



Jomini ise bir tilki gibi tarihsel incelemelerinde ve kendi savaş deneyimlerinde birçok düzene rastlasa bile bunları bütünleştirmemiştir. Teorisi zamansal ve mekânsal farklılıklar üzerine meydana gelmiştir (Swain 1990, 107). Jomini daha çok savaşın operasyonel ve taktiksel yönlerine odaklanmıştır. Savaş ve siyaset arasındaki bağlantıyı kabul ederek savaşta daha teknik bir çaba olarak görmüştür. Bundan dolayı da kuvvet yoğunlaştırma ve manevra gibi ilkelere odaklanmıştır. Son olarak Jomini ve Clausewitz'in farklı dünya görüşleri geliştirmelerinde farklı entelektüel gelenekler tarafından şekillendirilmeleri de yatmaktadır. Jomini evrensel savaş ilkelerini oluştururken Aydınlanma geleneğine sadık kalırken Clausewitz ise askerî teoriye egemen olan Aydınlanma'dan ilham alan düşünürlerden tamamen farklı bir bakış açısıyla basit evrensel prensiplerle savaşta açıklamanın yeterli olmadığına değinmiştir (Calhoun 2011, 27). Bu nedenle Aydınlanma'ya eleştirel bir bakışı sonucunda savaş teorisini ortaya çıkarmıştır (Karaosmanoğlu 2007, 171).

Clausewitz'in savaşta maddi ve manevi birçok unsurun bir bileşeni olarak görmesinin aksine Jomini'nin kitabının ilk iki bölümü olan "Savaşın Şimdiki Teori ve Uygulama Alanı" ve "Devlet Adamı Olmanın Savaşla Olan İlişkileri" incelendiğinde savaşın bütün aşamalarının altında yatan büyük bir ilke olduğu varsayımı çıkmaktadır (Calhoun 2011, 27). Clausewitz ise ilkeler ve kurallar sisteminin savaşın sınırsız karmaşıklıklarını hesaba katmadığını ve bu nedenle savaşın

gerçek uygulamasına çok az benzeyen teorik yapılara yol açtığını savunmaktadır. Jomini, savaşı her durumda zaferin anahtarını ortaya çıkaracak bir ilkeler sistemi aracılığıyla basitleştirmeye çalışmıştır ve savaşın doğasıyla ilgilenmeyerek savaşın pratik yönlerine odaklanmıştır (Brinton vd. 2015, 131). Clausewitz ise savaşın doğasında yaşanan karmaşıklığın, tarafları bir kurallar sistemi dışında hareket etmeye teşvik ettiğini vurgulamıştır (Calhoun 2011, 28-29). Clausewitz'e göre savaş doğası gereği belirsizdir ve o, savaşın sise tabi olduğunu savunmuştur. Jomini ise Clausewitz'in aksine savaşın doğasıyla çok az ilgilenecek bir komutanın savaşı başarılı bir şekilde yürütmesini sağlayacak ilke ve kuralları irdelemiştir. Çünkü anlaşıldığı ve takip edildiği takdirde savaş alanında başarıya götürecek bazı evrensel savaş ilkeleri olduğunu savunmaktadır. Bu nedenle de savaşı özdeyişler ve geometrik diyagramlar meselesine indirgemeye çalıştığı konusunda eleştirilerin odağı olmuştur. Bu eleştirilerin üzerine ise savaşın matematiksel hesaplamalara indirgenemeyecek kadar büyük bir dram ve savaşın bir bilim olmadığı hususunda açıklamalarda bulunmuştur (U.S. Military Academy 1967, 14).

Jomini ve Clausewitz arasındaki en önemli ayrım ise Clausewitz'in mutlak savaş teorisiyle Jomini'nin zafer elde etmek için düşmanın ordularının imhasının gerekli olmadığı düşüncesi arasındadır. Clausewitz'e göre savaş politik amaçların gerçek bir aracıdır ve iradeyi düşmana zorla kabul

ettirmek için amaç daima düşmanı yenmek ve silahtan arındırmaktır. Bu hususlar çerçevesinde savaş planı hazırlanırken üç temel madde esastır: Silahlı kuvvetler, ülke ve düşmanın iradesi (Clausewitz 2018, 49). Clausewitz'e göre düşmana irademizi zorla kabul ettirdiğimiz savaşta silahlı kuvvetler mutlaka imha edilmelidir; artık savaşa devam edemeyecek bir hale getirilmelidir. İkinci olarak ülke zapt edilmelidir; çünkü ülkeden yeni bir silahlı kuvvet teşkil edilebilir (Smith 1997, 4). Bu hususta Clausewitz düşmanın ağırlık merkezine yani her şeyin bağlı olduğu tüm güç ve hareketin merkezine saldırının elzem olduğuna değinmiştir. Bu düşünce modern muharebelerde düşmanın zayıf yönlerinin belirlenip ilk saldırının zayıf tarafa indirilmesi hususunun tam tersini oluşturan bir anlayışa sahiptir. Çünkü ağırlık merkezinin bir zayıflık değil güç olduğu açıktır (Bartholomees 2006, 87). Ağırlık merkezine taarruz ile düşman hükümeti barışa zorlanmalı, halk boyun eğdirilmelidir. (Clausewitz 2018, 50). Diğer bir deyişe savaşta bir taraf gerçekten yenilmeyinceye kadar savaş durmamalıdır (Clausewitz 2018, 670). Jomini ise devletlerin kılıçlarını almış ve çizmelerini geçirmiş halde savaşmaya daima hazır olmaları taraftarı değildir. Çünkü bu durum ancak insanlığa eziyet etmek demektir (Jomini 2002, 63). Fakat bu durum Jomini'nin savunma odaklı stratejileri savunduğu anlamına gelmemektedir. Çünkü Jomini de savaşta her zaman komutanın inisiyatifi elde tutması amacıyla taarruzdan yana

olmuştur ve rakibin gücünü, kaynaklarını tüketme avantajına rağmen savunma stratejisini kınamıştır (Jones 1985, 13). Savunma yapmaya mecbur olduğu durumlarda dahi taarruzî bir savunmayla düşmana karşı yanıtma hareketleri, akınlara düzenlenmesini önermiş ve savaşlarında uygulamıştır (Brinton vd. 2015, 131). Sun Tzu'nun "Savaş Sanatı" ve Liddell Hart'ın (1895-1970) "Strateji" kitabında da değinilen bu tutum, düşman silahlı kuvvetlerin imhasına ve ülkenin tamamen zapt edilmesine dayanan bir stratejiden meydana gelmemektedir. Sun Tzu'ya göre düşmanın silahlı kuvvetlerinin savaş kabiliyetini felç ederek zafere ulaşılmalıdır (Tzu 2018, 39). Önemli olan ülkeyi sağlam ele geçirmektir ve bütün bir orduyu çökertilmiş orduya yeğlemektir. Sun Tzu, Clausewitz'in tersine bozguna uğratılmış orduyu bütün orduya tercih etmektedir (Tzu 2018, 7). Liddell Hart ise savaş stratejisinin amacının, muharebenin en elverişli koşullar altında gerçekleştirilmesi olduğunu ifade etmiştir. *"Clausewitz'in kafasında 'Kan, zaferin bedelidir' sözünden başka hiçbir fikre yer yoktur. Fakat uygulanan stratejinin mükemmelliği ağır bir çarpışmaya girmeksizin sonuç sağlayabilmesi yeteneğinde toplanır"* (Hart 2015, 450).

Bir diğer önemli husus ise savaşın bir bilim mi yoksa sanat mı olduğu hususunda iki teorisyenin açıklamalarıdır. Savaş çalışmalarında yıllarca tartışılacak olan bu konuda Jomini, Sun Tzu gibi savaşı bir sanat olarak görmektedir. Her ne kadar savaşı zafer elde etmek için prensipler ve kurallar

üzerine inşa ederek bilime mi vurgu yapıyor sorularının sorulmasına sebep olsa da eserinde savaşın bir sanat olduğunu yinelediği görülmektedir (Jomini 2002, 47-48-151). Clausewitz ise savaşın bir bilim mi yoksa bir sanat mı olduğu konusunda net bir yorumda bulunmayarak esasında tam olarak iki açıyı da karşılamadığını ifade etmektedir. Savaş sanatı yerine savaş bilimi olarak ifade etmenin çok daha uygun olacağını fakat gerçek ve tam anlamıyla savaşı ifade ederken ne sanatın ne de bilimin karşılayamadığını, savaşın insanlar arası bir ilişki biçimi olduğunu savunmaktadır (Clausewitz 2018, 126).

Clausewitz'e göre savaş politikanın bir parçasıdır ve ancak hükümetler ve milletler arasındaki politik ilişkilerden dolayı ortaya çıkabilmektedir. Savaşla birlikte bu ilişkilerin de kesildiğini savunmaktadır (Clausewitz 2018, 704). Diğer yandan savaş politikasının bir parçası olarak gören Clausewitz'in görüşünde, duygusallığın politik amacın önüne geçmesine izin verilmemelidir (Vasquez 2015, 34-35). Çünkü savaş tek başına milletler ve hükümetler arasındaki ilişkileri sonlandıramamakta veya onları temelinden değiştirememektedir. Bu ilişkiler kullanılan araçlar ne olursa olsun aynı şekilde kalmakta ve varlıklarını sürdürmektedir. Hükümetler ve milletler arasındaki ilişki, savaş boyunca barışa kadar devam eden politikanın ana çizgisidir. Bu bakımından savaş hiçbir zaman politik ilişkilerden ayrılmamaktadır (Clausewitz 2018, 705-706). Her savaşın politik verilerin ve

koşulların sonucu olan karakterinin olasılığına ve hâkim niteliklerine göre kavranması gerekmektedir (Clausewitz 2018, 707). *“Kısacası, savaş sanatı en yüksek noktada politikaya dönüşür; fakat tabii notalar yazmak yerine muharebeler veren bir politikaya”* (Clausewitz 2018, 707). Jomini ise politik felsefeyle bir bağının olmadığını savunduğu savaşı, yalnızca zafere götüren prensiplere dayanan strateji olarak ele almaktadır. Savaş ile politika arasındaki ilişkiye dair bir argüman ileri sürmemektedir. Yalnızca diplomasinin savaşla ilişkisini, bunun savaşın karakterini ve elde etmesi gereken askerî hedefleri nasıl etkileyeceğini göstermek için tanımlamıştır (Calhoun 2011, 32). Kitabının üçüncü bölümünde net bir şekilde açıkladığı üzere savaşlarda her fırsattan yararlanılmalıdır (Jomini 2002, 50). Devlet adamı, savaşın gerekçeleri konusunda karar verirken politik ve dini teorileri öne sürerek bunları savunmak veya yok etmek için harekât tespiti oluşturabilmektedir (Jomini 2002, 49). Özellikle hak iddia etmek için yapılan saldırı savaşlarında ve fikir savaşlarında din ve politik sebepler bir maske olarak kullanılmaktadır (Jomini 2002, 53). Özetle Jomini için politika savaşın devamı olan bir nitelik değil savaşı oluşturan bir gerekçe olarak kullanılmaktadır.

## **2. Pratikte Savaşın Stratejisi ve Taktik**

### **2.1. Savaşın Stratejisinin Karşılaştırılması**

Clausewitz'e göre strateji, muharebelerin savaşın amaçlarına hizmet edecek şekilde kullanılmasını ifade etmektedir. Strateji sadece muharebe ile uğraşmaktadır fakat silahlı kuvvetlerin hem doğrudan kendisini hem de ilişkilerini de ele almalıdır. Çünkü muharebeyi etkileyen silahlı kuvvetlerdir (Clausewitz 2018, 163). Strateji savaş planını yapmakta, hedefe ulaşılmasını sağlayarak eylemleri saptamakta, seferlerin planlarını hazırlamakta ve her birinde verilecek muharebeleri örgütlemektedir. Fakat stratejinin tamamlayıcısı manevi unsurlardır. Çünkü manevi unsurları teori dışında bırakmak her şeyi denge ve üstünlük, zaman-mekân gibi matematiksel ilişkiye indirgemeye sebep olmaktadır. Stratejinin bilimsel formül ve problemlerle ilgisi bulunmamaktadır (Clausewitz 2018, 164). Stratejide her şey çok basittir fakat buradaki basitlik, bunun kolay olduğu şeklinde algılanmamalıdır. Devletin içinde bulunduğu şartlara bakarak savaştan ne istenileceği bir kere tayin edilirse bunun yolları ve çareleri kolay bulunmaktadırlar (Clausewitz 2018, 165). Clausewitz'in üçüncü kitabında ayrıntılarıyla değindiği başlıca manevi unsurlar vardır. Bu manevi unsurlar öncelikle komutanın yetenekleri, ordunun savaşçılığı ve ulusal duygular ile başlamaktadır. Savaş yönetimi öyle doğal bir hal almıştır ki Avrupa'da bütün ordular neredeyse aynı disiplin ve eğitim düzeyine gelmiştir. Bundan dolayı farkı yaratan milli ruhun ve ordunun savaş alışkanlığının etkileri üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir (Clausewitz 2018, 175). Bununla

birlikte insan ruhunu en büyük tehlikelere göğüs gerecek bir seviyeye çıkartan soylu cesaret dürtüsünü savaşa özgün bir manevi ilke olarak saymak gerekmektedir. Çünkü “*artçı birlik erinden başkomutana kadar herkeste cesaret, kılıca keskinliğini ve parlaklığını veren halis çeliktir*” (Clausewitz 2018, 182). Clausewitz, savaşların değişken olduğunu savunarak, pozitif doktrinler ile savaşı açıklayan yazarları savaşı basitleştirdikleri konusunda eleştirmiştir. Sadece sabit değerleri ele aldıklarını, manevi unsurları görmezden gelerek sadece temel prensipleri değerlendirdiklerini belirtmiştir. Stratejinin unsurlarından dehayı dışladıkları konusunda da eleştirmiştir (Swain 1990, 100). Clausewitz’e göre deha savaşın amaç ve araçlarına uygun örgütlenmesini sağlamaktadır (Clausewitz 2018, 164). Deha savaşta neyin neden ve nasıl olması gerektiğini teoriden çok daha iyi gösterebilmektedir (Swain 1990, 100).

Jomini’ye göre strateji harita üzerinde savaşma sanatıdır ve bütün harekât alanını içine almaktadır (Jomini 2002, 73). Jomini stratejiyi belirlerken temel prensipler üzerinde durmuştur. Bu temel prensip ordunun düzenlenmesidir. Zafer kazanmak için düşman üzerinde yoğunlaştırılan bu prensipler ordunun seri olması, harekât alanında toplanması, manevralar, zaman yönetimi gibi tamamen maddi unsurlar içermektedir (Jomini 2002, 74). Jomini savaşın türlerinin çok çeşitli olduğunu ifade ederek savaşın, saldırı, savunma, ittifak savaşları, inanç savaşları, iç savaşlar ve ulusal savaşlar gibi



birçok farklı türe ayrıldığını açıklamaktadır. Devlet, savaşın sebebine göre tür belirlemektedir. Fakat savaş, generaller tarafından yönetilmektedir. Generaller ise savaşı ancak strateji yoluyla kazanabilmektedir. Jomini'ye göre doğru bir strateji her zaman zaferi getirmektedir (Jomini 2002, 151). Savaşın dikkatli bir çalışmayla nasıl yürütülmesi gerektiğine dair kuralların keşfedilebileceğine inanan Jomini, önce savaş alanını seçerek savaşta zaferi getirebilecek noktaları belirlemektedir. Devamında üslerin ve harekât bölgelerinin seçimini yapmaktadır. Daha sonra ise hedef noktası belirlemektedir. Sonucunda harekât hattı, üslerden belirleyici noktalara ve oradan da hedef noktaya uzanan bir hattan oluşmaktadır (Jones 1985, 15). Harekât hattı iyi bir sefer planının esas temeli olduğundan bütün askerî teorilerin merkezini oluşturmaktadır (Brinton vd. 2015, 127). Prensiplerden oluşan bu kombinasyonu izleyen Jomini'ye göre esas yoğunlaşılması gereken husus düşman hedeflerinin belirlenmesidir (Bartholomees 2006, 87). Orduları uygun hedeflere yoğunlaştırmak, savaş sanatının tümünü içine almasa da doğal olarak stratejinin temelidir (Jomini 2002, 75). Manevi unsurlar konusunda ise sadece generalin bir özelliği olarak değinen Jomini'ye göre yüksek bir moral gücü, azim, cesaret ve hiçbir tehlikeden yılmama bir generalde aranan temel özelliklerdir. Generalin bilgisi ve askerliği ikinci derece önemlidir. Derin bilgi ve teori sahibi olmak gerekli bir durum değildir: *“Sınırlı fakat mükemmel bilgilerle donatılmış ve*

*savaş sanatının temel prensipleriyle de iyice yoğrulmuş olunmalıdır*” (Jomini 2002, 67). Jomini, Clausewitz tarafından teorisinin manevi unsurlardan eksik olduğu konusunda eleştirilmiştir (Swain 1990, 101).

Stratejinin unsurlarını oluştururken aralarındaki bir diğer farklılık ise stratejinin tekrarlanması üzerinedir. Jomini, Sun Tzu gibi ülkeyi zafere götüren strateji ve taktiklerin tekrar uygulanmaması gerektiğine değinmiştir. Sun Tzu'nun (2018, 17) “Savaş Sanatı” kitabında *“seni zafere götüren stratejiyi tekrarlama, yönteminin sonsuz bir çeşitlilikte olmasını sağla”* dediği gibi Jomini de eğer aynı strateji, taktik ve manevralar uygulanırsa harekâtı başarısızlıkla sonuçlandıracağını ifade etmiştir (Jomini 2002, 154). Clausewitz ise Jomini ve Sun Tzu'nun tersine stratejide kullanılan araçlar ve şekillerin basit ve sık sık tekrarlandığı için herkes tarafından bilindiğine ve eleştirisinin sağduyu sahibi biri tarafından ancak gülünç bulunduğu değinmiştir. Bu duruma kitap üzerinden örnek vererek bir kitabın çevirisinin yeri geldiğinde eserin parlak bir deha tarafından yeri geldiğinde ise bilimsel derin bir kavrayış olmadan övülse bile bir şey değişmeyeceğini ifade etmiştir (Clausewitz 2018, 164). Vasquez'e göre Clausewitz'in savaşa rasyonel olarak bakmasının sebebi savaşı araçsallaştırmasındadır (Büyükakıncı 2015, 577). Dolayısıyla Clausewitz savaş kavramının özüne odaklanıp daha kavramsal ve teorik olarak bakmaktadır. Jomini ise savaşı bir sanat olarak ele alarak “nasıl” uygulanacağına odaklanmaktadır.

## 2.2. Savaşta Taktik Unsurların Karşılaştırılması

Taktik tanımlarına bakıldığında Clausewitz taktiği komutanın savaş sırasında belli bir anın gereklerinin yerine getirilmesi olarak tanımlamaktadır. Strateji nerede, ne zaman ve nasıl muharebeye gireceğini tayin etmekte, taktik ise zafer ya da yenilgi olarak muharebeyi sonuçlandırmaktadır (Clausewitz 2018, 188). Taktikte zaman çok önemlidir ve sürükleyicidir. Komutan yükselen endişeleri bastırmakta ve cesaretle harekâta her daim devam etmektedir. Taktik sırasında en azından olayların yarısı görüldüğü için öngörülerimiz ve tahminlerimiz daha nettir ve inançlarımız sarsılmazdır (Clausewitz 2018, 165). Sayıca üstünlük zaferin elde edilmesinde taktiksel bir faktördür. Sayıca üstünlüğün tek başına zafere ulaştırmada büyük bir etkisi olmasa da etkilediği farklı birçok faktör vardır (Clausewitz 2018, 189). Aldatma ise sahteciliğe benzeyen bir taktiktir (Clausewitz 2018, 198). Savaşta aldatma, kurnazlıklar ve mahsustan düşmana ulaştırılan yanlış haberler stratejik alanda çok az etkilidirler ve komutandan gelen özgür faaliyetler olarak kabul edilememektedirler. Stratejinin emrindeki kuvvetler ne kadar zayıf olursa aldatmaya o kadar istekli olunmaktadır. Çok zayıf, çok küçük ve savaş sanatında artık umudunu kesmiş olan tarafta aldatma son çaredir (Clausewitz 2018, 199). Aldatma yerine “stratagem” terimi kullanan Clausewitz bu kavramı gizli niyet olarak tanımlamıştır. Diğer bir deyişle stratagem,

düşman ordusunun komutanını, harekâtın amaçları ve hedefi konusunda yanıltmak anlamına gelmektedir (Smith 1997, 5).

Jomini'ye göre ise taktik, arazi durumuna, muharebenin yapıldığı ortama, harita üzerinde yapılan planlara göre birliklerin muharebe alanında sevk ve idaresidir (Jomini 2002, 73). Taktik cesaret, yetenek ve parayla desteklenerek ordulara zafer kazandırmaktadır. Savaşın başlangıcında ve devamında gerekli düzenlemeleri planlama sanatıdır (Jomini 2002, 107). Clausewitz'in aldatma olarak adlandırdığı taktik Jomini tarafından sürprizler olarak tanımlanmıştır. Clausewitz'in aldatmayı/sürprizi küçük görmesinin aksine Jomini iyi düzenlenmiş bir ordunun sürprizleri gerçekleştirmek için her türlü aracı barındırması gerektiğine değinmiştir. Jomini'ye göre sürprizler düşmanı yanıltabilecek her türlü fırsatı kullanıp, ona üstünlük sağlamak ve bu gibi hücumlara karşı koymak için her türlü önlemin alınmasıdır (Jomini 2002, 122).

Taktik açısından bir diğer önemli unsur ihtiyatlardır. Savaşta stratejik ihtiyatlar bulundurulması konusunda ortak noktada buluşan Jomini ve Clausewitz ihtiyatları ikiye ayırmaktadır. Clausewitz'e göre birinci ihtiyat muharebeyi uzatmak ve yenilemek için, ikinci ihtiyat ise beklenmedik bir durum karşısında kullanılmak içindir (Clausewitz 2018, 209). Jomini'ye göre ise birincisi muharebe ihtiyatı, ikincisi ise eğitim ihtiyatıdır (Jomini 2002, 90). Esasında ihtiyatlar aynı amaçlar doğrultusunda ayrılmış olsa da stratejik ve taktik

olarak birbirinden farklılaşmaktadır. Clausewitz'e göre beklenmedik bir durum karşısında müdahale etmeye hazır bir birlik ancak stratejide ihtiyacını hissettirmektedir. Dolayısıyla ikinci ihtiyat stratejik bir yedek kuvvettir. Taktikte, düşmanın aldığı tertibat ancak gözle görülebileceğinden her türlü taktiksel duruma uyum sağlamak birinci ihtiyatın görevidir (Clausewitz 2018, 210). Jomini de Clausewitz'le aynı düşüncededir. O da birinci ihtiyatı taktik, ikinci ihtiyatı ise harekât planları yapılırken harekât alanının önemli noktalarına yerleştirileceği için stratejik olarak ele almaktadır (Jomini 2002, 91).

Taktik bir faktör olarak geometrik unsurlara baktığımız zaman ise Jomini ve Clausewitz taban tabana zıt bir duruş sergilemektedir. Clausewitz'e göre geometrik unsur askerî kuvvetlerin düzenlenmesinde taktik bir faktör olarak büyük rol oynamaktadır. Mevziler ve mevzilere taarruz doktrininde de geometrinin açıları, hatları, çarpışmayı kesin karara bağlayacak birer kanun koyucu gibi egemendirler (Clausewitz 2018, 214). Jomini'ye göre ise *“savaşı geometrik kurallara indirgemek büyük komutanların dehalarını zincire vurmak ve abartılmış bilgiçliğin boyunduruğunu kabul etmek demektir”* (Jomini 2002, 90). Savaşta geometrik unsurları metodik ve ölçülere uyan bir kavram olarak görenlere rağmen Jomini savaşçı canlı, cesur ve kendinden emin, coşkunu ve belki de biraz atılgan bir kavram olarak görmektedir (Jomini 2002, 90).

Jomini ve Clausewitz'in ordunun konuşlanmasına ilişkin görüşlerinde de bir karşıtlık söz konusudur. Jomini'ye göre ordunun en dayanıklı savunma stratejisi, bir hat üzerinde güçlü ve dayanıklı bir biçimde konuşlanmasıdır. Oluşturulan bu savunma hattının düşman tarafından yarılması durumunda ise ordunun toparlanabildiği ilk mevzide yeni bir savunma hattı oluşturması gerektiğini ifade etmektedir (Jomini 2002, 83-84). Clausewitz ise ordu içerisindeki her birliğin belirli bir alandan sorumlu olması ve savunmanın bu alanın tamamını kapsamaya üzerine anlayışı savunmaktadır. Bu alanın birliğin elinden çıkması durumunda ise toparlanılabilen ilk alanda yeniden bir savunma alanı oluşturması gerektiğini ifade etmektedir. Fakat Jomini'ye göre bu mantıksal bir aksamadır. Çünkü vadi şekilleriyle uyumlu savunma hatları ve bu hatların stratejik ihtiyatlar tarafından örtülmesi, yetenekli bir saldırıya dayalı hareketle bir araya gelince en iyi savunma aracına dönüşmektedir (Jomini 2002, 100).

Jomini ve Clausewitz arazinin kullanımını konusunda da farklılıklar öne sürmektedir. Jomini, avcı birliklerinin saldırı durumunda örtü ve gizleme yaparak kendilerini müdafaa etmeleri gerektiğini savunurken Clausewitz'e göre ise ormanları elde tutan taraf görmeden hareket ederek düşman hareketlerinden habersizdir (Jomini 2002, 155). Bir diğer ayrıldıkları nokta ise manevradır. Clausewitz'e göre manevra yapmadan zafere ulaşılamamaktadır (Clausewitz 2018, 626). Fakat Jomini'ye göre bu değerlendirme hatalıdır (Jomini 2002,

108). Scipio, Hanibal'ı Zama Muharebeleri'nde yenerken kuvvetlerine bir manevra yaptırmamıştı. 1779 yılında Napolyon İtalyan ve Avusturyalıları yenerken de Rivoli'de yön değiştiren taraf yenilgiye uğramıştı. Jomini'ye göre savaşta zaferi getiren unsurlar taktik düzenlemelerde değil stratejik düzenlemelerde yatmaktadır.

### **Sonuç**

Antoine-Henri baron de Jomini ve Carl von Clausewitz aralarında bulunan benzerlikler ve farklılıklar ile savaşın teorisini ve unsurlarını ortaya koyan iki önemli çağdaş teorisyendir. 19. yüzyıl savaşlarından esinlenen bu iki teorisyen de hayatları boyunca Napolyon'un savaş sanatına yaptığı stratejik katkıları yorumlamışlardır. Napolyon Savaşlarını teorilerini test etmek için laboratuvar olarak kullanan Jomini, Napolyon'un, savaşın büyük, gerçek ilkelerine uygun hareket ettiğine inanırken Clausewitz, Napolyon'u askerî dehası nedeniyle takdir ederek, savaş sanatının belirli bir kurallar dizisine sıkı sıkıya bağlılıktan çok daha fazlasını içerdiğini öne sürmüştür. Savaşın incelenmesine yönelik biri pratik ve fiziksel alana odaklanan, diğeri ise felsefi, ahlaki ve zihinsel alanlara odaklanan iki farklı bakış açısında biri tamamen doğru, diğeri tamamen yanlış değildir. Bu çalışmadaki karşılaştırma göstermektedir ki bunlar sadece farklı bakış açılarıdır ve karşılaştırma yapılarak açıklamaya değer olgulardır. Ortaya koydukları başarıları

incelediğimizde, Clausewitz savaşı metodolojik olarak felsefi ve diyalektik bir temel üzerinde maddi ve manevi unsurların bir birleşimi olarak sunarken Jomini'nin ise teorisini Clausewitz'e göre daha da basitleştirerek prensipler üzerinde temellendirir. Bu hususta “Savaş Üzerine” günümüz okuyucuları için okuması daha zor bir eser iken “Savaş Sanatı'nın Ana Hatları” okuması daha kolay ve basit bir eser olarak karşımıza çıkmaktadır.

Savaşın teorisine, doğasına ilişkin düşüncelerini karşılaştırdığımızda Carl von Clausewitz'in siyasi bağlama ve savaşın doğasında var olan belirsizliğe yaptığı vurgu, Jomini'nin askerî stratejiye daha sistematik ve determinist yaklaşımıyla tezat oluşturmaktadır. Clausewitz, savaşın doğası gereği siyasetle iç içe olduğuna ve savaşın nihai amacının politik olduğuna inanırken Jomini ise savaşı siyasi mülahazalardan bağımsız, tamamen askerî bir çaba olarak görmektedir. O, zafere ulaşmada daha geniş siyasi bağlamdan ziyade askerî ilke ve stratejilerin önemini vurgulamıştır. Clausewitz savaşı belirsizlik ve kaos ile karakterize edilen dinamik ve akışkan bir olgu olarak görmüştür. Savaşı karmaşık, değişken ve bulanık bir fenomen olarak görmektedir. Ona göre savaş, sadece fiziksel güçlerin çarpışması değil, aynı zamanda irade, duygular ve şansın da etkilediği bir çatışmadır. Carl von Clausewitz, savaşın bulanık doğasını vurgulayarak, savaşın öngörülemezliğine ve politik amaçlara bağlılığına işaret etmektedir. Strateji ve taktiklerin,



savaş alanının sürekli değişen koşullarına uyarlanmasının önemini vurgulamıştır. Jomini ise savaşa daha sistematik ve metodik bir yaklaşım getirilmesini savunmuştur. Her duruma uygulanabilecek, daha fazla öngörülebilirlik ve kontrol sağlayan sabit ilke ve kuralların önemini vurgulamıştır. Carl von Clausewitz savunma stratejisinin güçlü bir taraftarıyken, Jomini savaşta saldırı yaklaşımını öncelemiştir. Ayrıca savaşın amacı konusunda da anlaşmazlığa düşmüşlerdir: Jomini toprak kazanmayı öncelikli amaç olarak görürken, Carl von Clausewitz savaşın amacının düşmanı silahsızlandırmak ve böylece onu kendi isteklerini yapmaya zorlamak olduğuna inanmaktadır.

Strateji ve taktik açıdan karşılaştırdığımızda Clausewitz'in strateji tanımlamalarında ve stratejisinin unsurlarında görüldüğü üzere maddi unsurlar olduğu kadar manevi unsurlar da oldukça önemli bir yere sahiptir. Dehayı ve cesareti maddi unsurlardan daha önemli tutan Clausewitz, ordu yapısının artık tüm ülkelerde hemen hemen aynı olduğu, bu yüzden savaşta fark yaratmanın ancak manevi unsurlardan geçtiğinin altını çizmektedir. Fakat Jomini stratejiyi daha basite indirgeyerek stratejinin maddi unsurlardan oluşan tek bir temel üzerinde yattığını ve zor olanın düşman hedefini belirlemek olduğuna değinmiştir. Clausewitz'in çalışmaları savaşın hem stratejik hem de taktiksel yönlerini kapsayarak savaşın sahadaki gerçeklerinin önemini vurgulamaktadır. Jomini'nin odak noktası ise daha çok operasyonel ve taktiksel

yönlere oluşmaktadır. Seferlerin ve muharebelerin nasıl yürütüleceğine dair ayrıntılı yönergeler sunmuş, kilit arazileri ve iletişim hatlarını kontrol etmenin önemini vurgulamıştır.

Clausewitz ve Jomini, savaşta komutanın rolünün önemine ilişkin görüşlerinde de farklılık göstermişlerdir. Clausewitz, komutanın savaşın sonucunu şekillendirmede çok önemli bir rol oynadığını inanmaktadır. Cesur ve kararlı liderliğin yanı sıra savaşın ortasında uyum sağlama ve yaratıcı düşünme yeteneğinin önemini vurgulamıştır. Jomini ise nesnel analiz ve dikkatli planlamaya daha fazla önem vermektedir.

Jomini ve Clausewitz'in teorileri, modern askerî düşünce üzerinde derin bir etki bırakmıştır. Her ikisinin de görüşleri, günümüzde hâlâ askerî akademilerde öğretilmekte ve stratejik planlamada referans noktası olarak kullanılmaktadır. Ancak, Jomini daha çok operasyonel ve taktiksel düzeydeki düşünceleriyle, Clausewitz ise savaşın felsefi ve stratejik boyutları üzerine yaptığı vurgularla tanınmaktadır. Jomini, savaşın kazanmanın belirli prensipleri ve ilkeleri olduğunu savunmuştur ve bu ilkeler arasında kuvvetlerin konsantrasyonu, stratejik noktaların ele geçirilmesi ve hatların güvenliğinin sağlanması bulunmaktadır. Diğer yandan coğrafyanın ve jeopolitik durumların askerî strateji üzerindeki önemini de vurgulamıştır. Savaşın nerede ve nasıl yapılacağını belirlemede coğrafi faktörlerin ve stratejik konumların kritik öneme sahip

olduğunu savunmuştur. Jomini, operasyonel kavramını da geliştirmiştir. Bu kavram, taktik ve strateji arasındaki boşluğu doldurmaktadır. Askerî operasyonların planlanması ve yürütülmesiyle ilgili detaylara odaklanmıştır. Clausewitz ise savaşın bulanık bir doğası olduğunu ve öngörülemeyen faktörlerle dolu olduğunu vurgulamıştır. Bu yüzden savaş sanatında belirsizliği kabul etmek ve buna göre stratejiler geliştirmek gerektiğini savunmuştur. Diğer yandan savaşın toplumsal boyutuna da dikkat çekmiştir. Savaşın sadece ordular arasında değil, aynı zamanda toplumların bir çatışması olduğunu ve geniş toplumsal dinamiklerden etkilendiğini vurgulamıştır. Fransız Devrimi ile yayılan eşitlik, özgürlük, adalet gibi düşünceleri Clausewitz'in görüşlerinde bulmak mümkün olmasa da devrim ile doğan bu ilkeler neticesinde yaşanan askerî, toplumsal ve siyasal değişimlere ilgi duyduğu görülmektedir. Clausewitz, savaşın merkezinde moral ve insan iradesinin olduğunu savunmuştur. Onun için karşı tarafın moralini ve iradesini kırmak, savaşı kazanmanın anahtarlarından biridir. Bu temel hususlar üzerinden iki teorisyen de modern askerî tarihe önemli katkıda bulunmuş olsalar da günümüz savaş çalışmalarında Jomini'ye oranla Clausewitz'e daha çok yer verilmektedir. Çünkü Jomini'nin savaşa dair prensipleri, gelişen teknolojiyle beraber geçerliliklerini savaşın karakteriyle birlikte değiştirirken Clausewitz'in savaş felsefesi savaşın doğası gibi aynı kalabilmiştir.

Jomini ve Clausewitz'in savaşın teorisi, stratejisi, doğası ve taktiği üzerine yapılan karşılaştırılması sonucunda bu çalışmada görülmektedir ki iki teorisyen de bu hususlarda önemli katkılarda bulunmuşlardır. Diğer yandan evrensel bir savaş kuramı ortaya koyarak, değişen karakteriyle birlikte savaş kavramının da tekrar tekrar incelenmesine de ilham kaynağı olmuşlardır. Çünkü birçok ordunun savaş doktrinlerinde Jomini ve Clausewitz'in değindiği unsurların bulunmasının yanı sıra savaşın doğasının aynı kalmasıyla beraber değişen karakteriyle ve gelişen teknolojiler ile savaşın karmaşıklığı karşısında bu iki teorisyenin eserleri birbirini tamamlamakta ve savaşın somut olduğu kadar soyut yönlerine de kapsamlı bir bakış sağlamaktadır.

## KAYNAKÇA

- Alpyürür, Fahri. 2020. “Politik Felsefe Açısında Carl von Clausewitz’in Savaş Düşüncesi.” Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi.
- Bartholomees, Boone. 2006. “A Survey Of The Theory Of Strategy.” In *U.S. Army War College Guide to National Security Policy and Strategy*, 79-106. Pennsylvania: U.S. Army War College.
- Bassford, Cristopher. 2007. “The Primacy Policy and the Trinity in Clausewitz’s Mature Thought.” In *Clausewitz in the Twenty-First Century*, eds. H. Strachan and A. Herberg-Rothe, 74-90. Oxford: Oxford University Press.
- Bassford, Cristopher. 1994. *Clausewitz in English: The Reception of Clausewitz in Britain and America. 1815-1945*. New York: Oxford University Press.
- Bilgin, Kıvılcım Romya. 2015. “Clausewitz’in Savaş Teorisi ve Yeni Savaş Çalışmaları.” *Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi* 2(8): 38-61. [https://www.researchgate.net/publication/341793580\\_Clausewitz'in\\_Savas\\_Teorisi\\_ve\\_Yeni\\_Savas\\_Calismalari](https://www.researchgate.net/publication/341793580_Clausewitz'in_Savas_Teorisi_ve_Yeni_Savas_Calismalari)
- Bilgin, Kıvılcım Romya. 2015. “Savaş Analizinde Clausewitz’in Esas Üçlemesi: Afganistan’da Taliban Kalkışması Örneği.” Doktora Tezi, Kara Harp Okulu Savunma Bilimleri Enstitüsü.
- Bilgin, Kıvılcım Romya. Türedi, Gülayşe Ülgen. 2015. “Carl von Clausewitz.” *Savaş Kuramları* içinde, editör Erhan Büyükkakıncı, 105-163. İstanbul: Adres Yayınları.

Brinton, Crane, Craig Gordon ve Gilbert, Felix. 2015. “Jomini.” *Modern Stratejinin Ustaları* içinde, editör Earle Mead Edward, 115-137. İstanbul: Doruk Yayınları.

Büyükkakıncı, Erhan. 2015. “John A. Vasquez.” *Savaş Kuramları* içinde, editör Erhan Büyükkakıncı, 575-623. İstanbul: Adres Yayınları.

Calhoun, Mark. 2011. “Clausewitz And Jomini: Contrasting Intellectual Frameworks in Military Theory.” *Army History* 80 (Summer): 22-37. <https://www.jstor.org/stable/26296157>

Clausewitz, Carl von. 2018. *Savaş Üzerine*. Çeviri, H. F. Çeliker. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Clausewitz, Carl von. 2017. *Savaşın Esasları*. Çeviri, Gökhan Aydın. İstanbul: Doruk Yayınları.

Dupuy, Ernest. Richard, Dupuy, Trevor ve Braim, Paul. 1992. *Military Heritage of America*. Dubuque: Kendall Hunt Pub Co.

Ettrich, Brian. 2005. “The Principles of War: Are They Still Applicable?” Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School.

Freedman, Lawrence. 2015. *Strateji*. Çeviri, Belkıs Çorakçı Dişbudak. İstanbul: Alfa Yayınları.

Gaddis, John Lewis. 2018. *On Grand Strategy*. London: Penguin Press.

Handel Michael. 2004. *Savaşın Ustaları: Klasik Stratejiler*. Çeviri, Berna Kara, İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Hart, Liddell Basil. 2015. *Strateji Dolaylı Tutum*. Çeviri, Selma Koçak. İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Heuser, Beatrice. 2007. "Intoduction." In *On War*, vii-xxxii. Oxford: Oxford University Press.

Heuser, Beatrice. 2016. "Theory And Practice, Art And Science in Warfare: An Etymological Note." In *War, Strategy And History*, eds. Daniel Marston, Tamara Leahy, 79-196. Canberra: ANU Press.

Hittle, James. 2002. "Tanıtma." *Savaş Sanatı'nın Ana Hatları* içinde, 9-41. İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Hobbes, Thomas. 2001. *Leviathan veya Bir Din ve Dünya Devletinin İçeriği, Biçimi ve Kudreti*. Çeviri, Semih Lim. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Honig, Jan. 1997. "Strategy in a Post-Clausewitzian Setting." In *The Clausewitzian Dictum And The Future Of Western Military Strategy*, ed. Gert de Nooy, 109-121. The Hague: Kluwer Law International.

Jomini, Henri Antoine. 2002. *Savaş Sanatı'nın Ana Hatları*. Çeviri, Selma Koçak. İstanbul: Doruk Yayıncılık.

Jomini, Henri Antoine. 2013. *Life of Napoleon*. Maryland: Pickle Partners Publishing.

Jones, Francis. 1985. *Analysis and Comparison of the Ideas and Later Influences of Henri Jomini and Carl von Clausewitz*, Student Report, Air Command and Staff College Air University.  
<https://apps.dtic.mil/sti/citations/ADA156542>

- Kaiser, David. 2012. "Clausewitz and the First World War." *Infinity Journal Special Edition-Clausewitz and Contemporary Conflict* (February): 8-11. <https://www.militarystrategymagazine.com/article/clausewitz-and-the-first-world-war/>
- Karaosmanoğlu, Ali L. 2007. "Muhteşem Ortaklık: Kant ve Clausewitz." *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 4(14): 161-183. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/uidergisi/issue/39256/462281>
- Keegan, John. 2019. *Savaş Sanatı Tarihi*. Çeviri, Selma Koçak. İstanbul: Say Yayınları.
- Kinross, Stuart. 2007. *Clausewitz and America: Strategic Thought and Practice from Vietnam to Iraq*. London: Routledge.
- Musabay-Baki, Pelin. 2015. "Antoine Henri De Jomini." *Savaş Kuramları* içinde, editör Erhan Büyükakıncı, 183-165. İstanbul: Adres Yayınları.
- Paret Peter. 2007. *Clausewitz and State: The Man, His Theories and His Times*. New Jersey: Princeton University Press.
- Parkinson, Roger. 2002. *Clausewitz: A Biography*. New York: Cooper Square Press.
- Oetinger, Bolko, Ghyczy, Tiha, Von ve Bassford, Cristopher. 2010. *Clausewitz ve Strateji*. Çeviri, Zülfü Dicleli. İstanbul: Optimist Yayınları.
- Oetinger, Bolko. 2002. "Leadership in a Time of Uncertainty." Erişim: 15.03.2024.



<https://www.bcg.com/publications/2002/strategy-leadership-leadership-in-a-time-of-uncertainty>

Öcal-Arslan, Şeyda. 2022. “İkinci Dünya Savaşı’nda Almanya’nın Batı Cephesindeki Yıldırım Harekâtı: Fransa’nın Düşüşü 1940.” Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi.

Smith, A. M. 1997. “Sherman’s Unexpected Companions: Marching Through Georgia With Jomini And Clausewitz.” *The Georgia Historical Quarterly* 81(1): 1-24. <https://www.jstor.org/stable/40583541>

Stone, John. 2007. “Clausewitz’s Trinity and Contemporary Conflict.” *Civil Wars* 8(3): 282-296. <https://doi.org/10.1080/13698240701479281>

Swain, Richard. 1990. “The Hedgehog And The Fox: Jomini, Clausewitz And History.” *Naval War College Review* 43(4): 98-109. <https://www.jstor.org/stable/44638488>

Toptaş, Ergüdar. 2015. “Harbin Doğası ve Karakteri Bağlamında Hibrid Savaş.” *Millî Güvenlik ve Askerî Bilimler Akademik Dergisi* 2(8): 1-17.

Tzu, Sun. 2018. *Savaş Sanatı*. Çeviri, Giray Fidan ve Pulat Otkan. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

United State Military Academy. 1967. *Jomini, Clausewitz and Schlieffen*. West Point, Department of Military Art and Engineering.

Vasquez, John. 2015. *Savaş Bulmacası*. Çeviri, Haluk Özdemir. İstanbul: Röle Akademik Yayıncılık.



Atf Bilgisi/Citation

Akosmanoğlu, Tuğçe. "Geopolitical Containment of China and Türkiye".  
Diplomasi ve Strateji Dergisi, c.5 s.1 (2024): 49-103. DOI: 10.58685/dsd.1477490

Makale Bilgisi/Article Information  
Araştırma Makalesi/Research Article

## GEOPOLITICAL CONTAINMENT OF CHINA AND TÜRKİYE

Tuğçe AKOSMANOĞLU<sup>1</sup>

### *Abstract*

*It can be said that the US, which wants to control the Eurasian region, is trying to control the Rimland region, that is, a corridor starting from Eastern Europe and extending to the Pacific region, including Türkiye, Iran, Pakistan and China. According to Nicholas Spykman's Rimland theory, the power that controls this region can hold world domination. In this context, Türkiye is trying to be limited to its own land border with the islands problem with Greece and the Eastern Mediterranean problem. When the Taiwan issue, the islands issue between China and Japan and the problems with the five countries claiming rights over the Spratly Islands in the South China Sea are analysed as similar examples in China, the interventions and restrictive effects of regional and extra-regional actors are observed. It is understood that the US, as an extra-regional actor, aims to confine China and Türkiye to their land*

---

<sup>1</sup>Yüksek Lisans  
Alanya Alaaddin Keykubat Üniversitesi  
tugceakosmanoglu@gmail.com  
ORCID: 0009-0003-5835-993X

*borders. This article analyses the containment of China and Türkiye within the framework of Spykman's Rimland theory. As two important countries in the Rimland region, similar problems of China and Türkiye are tried to be clarified in line with Spykman's theory. The issues mentioned in the article include Türkiye's geopolitics, Türkiye's geostrategic encirclement, Eastern Mediterranean and Cyprus geopolitics, geoeconomic interests, China's geostrategic encirclement and Türkiye-China geopolitics comparison, and these issues are analysed through the Rimland theory.*

**Keywords:** Aegean Islands Crisis, Eastern Mediterranean, Rimland, Eurasia, The US.

## ÇİN VE TÜRKİYE'NİN JEOPOLİTİK ÇEVRELENMESİ

### Öz

*Avrasya bölgesini kontrol etmek isteyen ABD'nin Rimland bölgesini, yani Doğu Avrupa'dan başlayıp Pasifik bölgesine kadar uzanan, Türkiye, İran, Pakistan ve Çin'i de içine alan bir koridoru kontrol etmeye çalıştığı söylenebilir. Nicholas Spykman'ın Rimland teorisine göre bu bölgeyi kontrol eden güç dünya hakimiyetini elinde tutabilir. Bu bağlamda Türkiye, Yunanistan ile olan adalar sorunu ve Doğu Akdeniz sorunu ile kendi kara sınırı ile sınırlı tutulmaya çalışılmaktadır. Tayvan sorunu, Çin ve Japonya arasındaki adalar sorunu ve Güney Çin Denizi'ndeki Spratly Adaları üzerinde hak iddia eden beş ülke ile yaşanan sorunlar Çin'deki benzer örnekler olarak incelendiğinde, bölgesel ve bölge dışı aktörlerin müdahaleleri ve kısıtlayıcı etkileri gözlemlenmektedir. Bölge dışı bir aktör olarak ABD'nin Çin ve Türkiye'yi kendi kara sınırlarına hapsedmeyi amaçladığı anlaşılmaktadır. Bu makale Çin ve Türkiye'nin çevrelenmesini Spykman'ın Rimland teorisi çerçevesinde analiz etmektedir. Rimland bölgesinin iki önemli ülkesi olarak Çin ve Türkiye'nin benzer sorunları Spykman'ın teorisi doğrultusunda açıklığa kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Makalede Türkiye'nin jeopolitiği, Türkiye'nin jeostratejik kuşatılmışlığı, Doğu Akdeniz ve Kıbrıs jeopolitiği, jeoekonomik çıkarları, Çin'in jeostratejik kuşatılmışlığı ve Türkiye-Çin jeopolitik karşılaştırması gibi konulara değinilmiş ve bu konular Rimland teorisi üzerinden analiz edilmiştir.*

**Anahtar Kelimeler:** Ege Adaları Krizi, Doğu Akdeniz, Rimland, Avrasya, ABD.

## **Introduction**

It can be observed that there are attempts to confine Türkiye and China within their territorial waters, amidst the indirect and direct involvement of other regional actors and the global actor, the United States, in the islands and maritime disputes of both countries. The significant focus of America's dominance over the Rimland on Türkiye and China compels a close examination of the geostrategic, geopolitical, and geoeconomic activities of both nations. In the geoeconomic context, the increasing significance of energy resources in the Eastern Mediterranean over the past decade for Türkiye and neighboring countries has become evident. Currently, the paramount importance placed on access to energy resources, it can be asserted that countries are engaged in a competition to secure access to the abundant energy resources in the region. A comparable situation can be observed in the South China Sea. The richness and abundance of natural energy reserves in the South China Sea have spurred an intensified interest among regional countries in acquiring and competing for these energy resources (Genç 2019, 24).

From a geopolitical and geostrategic perspective, China's recent advancements in military, technological, and industrial domains, have positioned it on the path to becoming a global superpower, have surpassed those of the US. In response, it has intervened in the South China Sea, the Taiwan issue, and the island dispute with Japan, with the aim of slowing down,

detering, or halting China's progress. Despite these restrictions, China endeavors to assert its influence in the region by militarizing islands and islets and establishing military bases in areas it deems rightfully its own (Sar and Demirkıran 2023).

Meanwhile, in Türkiye, the efforts of Greece to expand its dominance over islands in the Aegean Sea and its provocative activities in the region are perceived as threats by Türkiye, which has repeatedly voiced its concerns. Türkiye has clearly stated that any attempt by Greece to extend its territorial waters from 6 to 12 nautical miles would be considered a cause for war. In the Eastern Mediterranean, disputes over maritime jurisdiction arise as regional states compete for access to recently discovered natural energy reserves. Moreover, despite Greece lacking legal authority in the Eastern Mediterranean, it has purportedly delineated maritime boundaries through bilateral agreements with Egypt (Acer 2020a). However, as subsequent sections of this article will demonstrate, these maritime boundaries are not in accordance with international law and are evidently aimed at restricting Türkiye's access to its own territorial waters.

In these two contexts, we will examine how Türkiye and China are affected from geostrategic, geopolitical, and geoeconomic perspectives in these similar regions and how they respond. The legal and on-the-ground activities of both countries in articulating the causes and consequences of similar problems will be subjected to scrutiny and elucidated.

## **1. Geopolitical and Geostrategic Theoretical Analysis**

One of the significant theories guiding American foreign policy in terms of geopolitics and geostrategy, which aimed to dominate Eurasia after the Cold War, is the Rimland Theory proposed by American political scientist Nicholas Spykman. According to this theory, domination over the Rimland region (including countries within the Inner Crescent such as Western Europe, Türkiye, Syria, Iran, Pakistan, Iraq, Afghanistan, India, China, Tibet) would lead to domination over Eurasia, which in turn would translate to global hegemony (Öztürk and İrfanoğlu 2021).

In this context, following the dissolution of The Union of Soviet Socialist Republics (USSR), the United States, sought to encircle Russia, by establishing dominance in the Rimland region. This was pursued through various means, including making several countries in the region NATO members and fostering good relations with these countries for the United States own interests, effectively encircling the Heartland region (where Russia is currently located). Presently, another superpower, China, is emerging, and it can be observed that, akin to its encirclement of Russia, the United States is attempting to confine China within its maritime boundaries to impede its advancement. It wouldn't be incorrect to say that the United States has also been delaying Russia, notably through the Ukrainian issue in recent years (Pirinççi 2022). Similarly, efforts to confine Türkiye within

its maritime boundaries can be seen amidst Türkiye's advancements in the Aegean and Eastern Mediterranean regions, aimed at minimizing Türkiye's influence in these areas. The United States continually evaluates situations favorable to its interests to maintain its dominance in the Aegean and Mediterranean regions and exploit energy resources in the area. If Türkiye gains control over the region, it would be closer to Russia, making control even more feasible. Türkiye's procurement of the S-400 missile defence system from Russia has increased tensions and changed the structural dynamics of its relations, especially with the US. This step reflects Türkiye's desire to pursue a foreign policy course different from the US expectations and interests of preserving the global order and includes efforts to establish closer relations with Russia. Nicholas Spykman argues that geography is an unchangeable phenomenon in international relations and emphasises that states should determine their policies according to their geography. He argues that geographical expanse increases the power of a country by increasing access to natural resources and growing the population. He also states that geographical location and topography have significant effects on countries' defence strategies and overall power. When evaluated in the light of Spykman's theories, Türkiye's purchase of the S-400 and its rapprochement with Russia in this context can be seen as an effort to position Türkiye as an independent power in the international arena by utilising its geographical location and strategic

advantages. The Rimland theory, one of Spykman's most important theories, emphasises the strategic importance of Eurasia in the world and argues that controlling Eurasia is essential for world hegemony. Spykman argues that the control of the rimland region surrounding Eurasia is the key to controlling Eurasia and thus the world. Türkiye's strategic position in this region and its efforts to strengthen its relations with Russia reduce America's influence in Eurasia. In this respect, Türkiye's purchase of the S-400 can be considered as a part of its effort to increase its regional dominance and become a stronger actor in world geopolitics within the framework of Spykman's Rimland theory. Spykman also mentions the geographical advantages of the US and states that the country's access to two oceans at the same time and its distance from major powers provide it with an advantage in terms of defence and hegemony. In this context, Türkiye's geographical location offers the potential to develop strategic relations with both East and West. In recent years, Türkiye has become an important actor in global balances by pursuing a multidimensional foreign policy. Striving to strike a balance between Russia and the West, Türkiye maintained its relations with Moscow during the Russia-Ukraine conflict without joining the Western sanctions and is trying to ensure its regional dominance. In conclusion, Spykman's theory provides a comprehensive perspective to explain Türkiye's independent and multidimensional strategies in foreign policy. In line with Spykman's theories based on geography and power dynamics,



Türkiye's S-400 procurement and efforts to deepen its relations with Russia reflect the country's desire to take a more active role in the regional and global balance of power (Öztürk and İrfanoğlu 2021).

Therefore, the activities of the United States in Türkiye and China's regions for the purpose of a unipolar world order have been examined, with the aim of contributing to the literature by attempting to explain the similar issues of these two countries through the same theoretical framework.

## **2. Turkish Geopolitics**

### **2.1. A Brief History of the Aegean Islands of Türkiye**

Until the year 1830, the sovereignty of all the islands in the Aegean Sea (Adalar Denizi) belonged to the Ottoman Empire. However, with Greece gaining independence in 1832, during the declining period of the Ottoman Empire, its sovereignty over the Aegean Islands gradually began to diminish. The Italians and Greeks initiated the occupation of these islands during the Italo-Turkish War (1911-1912) and the Balkan Wars (1912-1913), and these occupations persisted until the end of the World War I (1914-1918), effectively ending Ottoman sovereignty over the Aegean Sea (Ak 2014, 291-295).

In 1913, through the London Treaty signed between the Ottoman Empire and the Balkan States, all Ottoman rights over the islands were transferred to the major powers (England,

France, Germany, Austria, Hungary, Russia, Italy). In 1920, the Treaty of Sevres, which never came into effect, allocated the islands to the occupying states. Finally, with the Treaty of Lausanne in 1923, Limnos, Semadirek, Lesbos, Chios, Samos, Ahikerya, Thasos, Bozbaba, Ipsara were given to Greece. Gokceada, Bozcaada, Rabbit Islands, and the islands within three miles from the Anatolian coast were left under Turkish sovereignty. The Mentеше Islands; Istanbul, Rhodes, Herke, Kerpe, Coban, Ilyaka, Incirli, Kilimli, Ileriye, Batnoz, Lipso, Sombeki, Istantkoy, and the island of Meis were given to Italy. Later, Italy ceded its islands to Greece through the Paris Treaty concluded between Italy and Greece (İnce 2013).

## **2.2. Türkiye's Geostrategic Encirclement**

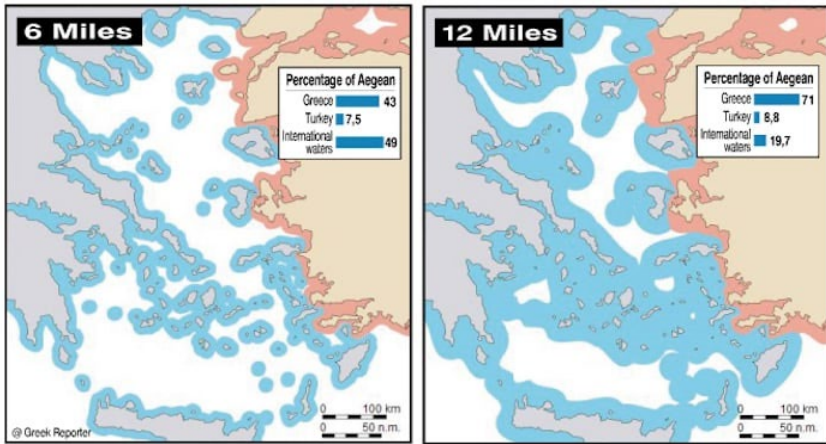
Türkiye's strategic location as a bridge connecting Asia to Europe underscores its significant geostrategic importance. With a rich history, this region has hosted hundreds of civilizations for thousands of years. Being rich in both surface and underground resources, experiencing four different climates, and being a peninsula surrounded by seas on all sides, Türkiye has always held a crucial position geopolitically, geostrategically, and geoeconomically. Its location at the intersection of the Silk Road and its role as an energy transit corridor make Türkiye a key player in many areas (Kazancı and Barun 2023).

Recent events have attempted to confine Türkiye within its own territorial waters in the Aegean and encircle it in the west and south, as evidenced by Greece's activities in this region.

At the forefront of the issues lies the proximity of Greek islands to the mainland of Türkiye. For instance, the Greek island of Meis is only 2 km away from the Turkish mainland but approximately 600 km away from the Greek mainland, marking the genesis of the problems. According to Greece, the sole issue in the Aegean is its desire to extend its territorial waters from 6 to 12 nautical miles (Erkeç 2023, 37). Under international law, states have the freedom to determine the width of their territorial waters among themselves (UNCLOS 1982). The width of territorial waters between Greece and Türkiye was set at 3 nautical miles by the Treaty of Lausanne. Subsequently, in 1936, Greece extended its territorial waters to 6 nautical miles, while Türkiye did the same in 1964. In 1982, the United Nations Convention on the Law of the Sea granted states the right to extend their territorial waters to 12 nautical miles through mutual agreement. However, Türkiye is not a party to this convention, and Greece unilaterally signed it. On June 1, 1995, the Greek government authorized the extension of its territorial waters to 12 nautical miles. Extending territorial waters to 12 nautical miles would mean the confinement of Türkiye within its territorial waters. This implies that if one wants to travel by ship from one city to another in the Aegean, permission must be obtained from Greece as one would have to pass through Greek territorial waters, which Türkiye

cannot accept. Immediately after Greece's decision, the Turkish Grand National Assembly declared that all military powers would be delegated to the Aegean Sea upon the implementation of this decision, which was unanimously approved. Greece has not been able to extend its maritime jurisdiction to 12 nautical miles due to the *casus belli* (cause for war). Currently, both countries maintain their territorial waters at 6 nautical miles in the Aegean Sea (Erkeç 2023).

**Map 1: 6- and 12-mile Difference Between Türkiye and Greece**



Source: Greek Reporter 2022 (Kokkinidis 2022).

The internationally recognized width of airspace is the same as territorial waters. However, in 1931, Greece extended its airspace from 6 to 10 miles (Ulusoy 2013, 315-316). This was justified by the need to facilitate travel between islands. We only

became aware of this issue only in 1975 due to their failure to announce it internationally (Ulusoy 2013, 319).

When Turkish aircraft enter the airspace between 6 and 10 miles, Greece portrays it in the world media as a violation, announcing the violation of airspace to depict Türkiye as aggressive and occupying. However, this does not constitute a violation because this range is not considered a violation under international law (Aksu 2018).

Another issue is the ownership of islands and islets that are very close to Turkish territorial waters. After 1974 (following the Cyprus Peace Operation), Greece accelerated the militarization of islands in the Eastern Aegean. All 23 islands were transferred to Greece under international treaties on the condition of demilitarization. The Eastern Aegean Islands were ceded to Greece by the 1923 Treaty of Lausanne, and the 12 Islands (14 islands in total) were transferred from Italy to Greece by the 1947 Treaty of Paris. The demilitarization of the islands was a common condition in both treaties (Ertürk 2000).

Greece has increased tension in the region by militarizing the islands of Limnos and Samothrace after 2020. One of the justifications for their militarization is to cite Türkiye's militarization of the Straits and the islands of Gokceada and Bozcaada. However, Türkiye's fundamental right to militarize this region is in accordance with the 1936 Montreux Convention Regarding the Regime of the Straits. Therefore, Montreux is

solely a treaty concerning the straits, not the islands. Greece tries to justify the militarization of the islands by fabricating excuses (Çıbuk 2023).

In 2021, Türkiye declared in 2021 that Greece's militarization of these islands has brought the sovereignty over the islands into question. As a result, Türkiye stated that they have written two letters to the United Nations, in which it has clearly stated clearly that these islands were left demilitarized in accordance with the common condition of the Treaty of Lausanne and the Treaty of Paris, but Greece is violating them. Türkiye conveyed to the UN via letters that if Greece does not abandon this militarization, the sovereignty of the islands will be disputed. Greece attempted to justify this militarization by claiming their right to defend and safeguard their sovereignty according to the UN Declaration (Acer 2022).

In 2021, the United States further increased its presence in Greece and the Aegean waters by adding four new military bases to the existing five military bases in Greece. While the US claimed that it was increasing its presence here to control Russia, the presence of these bases near the mainland of Türkiye is perceived as a threat by Türkiye. Despite Türkiye being a member of NATO (Bölme 2012), the intensified military collaboration between the US and Greece in the region indicates extensive preparations for conflict in the Aegean and Greece. With its military bases in the region, the US will be able to easily control

the passages and straits in the region. In short, by establishing military bases on these islands and islets and through intensive militarization, the US is threatening the sovereignty of Türkiye (Güney 2021).

### Map 2: Greece Opens All Military Bases to the US Military



Source: Manlio Dinucci, Greece clearance of military bases to the US, February 13, 2020 (Dinucci 2020).

The US military bases located in Greece include the following: the Dedeagac Yannuli headquarters, the Lithoro firing range, the Volos Georgula headquarters, the Souda Bay Base in Crete, the Skiros Early Warning Base, the Salamis Naval

Base, the Kalamata, Andravida, and Katelli Air Bases (Özcan 2022). As seen, the US bases have surrounded Türkiye not only from the west but also from the east; the US bases are found in Egypt, Syria, Iraq, the Republic of Cyprus (RoC), Israel, and Georgia to the east of Türkiye. Furthermore, we observe the presence of the US bases in Crimea, Ukraine, Romania, and Bulgaria to the north. Looking at the map, it would not be incorrect to say that Türkiye is surrounded (Gençlik 2021). The US containment policy towards Türkiye is based on various reasons such as Türkiye's strategic position, close relations with Russia, different policies in the Middle East, energy security and domestic political dynamics. Türkiye is a critical bridge between Europe and Asia and an important ally of the US as a NATO member. However, tensions over issues such as the procurement of the S-400 from Russia and the US support for the YPG have triggered the US efforts to limit Türkiye's foreign policy behaviour. Syria policies, defence system choice, democracy and human rights practices, and economic relations are the main factors shaping the US policies towards Türkiye. These policies are aimed at both maintaining regional stability and pursuing the strategic interests of the United States, and have occasionally led to serious tensions in relations between the two countries. One of Spykman's most important theories, the Rimland theory, argues that the control of the rimland region surrounding Eurasia is the key to controlling Eurasia and thus the world. Türkiye's strategic position in this rimland region forms the basis of the US



containment policies. Türkiye's location in the Eurasian margins, which plays a critical role in Spykman's theory, also explains the US efforts to maintain and expand its influence in this region. From this perspective, the US containment policy towards Türkiye can be considered in line with Spykman's theory. Türkiye is located at a key point in the Eurasia and is in a position to control both land and sea routes. According to Spykman's theory, a power that dominates the Eurasian rimland gains a critical advantage for world hegemony. The US sees Türkiye's rapprochement with Russia and its moves such as the S-400 purchase as threats that could upset this strategic balance. Therefore, the US containment policies aim to limit Türkiye's independent actions and protect its own strategic interests. Spykman also mentions the geographical advantages of the US and states that the country's access to two oceans at the same time and its distance from the great powers provide it with advantages in terms of defence and hegemony. Considering that the US has gained strategic advantages by expanding westwards throughout history and emphasised the importance of geography in becoming a global power, Türkiye's position in the Eurasia and the importance of controlling this position gains more meaning with Spykman's theory. In conclusion, the US policies towards Türkiye can be explained by Spykman's theories based on geography and power dynamics; these policies are seen as a part of the efforts to gain control of the Eurasia and maintain world hegemony (Öztürk and İrfanoğlu 2021). It is necessary to point

out that the militarization of the islands in the Aegean by the US is also contrary to the Treaty of Lausanne (Acer 2020b).

### **Map 3: The US Military Base Presence Around Türkiye**



Source: TGB, February 28, 2022 (TGB 2022).

### **2.3. Eastern Mediterranean Issue**

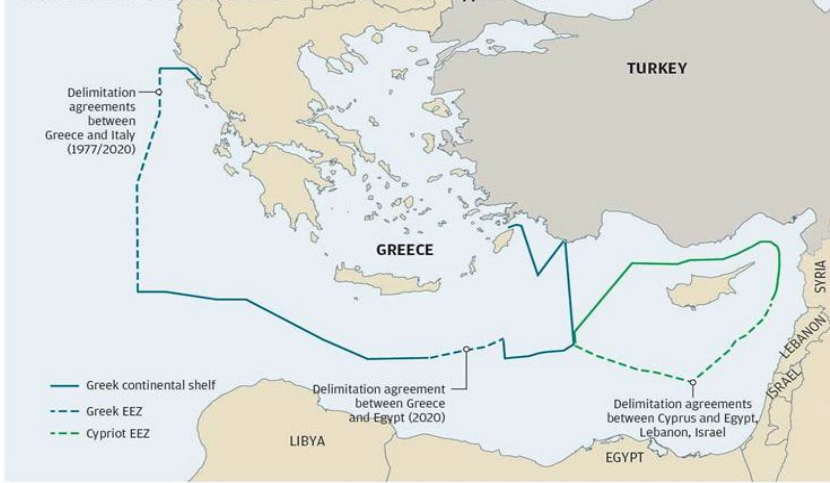
In recent years, we have often witnessed the geoeconomic, geostrategic, and geopolitical importance of the Mediterranean region. If we look at the countries neighboring the Mediterranean region, along with islands and islets, we see that the Mediterranean region is shared with Greece's islands such as Crete, Meis, Kasos, Kastellorizo, Karpathos, Rhodes, as well as

the RoC, Turkish Republic of Northern Cyprus (TRNC), Tunisia, Libya, Egypt, Israel, Palestine, Lebanon, and Syria (İnat 2020).

Some states wishing to delimit and use maritime borders and jurisdictional zones in the Eastern Mediterranean have concluded bilateral agreements among themselves. Agreements in this region were concluded between the RoC and Egypt in 2003, between Israel and the RoC in 2007, between Türkiye and the TRNC in 2011, and between Libya and Türkiye in 2019, outlining maritime jurisdictional boundaries. Immediately following this last agreement, Greece disregarded entirely the agreement signed between Türkiye and Libya, and instead concluded a maritime boundary delimitation agreement with Egypt (Acer 2020a).

Greece's demarcation and attempt to internationally recognition the exclusive economic zone (EEZ) border with the RoC in the Mediterranean region, based on the islands of Crete, Kasos, Kastellorizo, Karpathos, Rhodes, and Meis, as shown in Map 4, not only encircles Türkiye but also confines Türkiye to a narrow maritime area. Greece and the RoC have agreed upon and endorsed the EEZ map depicted in Figure 3 among themselves, but it lacks validity in the international arena (Kariotis 2021).

### Map 4: EEZ Borders Advocates by Greece



Source: Angelos Syrigos, Atlas of the Greek Turkish Relations, Newspaper Kathimerini, December 12, 2021 (Syrigos 2021).

Türkiye, in accordance with international maritime jurisdiction laws and fairness, has created the EEZ map depicted in Figure 4 to delineate the EEZ border of each country in the region in compliance with these regulations. Türkiye and Libya delineated their continental shelf regions in Figure 4 in 2019, thereby determining their maritime jurisdictional areas (Akbiyık 2023).

### Map 5: EEZ Borders Advocates by Türkiye



Source: (Casin 2019).

Immediately after Türkiye and Libya signed the EEZ Agreement, Greece expedited negotiations with Egypt and signed an EEZ agreement on August 6, 2020. Türkiye considers this agreement between Greece and Egypt null and void. This is because Greece attempted to establish an EEZ agreement with Egypt based not on its mainland but on islands facing Egypt's mainland. In fact, we are talking about an EEZ map drawn not considering all coastlines of these islands, but only the eastern coastlines facing Egypt. In short, we can say that this EEZ agreement between Greece and Egypt does not comply with maritime jurisdiction laws. Additionally, the EEZ Agreement concluded between Türkiye and Libya has been registered and approved by the United Nations (Yaycı 2020). The Republic of Türkiye declares that it considers this agreement between Greece

and Egypt null and void, and it has stated that it will demonstrate this stance both at the negotiating table and in the field (MFATürkiye, No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk. 2020).

**Map 6: EEZ Borders Claimed by Countries in the Eastern Mediterranean**



Source: Prince Michael of Liechtenstein, GIS REPORTS, Turkey's complicated position in the Mediterranean Sea, September 2, 2020 (Liechtenstein 2020).

In order to secure its rights in its seas, Türkiye has formulated the Blue Homeland Doctrine. The Blue Homeland Doctrine holds significant importance for Türkiye in ensuring the protection of its continental shelf and the seamless utilization of its rights therein. Just as we protect the rights of our territorial integrity, ensuring the rights of our blue homeland is our

fundamental right, established in accordance with international law, which safeguards our maritime jurisdiction areas. The Blue Homeland Doctrine is crucial not only for regional security but also for ensuring the equitable and fair utilization of energy resources in the region by the countries concerned (Kadan 2021, 35-48).

#### **2.4. Brief History of Cyprus and the Cyprus Issue**

Cyprus is the third largest island in the Mediterranean region (9,251 km<sup>2</sup>) (WorldAtlas 2017). The island of Cyprus remained under the rule of the Ottoman Empire for exactly 352 years, from 1571 to 1923. During the Russo-Ottoman War of 1877-1878, the Ottoman Empire suffered a major defeat. Subsequently, the Russians presented the Ayastefanos Treaty to the Ottoman Empire. However, this treaty was so harsh that Sultan Abdulhamid II collaborated with the United Kingdom to prevent the implementation of the Ayastefanos Treaty and temporarily leased the island of Cyprus to the United Kingdom for 50 years. Instead of the Ayastefanos Treaty, the Berlin Treaty was signed. The United Kingdom, which took control of the island, made strategic moves by continuously settling Greeks on the island during this period, leading to the outnumbering of the Turkish population on the island (Bora 2013).

With the outbreak of World War I in 1914, the Ottoman Empire entered the war on the side of Germany, against the United Kingdom, leading to the annexation of Cyprus by the

United Kingdom. Cyprus was completely cut off from the Ottoman Empire. Following the defeat in World War I, the Ottoman Empire signed the Treaty of Lausanne in 1923, recognising the annexation of Cyprus by England under Article 20 and relinquishing its rights over the island (Gülen 2011, 3-4).

When the Greeks on the island sought to annex Cyprus to Greece without permission from the United Kingdom in 1920, internal conflicts on the island continued until the late 1950s (Vatansever 2012).

Under the leadership of Greeks in Cyprus, a terrorist organization named EOKA was formed. The goal of EOKA was to cleanse Cyprus of Turks and unite the island with Greece, a plan known as ENOSIS (Algür, 2020). In the incident known as Bloody Christmas in 1963, Greeks, under the leadership of EOKA, massacred Turks (Cankut 2006, 129-136).

On July 20, 1974, under the leadership of Prime Minister Bülent Ecevit and Necmettin Erbakan, the Turkish Armed Forces initiated the Cyprus Peace Operation, with the aim of protecting Turks in Cyprus and reclaiming the island (Savrun 2018, 263-268). Our slogan was “Let Ayşe go on holiday.” The entire West and the US imposed embargoes on Türkiye, causing the world to perceive Turks as occupiers (Başlamışlı 2021, 703-709).

In 1975, the Turkish Federated State of Cyprus was established, followed by the establishment of the TRNC in 1983.



Rauf Denktaş served as the President of both entities (MFATürkiye 2022).

The island is currently divided into the TRNC and the RoC. Apart from Türkiye, there is no country in the world that recognizes the TRNC (Erdal 2005).

## **2.5. Geopolitics of the Eastern Mediterranean and Cyprus**

Since the mid-2000s, with the abundance of natural resource reserves in the Eastern Mediterranean, the region's geopolitical and geoeconomic significance has greatly increased. The interest of coastal and non-coastal states in the Eastern Mediterranean and their initiatives in the region continue to grow, leading to ongoing disputes over control of interests in the region (Keskin 2021, 63-80).

The inclusion of the RoC in the EU in 2004 appears to represent the entire island of Cyprus within the EU. This situation still causes disagreements in terms of the relationship between the TRNC and Türkiye with the EU. The EU recognizes the RoC but does not recognize the TRNC, leading to deep implications for the geostrategic and geoeconomic relations in the region and creating an impasse. Additionally, the rights of TRNC citizens are not recognized within the EU (Kumcuoğlu 2008, 72).

On the other hand, Greece's bilateral agreements with the RoC disregard Türkiye's EEZ. The agreement between Greece

and the RoC does not comply with maritime law conditions and has been drawn without considering fairness. It has been determined that unilateral or bilateral agreements should be implemented considering the shared area of other states (such as Türkiye) in the region. However, Greece and the RoC have failed to reach an agreement with Türkiye, which has the widest maritime jurisdiction in the region (Aksu 2017).

## **2.6. Geoeconomic Interests**

Countries located in the Eastern Mediterranean include Türkiye, the TRNC, the RoC, Lebanon, Palestine, Gaza Strip, Israel, Egypt, Jordan, and Syria. Although the hydrocarbon deposits discovered in this region may not be of global proportions, they are expected to significantly contribute to the economies of the countries in the region (Denizli, Akengin and Karaca 2023).

According to research conducted by the US Geopolitical and Research Center in the Eastern Mediterranean, approximately 15 trillion cubic meters of natural gas reserves have been found in the region, estimated to be worth around 3 trillion dollars. The announcement of natural gas and oil reserves in the region over the past decade has attracted the interest of both regional and external actors. Currently, the natural gas reserves in the Eastern Mediterranean account for approximately 4.5% of the world's total natural gas reserves (İnat and Duran 2020, 17).

With the identification of energy resources, competition among countries in the region to assume a leading role has begun. Additionally, agreements are being made to establish EEZs in the region. Given that the region hosts many countries, demarcating EEZs becomes quite challenging, as they may overlap with those of other countries. To address this issue, countries can resolve conflicts through mutual agreements in accordance with the principles of fairness outlined in maritime law conventions (Kaya 2023).

On average, about four thousand commercial and cargo ships navigate through the Mediterranean Sea each day, while Russian merchant ships continue their passage through the Mediterranean at a rate of about forty thousand ships per year. Moreover, 70% of Europe's hydrocarbon needs are transported through the Mediterranean region (Gür 2019, 657).

The Eastern Mediterranean region contains eight major basins: the Cyprus Basin, the Latakia Basin, the Eratosthenes High Basin, the Judea Basin, the Levant Basin, the Western Arab Province Basin, the Nile Delta Basin, and the Zagros Province Basin (Gür 2019, 656-657).

The extraction and exportation of reserves in this region have not only increased the interest of coastal countries but also attracted external actors such as the US, EU, and Russia, who are conducting gas extraction operations in these areas through

agreements with partner countries, actively participating in the region (Dönmez 2022).

### **3. China's Geostrategic Containment**

#### **3.1. South China Sea**

The South China Sea is a region of significant geopolitical and strategic importance, characterized by overlapping territorial and maritime claims from multiple states. According to the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS), each state has the right to determine its territorial waters, not exceeding 12 nautical miles, and an additional contiguous zone of 12 nautical miles beyond that. Consequently, a state may extend its jurisdiction up to a maximum of 24 nautical miles from its coast. Furthermore, states are entitled to a continental shelf, which can extend up to 350 nautical miles. Additionally, under the Convention, each state is granted a 200-nautical-mile EEZ from its coast. These provisions are particularly relevant in the South China Sea, where the delineation of territorial waters, contiguous zones, and EEZs has led to complex disputes and competing claims, reflecting the region's intricate balance of international maritime law and national interests. (Ertuğrul 2017, 55).

The South China Sea, situated between the continents of Asia and Southeast Asia, spans an area of 3.5 million square kilometers. Approximately one-third of the world's trade passes through this region. The South China Sea is surrounded by China, the Philippines, Taiwan, Vietnam, Indonesia, Malaysia, and

Brunei Darussalam, with a total population of 2.2 billion (Gökten 2022, 100).

It is among the most crucial regions geopolitically and geostrategically in the world. The history, economic interests, and political dynamics have led to intense disputes among the states bordering the South China Sea, particularly concerning continental shelf and EEZ rights (Mermer 2022, 28-31).

China, in particular, has taken steps to realize its geostrategic ambitions in the region by transforming reefs and rocks in the Spratly Islands into artificial islands. China has been creating artificial islands by constructing its version of continental shelves and EEZs, using underwater reefs located thousands of nautical miles away from its shores. Violating international maritime law, China aims to acquire EEZs. Several of the reefs in the Spratly Islands, including Fiery Cross Reef, Cuarteron Reef, Gaven Reef, Hughes Reef, Johnson Reef, Mischief Reef, and Subi Reef, have been transformed into artificial islands by China, from natural underwater reefs in international waters. Large Chinese vessels gather around the reefs in the South China Sea, filling them with sand and rocks to create islands. With the expansion and construction efforts by China, Fiery Cross Reef has become a military base, equipped with a military airport, military buildings, a harbor, advanced radar stations, defense missile systems, and approximately 200 military personnel stationed on the island (Asia Times 2018).

In the Spratly Islands group, China does not have any islands. However, it unlawfully converts the underwater reefs within the EEZs of other countries into artificial islands and defines territorial waters and EEZ areas for these artificial islands. There are nearly 200 coral islands, rocks, and reefs in the Spratly Islands, particularly claimed by China, Malaysia, Vietnam, and the Philippines, with coral reefs overlapping one another. The territorial waters and EEZ claims of these four countries also overlap with each other, leading to ongoing confusion in the region (Pekcan 2017, 56).

China bases its claims in this area on a map with nine dashes dating back to 1947, asserting ownership of 80% of the area in question (Çelikkol and Karabel 2017).

### Map 7: 1947 Map with Nine Dash Line



Source: ASIA TIMES (Roy 2024)

According to the UN Convention on the Law of the Sea, each state has the right to determine its territorial waters, not exceeding 12 nautical miles, and an additional contiguous zone of 12 nautical miles beyond that. Thus, a state may extend its jurisdiction up to a maximum of 24 nautical miles from its coast. States also have the right to a continental shelf, which can extend up to 350 nautical miles. Additionally, under the Convention, each state is entitled to a 200-nautical-mile exclusive economic zone (EEZ) from its coast (Ertuğrul 2017, 55).

Although islands have their own territorial waters and EEZs, there are legal criteria for an island to be considered as such. These criteria include being naturally formed, remaining above water at high tide, being habitable, and capable of sustaining economic activity. Moreover, according to the UN Convention on the Law of the Sea, islands cannot be altered, and even if they are, such alterations do not confer legal island status (UNCLOS 1982).

Despite reefs not having territorial waters or an EEZ according to the UN definition, China asserts its EEZ and territorial waters claims based on artificial islands built from reefs. China transforms these reefs into artificial islands suitable for human habitation and economic activities, establishing military bases on these islands and unlawfully declaring EEZs in the area (Yılmaz 2020, 100-105).

The US Navy conducts freedom of navigation operations (FONOPs) in these waters, leading to tensions with China, which accuses the US of violating its territorial waters. However, the US rejects China's self-created arguments, stating that according to the UN Convention on the Law of the Sea, reefs do not have territorial waters, and even if they are transformed into islands, they cannot be considered as such. Therefore, the US exercises its right to navigate freely in international waters and conducts exercises with some countries (Hamzaçebi 2022, 506).



Despite objections from other countries, China maintains its claims, basing its legitimacy on the nine-dash line doctrine created by the Chinese government in 1947. In fact, this nine-dash line dates back to the 1500s (Gao and Jia 2013, 100-104).

After losing the First Opium War to the British from 1839 to 1842, China shelved the nine-dash line doctrine when the South China Sea came under British control. However, with its growing regional and global power in recent years, China is attempting to revive this doctrine. Thus, the South China Sea continues to be an important region in terms of geopolitics, geoeconomics, and geopolitics for centuries (Kirilen 2015, 73-74).

In 2013, the Philippines brought the issue to the Permanent Court of Arbitration in The Hague, Netherlands, after China conducted oil and gas exploration in a disputed area. The Permanent Court of Arbitration is a dispute resolution body whose decisions are not binding. On July 12, 2016, both parties announced their decisions, rejecting China's historical claims. They cited China's naming of these islands with new Chinese names, artificial island construction causing environmental damage, and illegal practices harassing fishermen in the region as reasons for their decision. However, China rejected all these claims. In 2016, the President of the Philippines changed, and they ceased their alliance with the US and started a new alliance with China (Genç 2019, 19-20).

Another island in the South China Sea is the Paracel Islands, which are under Chinese sovereignty. It consists of about 130 small and large rocks, coral islands, and reefs. This island poses a problem between China and Vietnam (Pekcan 2017).

### **3.2.Taiwan Issue**

The United States' reluctance to relinquish its guardianship over Taiwan from a geopolitical perspective can be attributed to its desire to restrict China's strategic maneuverability in the Pacific region.

The distance between mainland China and Taiwan is only 160 kilometers. According to the 2023 updated data, the population of Taiwan is 23,923,276. In the IMF's 2023 ranking of the largest economies, China ranks as the second-largest economy after the United States, while Taiwan ranks twentieth in this table (IMF Global Growth Forecast, 2023). Both countries' economies hold significant positions in the global ranking (IMF 2023).

To understand the ongoing issues between Taiwan and China, it is necessary to briefly summarize the past. In 1895, following the Sino-Japanese War, the Japanese occupied the island of Formosa (the former name of Taiwan). With the fall of the Qing Dynasty on October 10, 1911 (which was located in the area where the current People's Republic of China is), the crisis between China and Taiwan began to emerge. The Communist and Nationalist forces initiated the Chinese Civil War in 1927 (Çakı

and Fidan 2020, 187). Taking advantage of China's turmoil in 1931, Japan began its invasion of China. However, during the Japanese invasion of China in 1931, the warring factions temporarily set aside their differences and collaborated to fight against the common enemy. As a result, the civil conflict was momentarily relegated to the background. In 1945, following the dropping of atomic bombs on Hiroshima and Nagasaki, Japan was forced to withdraw from the areas it occupied in China and relinquished control of Taiwan, which it had ruled since 1895. The Chinese Civil War that began in 1927 lasted until 1949 and resulted in the deaths of hundreds of thousands of people on both sides. From 1946 to 1950, the Communists, led by Mao Zedong, declared victory, while the leader of the Nationalists, Chiang Kai-shek, fled to Taiwan with 2,000 soldiers (Jennings 2007). In 1954, China's bombing of Taiwan's islands led to new conflicts between the parties. As a result of China's aggressive move, the United States intervened and signed a mutual defense treaty with Taiwan, promising to ensure Taiwan's security against any attacker. In 1958, while the Communists bombed the Taiwan islands, the Nationalists bombed port cities on the Chinese mainland. Active military intervention by the United States led to the Communists' withdrawal. Chiang Kai-shek continued to align with the United States against communism and the Soviet Union. In 1971, the People's Republic of China stated at the UN Council that it did not recognize Taiwan's independence and claimed

Taiwan as part of the People’s Republic of China (Çalışkan 2022, 73).

With the collapse of the Soviet Union in 1991, China rapidly developed and expanded, becoming a perceived threat to other countries. Consequently, the United States provided billions of dollars in military aid to Taiwan, which elicited a reaction from the People’s Republic of China (PRC). China was angered by Taiwan’s close relationship with the United States. Conducting missile exercises in the Taiwan Strait region, China directly provoked Taiwan and the United States. In response, the United States deployed two aircraft carrier fleets and an amphibious assault ship to the region, prompting China to back down. Following this incident, the region experienced a prolonged period of calm. However, tensions resurfaced in the region in 2003 when the United States announced a \$12 billion arms sale to Taiwan. In 2016, when Tsai Ing-wen was elected as Taiwan’s leader and announced plans to declare Taiwan’s independence, regional relations once again became strained (Doğan 2022). In 2019, Chinese President Xi Jinping proposed the “One Country, Two Systems” model to Taiwan, which was rejected by Taiwan’s leadership. The visit of U.S. representative Nancy Pelosi to Taiwan reignited tensions between Taiwan and China (Doğan 2022). Since Beijing considers Taiwan as part of its territory, high-level visits to the region are viewed as violations of sovereignty and territorial integrity, prompting warnings of potential military responses. Thus, animosity between these two

countries has persisted to the present day. Only 15 countries recognize Taiwan, and the absence of the United States among them suggests that the Taiwan-U.S. relationship operates based on strategic interests in the region (Gökçelik 2022, 2).

Another issue is the Pratas Island and Scarborough Shoal dispute between China and Taiwan. Pratas Island, also known as Tungsha Island, is a group of islands consisting of several reefs located in the East China Sea. It is under the administration of Taiwan, but China claims sovereignty over the island. Scarborough Shoal comprises 42 coral islands and reefs. Currently, it is under China's sovereignty, but both Taiwan and the Philippines claim rights over these shoals (Keyvan 2017).

### **3.3. Japan-China Senkaku/Diaoyu Islands Dispute**

The Senkaku/Diaoyu Islands, located in the East China Sea, have historically been referred to as Diaoyu in China and Senkaku in Japan, based on ancient sources. The Senkaku/Diaoyu Islands consist of five islands and three rocks. These islands are not suitable for human habitation. The distances of the Senkaku/Diaoyu Islands to China, Taiwan, and Japan in the region are as follows: 170km to Taiwan, 330km to China, and 410km to Japan (Lale 2020).

In the past, the issue of ownership of the islands among regional states was not as serious as it is today. The emergence of the Senkaku/Diaoyu dispute can be attributed to the region's richness in natural resources and the revelation that it harbors

some of the world's most significant natural gas and oil reserves. This disclosure has led to increased interest and competition in the region. Consequently, we can speak of the intense geopolitical and geoeconomic significance of the region (Çakan 2020).

To understand the issue between China and Japan regarding the island, Senkaku/Diaoyu, a brief overview of its history is necessary. Following the First Sino-Japanese War, in 1895, the Treaty of Shimonoseki (Japanese) and Maguan (Chinese) was signed, and as a result, the Senkaku/Diaoyu island came under Japanese control. Later, with the outbreak of World War II, the United States became involved in the region, and from 1951 to 1971, under the San Francisco Treaty, the United States administered these islands for about 20 years. Subsequently, the sovereignty over these islands was returned to Japan. In summary, Japan's sovereignty over the islands dates back to 1895 (Çelik 2018).

China, on the other hand, claims its undisputed sovereignty over these islands based on its past. They assert that they have exercised control over the Diaoyu islands since the Ming Dynasty period, from 1368 to 1644, in their territories, thereby defending that the Diaoyu island is an integral part of China. They claim to have used this island as a military base to protect themselves from Japanese pirates in the past. China argues that the Maguan Treaty signed in 1895 was unjust, but they were compelled to sign it due to the circumstances of the time. China asserts that Japan has

occupied the Diaoyu island, which belongs to China, and insists that the island should be returned to China after World War II (Çakan 2020).

In this region, China has declared its EEZ length as 667km, while Japan has determined the length of its EEZ in the region as 371 km. These specified EEZ lengths constantly lead to conflicts between the two countries because the air and naval forces of both countries are continuously confronting each other in the region, leading to clashes.

China and Japan have not been able to reach a common solution for the Senkaku/Diaoyu island. China, which remembers Japan's occupation of Chinese territories and colonialist attitudes from ancient times, will not back down in this island crisis. For Japan, being supported by the legal and military alliance of the United States, it claims to have legal rights over the island, reinforced by the 1895 Treaty of Shimonoseki (İncesu 2021).

### **3.4 Geoeconomic Interests**

25% of the world's captured and cultivated marine life is consumed by China. The South China Sea (SCS) is an important trade region with global GDP exceeding \$5 trillion. With approximately 5.381 trillion cubic meters of natural gas and 11 billion barrels of oil reserves, the SCS is significant for the entire world. It accounts for over 30% of global maritime trade and is the second-largest maritime trading area in the world, with the first being the Dover Strait between England and France. The

richness of energy resources such as oil, natural gas, and hydrocarbons makes the region significant. The transportation of finished and semi-finished products is also notable in the SCS. In addition to the trade of neighboring countries, the presence of non-regional countries like the United States is significant in the region. The United States, being China's largest importer, has numerous trading vessels in the region, with approximately \$1.2 trillion in trade annually (Humanity 2023).

Furthermore, fishing activities in the region contribute to its status as one of the world's most important trading areas. 10% of global fisheries operate in this region. In addition to fishing, the South China Sea is home to approximately 40 different bird species, over 400 species of corals, marine organisms, sea turtles, shrimp, echinoderms, oysters, among other commercially valuable marine assets. Apart from trading these organisms, the area is also preserved as a significant habitat and spawning ground (ChinaPower 2016).

The South China Sea is also crucial as a communication transit route for Southeast Asia, contributing to the technological and communication infrastructure of regional countries through communication lines laid under the sea (Gökten 2022)

The discovery of natural energy resources around the Senkaku/Diaoyu Islands in the East China Sea has suddenly made the region important. Active claims by China and Japan and indirect interventions by the United States, which is indirectly an



ally of Japan, are seen in the region. The potential economic resources of the region, including hydrocarbon resources, especially natural gas, oil resources, and fisheries, are significant. Research estimates the presence of 100 billion barrels of oil in the region (Valencia 2007, 128).

### **3.5 Comparison of Türkiye-China Geopolitics**

When we examine the geopolitics of Türkiye, it is evident that due to its geographical location as a bridge connecting Europe and Asia, it holds strategic importance. Its control over the straits, status as an energy transit center, having the most populous population in Europe, and being a NATO member place it in a geopolitically and militarily strong position (Harunoğulları 2020).

Looking at the geopolitics of China, its adjacency to significant actors geographically, vast territorial expanse, richness in natural resources, a population of 1.4 billion, along with its military power, nuclear capabilities, and technological assets, make China a significant regional and global actor (Deniz 2014).

The issues experienced by Türkiye and China in the seas and islands can be defined as hot spots. Due to the reasons mentioned for both countries, maritime jurisdictional disputes and attempts to close their territorial waters lead to security threats in the regions. The presence of security threats complicates the extraction and utilization of energy resources in

the region. The efforts of both regional and non-regional actors to assert more rights in the region create challenges regarding the extraction of energy resources (Gökten 2022).

To compare the geopolitics of Türkiye and China, it is crucial to consider the advantages and disadvantages arising from the geographical features of both countries. After understanding the historical backgrounds of the issues, it is significant to analyze how both countries' rights are restricted within the framework of political, economic, and legal aspects today, and how they defend their rights through which methods, which is important in explaining the Spykman theory (Öztürk and İrfanoğlu 2021).

Türkiye does not accept the agreements made by the RoC for the whole island by ignoring the TRNC and considers these agreements null and void. However, the fact that no country other than Türkiye recognizes the TRNC in international law constantly puts Türkiye in a deadlock in the region. In order to protect its rights and strengthen its position in the region, Türkiye attempts to maintain dominance by deploying exploration and drilling vessels in the waters of the RoC and does not yield to those who want to close its territorial waters (Türkeş 2021).

Greece's unlawful armament and establishment of military bases in the Aegean Sea also constantly escalate tensions in the region. Greece's attempt to extend its continental shelf from 6 to 12 nautical miles is an attempt to confine Türkiye to its territorial waters. If Greece implements this, Türkiye has stated that it will

consider this attempt as a cause for war and will respond both at the negotiating table and in the field (Turan 2016, 6).

In recent years, with the increase of the US bases in the Aegean Sea and Greece, tensions have escalated in the region. China also faces obstacles from surrounding and external actors like the US. The US indirectly and directly prevents China from accessing the Pacific Ocean. It does this by forming alliances with other states in the region and positioning its military vessels under the pretext of international waters (Diler 2017, 20).

The situation is not different in the South China Sea. It is within the route of energy transfer, trade, and transportation between the West and the East, and China is a state that can potentially be invaded both by land and sea. It is important for China to dominate the region to strengthen its strategic maneuvers. However, China's aggressive stance in this area, such as building artificial islands, creates tension. The region is crucial due to its natural energy resources and living and non-living natural riches and serves as a hub for significant global trade networks. The struggle for dominance over the islands and islets by regional countries also places the region in a controversial position (EIA 2024).

Tension between China and Taiwan is escalating day by day. The continuous support of the US to Taiwan from military, economic, and strategic perspectives leads to constant escalations in the region. The US's attempt to confine China to its territorial

waters by forming alliances with regional countries and positioning military bases surrounding China aims to prevent China from expanding into the Asia-Pacific region (CRS 2024).

### **Conclusion**

In order to compare the geopolitics of Türkiye and China, the existence of advantages and disadvantages arising from the geographical characteristics of both countries has been discussed. After tracing the origins of the issues from their inception dates and briefly contextualizing their historical backgrounds, it was explained how the rights of both countries are delimited within the framework of political, economic, and legal aspects today and how they defend their rights through which methods.

China generally favors the resolution of disputes with regional states through various treaties, but regional states seek to involve global powers in the region to balance China. As we know, the global power in question is the United States. In addition to regional states, the US will continue to encircle and pressure China in all aspects (commercial, economic, military, defence industry, etc.) to continue its path toward being the sole hegemonic power in the world. Because the US prefers a unipolar world rather than a multipolar one, we should always be aware that it will take all steps to maintain its hegemony. To summarise this situation more clearly: we must understand very clearly that the US used the Ukraine card to keep Russia occupied economically, politically, and militarily as another power against

it. It would not be wrong to say that the same applies China. We can say that China has made great strides in every field in the last twenty years. Aware of this situation, the US, unwilling to lose its hegemony in the world, uses its cards in the region every time. These include inflaming the Taiwan issue, displaying warships in the region under the pretext of international waters, and trying to keep China constantly under blockade by establishing the US bases in Japan and on islands through alliances with Japan.

The situation in Türkiye is no different. The United States, Türkiye's neighbor through Greece, has been increasing its military base agreements with Greece, thus escalating the security threat in Türkiye by expanding its military presence on islands and in Greece. Despite treaty provisions requiring the demilitarisation of the islands in the Aegean, both Greece and the United States have disregarded these provisions, leading to an increase in military base presence in the region, which poses security concerns for Türkiye. Despite being a NATO member, Türkiye perceives the US's encirclement of Türkiye and Greece's activities in the Aegean and Eastern Mediterranean against Türkiye as clear policies of containment, aiming to confine Türkiye within its territorial waters. Türkiye's policy, on the other hand, is geared towards a multipolar world. For example, it balances its relations with countries like Russia and China. It can be said that Türkiye is trying to establish a military relationship with every country, neither completely leaning towards the West

nor completely leaning towards the East, but rather striving to maintain a balance with every country.

In Türkiye, as well as in China, they will continue their rightful struggles in their blue homelands. While Türkiye solidifies its Blue Homeland Doctrine in every aspect, China, based on its historical past, continues its struggle to maintain its presence in the region by building military bases on reefs.

After World War II, Türkiye was surrounded by islands, and similarly, China was surrounded by Japanese islands, Taiwan, and neighboring countries, which can be said to be trying to encircle Türkiye and China and confine them to their territorial waters.

The US has a policy of containment towards these countries within the Rimland region. In other words, we see a containment within containment. This means that while encircling the Heartland, it is also encircling the Rimland region within itself. We can see this clearly in the case of Türkiye and China.

## REFERENCES

- Acer, Yücel. 2020a. “Doğu Akdeniz’de Yunanistan Mısır Deniz Sınırı Antlaşması ve Türkiye.” *Adalet Dergisi* (12) 14: 13-26.
- Acer, Yücel. 2020b. 5 Soru: “ABD’nin Dedeagaç (Yunanistan)’ta Askeri Üs Kurmasının Anlamı ve Türkiye’ye Etkisi.” SETA. Erişim Tarihi: 12.01.2024 <https://www.setav.org/5-soru-abdnin-dedeagac-yunanistanta-askeri-us-kurmasinin-anlami-ve-turkiyeye-etkisi/>.
- Acer, Yücel. 2022. “Doğu Ege Adalarının Silahlandırılması ve Egemenlik Tartışması: Türkiye İçin Yeni Bir Hukuki Yol.” *Kriter Dergisi* (3): 1-7.
- Ak, Gökhan. 2014. “Tarih, Deniz ve Egemenlik: Ege’nin İsporadları ‘Menteşe Adaları’nın Dünü ve Bugünü.” *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* 12(1): 283-313.
- Akbıyık, Esra. 2023. “Doğu Akdeniz’deki Enerji Nakil Güzeraahlarının Ulusal ve Uluslararası Enerji Güvenliğindeki Rolü ve Önemi.” *Research Gate* 3(17): 1-75.
- Aksu, Fuat. 2018. “Ege Denizi’ne İlişkin Sorunlar Hava Sahası ve FIR Sorunu.” Erişim Tarihi: 08.01.2024. <http://www.turkishgreek.org/index.php/iki-uelke-arasindaki-temel-sorunlar-ve-taraflarin-yaklasimlari/ege-denizi-ne-iliskin-sorunlar/hava-sahas-ve-fir-sorunu>.
- Aksu, Fuat. 2017. “Kıbrıs.” Erişim Tarihi: 10.01.2024 <http://www.turkishgreek.org/index.php/ikili-iliskiler/uyusmazliklar/kibris/item/3-cyprus>.
- Bölme, Selin M. 2012. “Soğuk Savaş’ta NATO-ABD-Türkiye Üçgeninde Askeri Üsler: Süreklilik Ve Değişim.” *Uluslararası İlişkiler* 6(1): 51-71.

- Başlamışlı, Macide. 2021. "US's Attempt to Feature 1974 Cyprus Crisis Instead of Poppy Issue Regarding Embargo Decision on Turkey." *Asia Minor Studies* 1(22): 695-712.
- Bora, Erhan. 2013. "Cyprus in International Law." *Ankara Bar Review* 1(1): 27-58.
- Cankut, Ayhan. 2006. "Kıbrıs Türkünün Varoluş Mücadelesi (Türk Mukavemet Teşkilatı ve Faaliyetleri)." Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi.
- Caşım, Mesut Hakkı. 2019. "Legal Aspects of Turkey-Libya Deal". Erişim Tarihi: 04.02.2024. <https://www.aa.com.tr/en/africa/analysis-strategic-legal-aspects-of-turkey-libya-deal/1673079>.
- ChinaPower. 2016. "How Much Trade Transits the South China Sea?" Erişim Tarihi: 03.02. 2024. <https://chinapower.csis.org/much-trade-transits-south-china-sea/>.
- CRS. 2024. "U.S.-China Strategic Competition in South and East China Seas: Background and Issues for Congress." Erişim Tarihi: 02.04.2024. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R42784>.
- Çıbuk, Faruk. 2023. "Türkiye Yunanistan İlişkilerinde Gayri Askeri Statüdeki Adalar." Erişim Tarihi: 21.03.2024. <https://tudpam.org/turkiye-yunanistan-iliskilerinde-gayri-askeri-statudeki-adalar/>.
- Çakı, Caner, ve Yusuf Fidan. 2020. "Çin Propagandasında Çin-Tayvan İlişkilerinin Sunumu: Mao Zedong Dönemi Üzerine İnceleme." *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4(4): 185-202.
- Çakan, Varis. 2020. "Japonya ve Çin Arasında Senkaku (Diaoyu) Adacıklar Sorunu Üzerine Bir Değerlendirme." *Asya Araştırmaları Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi* 4(1): 1-8.



Çalışkan, Emre. 2022. “Çin’in Tek Çin Politikası: Tayvan ve Hong Kong.” Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi.

Çelik, Okan. 2018. “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Doğu Çin Denizi Senkaku/Diaoyu Adalar Sorununun Değerlendirilmesi.” *Academia*. Erişim Tarihi: 21.04.2024.

[https://www.academia.edu/37489473/Assesment\\_of\\_East\\_China\\_Senkaku\\_Diaoyu\\_Islands\\_Crisis\\_Within\\_the\\_Framework\\_of\\_International\\_Law](https://www.academia.edu/37489473/Assesment_of_East_China_Senkaku_Diaoyu_Islands_Crisis_Within_the_Framework_of_International_Law)

Çelikkol, A.Oğuz, ve Sibel Karabel. 2017. “Türkiye-Yunanistan İlişkileri ve Denizden Kaynaklanan Uluslararası Sorunlar.” *Bilge Strateji* 9(16): 13-31.

Dönmez, Suat. 2022. “The Regional Security Challenge in the Eastern Mediterranean: Energy and Alliances.” *Bilge Strateji* 11(21): 186-208.

Deniz, Taşkın. 2014. “Yükselen Güç Çin Halk Cumhuriyeti’nin Stratejik Hamleleri.” *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 9(10): 188-212.

Denizli, Cihad, Hamza Akengin, ve Ali Karaca. 2023. “Doğu Akdeniz Hidrokarbon Kaynakları, Deniz Yetki Alanları ve Sınır Anlaşmazlıkları Üzerine Jeopolitik bir Değerlendirme.” *Türk Coğrafya Dergisi* 12(31): 233-247.

Diler, Osman. 2017. “ABD’nin Sınır Ötesi İnsani Askeri Müdahalelerini Belirleyen Faktörler.” Yüksek Lisans Tezi, Yalova Üniversitesi.

Dinucci, Manlio. 2020. *Grecia, svendita di basi militari agli Usa*. Erişim Tarihi: 02.05.2024. <https://www.natoexit.it/2020/02/13/grecia-svendita-di-basi-militari-agli-usa/>.

Doğan, Diren. 2022. “Gri Bölge Stratejileri Çerçevesinde Tayvan’ın Hibrit Tehditlerle Mücadele Stratejisi.”

*Türkiye’de Tayvan Çalışmaları-III* içinde, yayına hazırlayan, A.Mert Dünder, 95-124. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Doğan, Diren. 2022. “Tayvan Krizi Ekseninde Büyük Güç Rekabeti ve Küresel Sistemin Geleceği.” *Kriter Dergi* 7 (71): 1-7.

EIA. 2024. “Regional Analysis Brief: South China Sea.” The U.S. Energy Information Administration (EIA). Erişim Tarihi: 23.04.2024.  
[https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions\\_of\\_interest/South\\_China\\_Sea/south\\_china\\_sea.pdf](https://www.eia.gov/international/content/analysis/regions_of_interest/South_China_Sea/south_china_sea.pdf).

Erdal, Selcen. 2005. “Uluslararası Hukukta Tanıma Kurumu ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Örneği.” *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 6(20): 157-196.

Erkeç, Elif. 2023. “Adalar Denizi’nde Yaşanan Türkiye-Yunanistan Geriliminin Doğu Akdeniz Bölgesel Güvenlik Kompleksine Yansımaları.” *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi* 1 (9): 1-25.

Ertürk, Yaşar. 2000. “Batı Anadolu’nun Ege Denizi (Adalar Denizi)’ne Uzantısı Olan Ada, Adacık ve Kayalıklar.” Yüksek Lisans Tezi, Kırıkkale Üniversitesi.

Ertuğrul, Ümmühan Elçin. 2017. “Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletlerinin Egemen Hakları.” *Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 1(1): 41-81.

Gökçelik, Şevval Beste. 2022. “Tayvan’ın Egemenlik ve ‘Tek Çin’ İkilemi.” *Avrasya İnceleme Merkezi (AVİM)*, Erişim Tarihi: 23.04.2024. Link: <https://avim.org.tr/tr/Analiz/tayvan-in-egemenlik-ve-tek-cin-ikilemi>.

- Gökten, Kerem. 2022. “Güney Çin Denizi Ekonomik ve Stratejik Rekabeti Anlamak.” *İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 1(24): 97-122.
- Gülen, Ahmet. 2011. “İnönü Hükümetleri’nin Kıbrıs Politikası (1961-1965).” *Atatürk Yolu Dergisi* 12(1): 389-428.
- Güney, Nurşin A. 2021. “Yunanistan’daki ABD Üsleri: Yeni Çevreleme Stratejisinin Handikapları.” *Kriter Dergisi* (4): 1-6.
- Gür, Halit. 2019. “Stratejik Kavşak Noktası Olan Doğu Akdeniz’de Yürütülen Enerji Politikaları ve Türkiye.” Erişim Tarihi: 11.04.2024. <https://21yyte.org/tr/merkezler/islevsel-arastirma-merkezleri/enerji-ve-enerji-guvenligi-arastirmalari-merkezi/dogu-akdenizde-paylasilamayan-kaynaklar>.
- Gao, Zhiguo, and Bing Bing Jia. 2013. “The Nine-Dash Line in the South China Sea: History, Status, and Implications.” *The American Journal of International Law* 1(1): 98-124.
- Genç, Aslıhan. 2019. “Enerji Kaynakları Çatışmasının Ortasında Güney Çin Denizi.” *Mesleki ve Sosyal Bilimler Dergisi* 09(3): 11-28.
- Gençlik, Öncü. 2021. ABD Neden Başka Bir Ülkede Üs Açar. Erişim Tarihi: 15.03.2024. <https://oncugenclik.org.tr/abd-neden-baska-bir-ulkede-us-acar/>.
- Hamzaçebi, Soner. 2022. “Çin - ABD Rekabetinde Güney Çin Denizi Sorunu: Çıkarlar ve Tehditler.” *Sosyal ve Beşeri Bilimlerde Teori ve Araştırmalar Kitabı*. İzmir. Serüven Yayınevi. 505-532.
- Harunoğulları, Muazzez. 2020. “Enerji Dağıtım Merkezi Perspektifinden Türkiye’nin Enerji Jeopolitiği.” *Mukaddime* 5(27): 177-211.

Humanity, Vision of. 2023. "Conflict in the South China Sea: Analysing the Economic Toll." Erişim Tarihi: 19.03.2024. <https://www.visionofhumanity.org/conflict-in-the-south-china-sea>.

IMF. 2023. "Global Economy to Slow Further Amid Signs of Resilience and China Re-opening." IMF Economic Growth. Erişim Tarihi: 20.02.2024. <https://www.imf.org/en/Blogs/Articles/2023/01/30/global-economy-to-slow-further-amid-signs-of-resilience-and-china-re-opening>.

İnat, Kemal. 2020. "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikası: Hedefler, Araçlar, Yöntemler." *Kriter Dergisi* (9): 1-3.

İnat, Kemal, ve Burhanettin Duran. 2020. "Türkiye'nin Doğu Akdeniz Politikasının Temel Parametreleri." *Doğu Akdeniz ve Türkiye'nin Hakları*, by Kemal İnat, Burhanettin Duran and Muhittin Ataman, İstanbul: SETA. 60: 9-22.

İnce, Fuat. 2013. "Lozan Barış Antlaşması ve Ege Adaları." *Atatürk Yolu Dergisi* 09(1): 101-128.

İncesu, Ayşegül. 2021. "Doğu Çin Denizi'nde Güç Mücadelesi: Senkaku/Diaoyu Adaları." *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 10(5): 699-737.

Jennings, Ralph. 2007. Taiwan ex-communist on long march for independence. Erişim Tarihi: 11.03.2024. <https://www.reuters.com/article/idUSTP268147/>.

Kırilen, Gürkan. 2015. *Çin'de Afyon Savaşları*. Ankara: Gece Kitaplığı.

Kadan, Tefvik. 2021. "Mavi Vatan Doktrini Nasıl Oluşturdu." *BRIQ Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi* 02(1): 35-48.

- Kariotis, Theodoros. 2021. "The Ordeal of the Greek EEZ." Erişim Tarihi: 02.04.2024. <https://www.iene.eu/the-ordeal-of-the-greek-eez-p6076.html>.
- Kaya, Burak. 2023. "Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi Bağlamında İç Sular, Karasuları ve Bitişik Bölgede Devletlerin Sorumluları." *Denizcilik Fakültesi Dergisi* 12 (29): 232-255.
- Kazancı, Baybarshan Ali, ve İleriş Kaan Barun. 2023. "İpek Yolu Üzerinde Alternatif Güzergâhın Türkiye Açısından Önemi: Olası Türk Koridoru." *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 06 (24): 570-581.
- Keskin, Funda. 2021. "Doğu Akdeniz'e Jeopolitik Açından Bir Bakış: Enerji ve Siyaset." *Ankara Üniversitesi Doğu Akdeniz Sempozyumu* İçinde, ed. Necdet Ünüvar, 87-112.
- Keyvan, Özlem Zerrin. 2017. "Güney Çin Denizi'nde Tahkim: Çin-Filipinler." *Bölgesel Araştırmalar Dergisi* 1 (3): 251-267.
- Kokkinidis, Tasos. 2022. "Greek Reporter." Erişim Tarihi: 05.04.2024. <https://greekreporter.com/2022/10/23/greece-extend-territorial-waters-12-miles-aegean/>.
- Kumcuoğlu, Ümit Ertuğ. 2008. "Kıbrıs Sorunu Üzerine AIHM Cephesinde Yeni Bir Açılım." Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Lale, Aybala. 2020. "Sona Ermeyen Adalar Çıkmazı: Senkaku/Diaoyu Adaları." *Diplomasi ve Strateji Dergisi (DSJournal)* 11 (17): 12-17.
- Liechtenstein, Prince Michael of. 2020. "Turkey's complicated position in the Mediterranean Sea." Erişim Tarihi: 06.03.2024. <https://www.gisreportsonline.com/r/economic-zone-mediterranean/>.

Mermer, Cengiz Topel. 2022. “ABD Hegemonyasına Meydan Okuyan Çin’in Zorlu Virajı-Güney Çin Denizi.” TASAM. Erişim Tarihi: 18.03.2024 Link: [https://tasam.org/Files/Icerik/File/Güney\\_Cin\\_Denizi\\_CTM\\_son\\_pdf\\_4d8897a8-7b00-4bd0-af76-03b6b4478ca9.pdf](https://tasam.org/Files/Icerik/File/Güney_Cin_Denizi_CTM_son_pdf_4d8897a8-7b00-4bd0-af76-03b6b4478ca9.pdf).

MFA Türkiye. 2022. “Kıbrıs Meselesinin Tarihçesi, BM Müzakerelerinin Başlangıcı.” Ministry of Foreign Affairs of the Republic of Türkiye. Erişim Tarihi: 09.04.2024. [https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi\\_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa](https://www.mfa.gov.tr/kibris-meselesinin-tarihcesi_-bm-muzakerelerinin-baslangici.tr.mfa).

MFA Türkiye. 2020. “No: 165, 6 Ağustos 2020, Yunanistan ile Mısır Arasında Sözde Deniz Yetki Alanları Sınırlandırma Anlaşması İmzalanması Hk.” T.C.Dışişleri Bakanlığı Güncel Açıklamalar. 08 06. [https://www.mfa.gov.tr/no\\_-165\\_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa](https://www.mfa.gov.tr/no_-165_-yunanistan-ile-misir-arasinda-sozde-deniz-yetki-alanlari-anlasmasi-imzalanmasi-hk.tr.mfa).

Özcan, Derya Gülnaz. 2022. “ABD ordusu Yunanistan’da yeni üslere yerleşiyor.” Anadolu Ajansı. Erişim Tarihi: 04.02.2024. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/abd-ordusu-yunanistanda-yeni-uslere-yerlesiyor/2587233>.

Öztürk, Tolga, ve Eren İrfanoğlu. 2021. “Amerikan Dış Politikasında Jeopolitiğin Önemi.” *Akdeniz İİBF Dergisi* 5(7): 17-27.

Pekcan, Cemre. 2017. “Uluslararası Hukuk Çerçevesinde Güney Çin Denizi Krizinin Değerlendirilmesi.” *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 12: 54-80.

Pirinççi, Ferhat. 2022. “ABD Ukrayna Krizinde Neyi Amaçlıyor.” SETA. Erişim Tarihi: 12.04. 2024. <https://www.setav.org/abd-ukrayna-krizinde-neyi-amacliyor/>.

- Roy, Denny. 2024. "ASEAN stands idly by, as usual, on South China Sea." ASIA TIMES. Erişim Tarihi: 17.04.2024. <https://asiatimes.com/2024/03/asean-stands-idly-by-as-usual-on-south-china-sea/>.
- Sar, İlknur, ve Özlem Demirkıran. 2023. "Güney Çin Denizi'nde Çin-ABD Güç Mücadelesi." *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 4(30): 413-439.
- Savrun, Ergenekon. 2018. "Brief History of the Turkish Peace Operation Against Greek Junta Strikes in Cyprus." *Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi* 10(1): 258-273.
- Syrigos, Angelos. 2021. "Atlas of Greek-Turkish Relations." Erişim Tarihi: 27.02.2024. [https://www.syrigos.gr/books/Atlas\\_syrigos\\_dokos.pdf](https://www.syrigos.gr/books/Atlas_syrigos_dokos.pdf).
- Türkeş, İlkey. 2021. "Doğu Akdeniz'de Uyuşmazlık Teşkil Eden Deniz Alanlarında Gerçekleştirilen Hidrokarbon ve Doğalgaz Çalışmalarının Kıbrıs Sorununa Yansıması ile Soruna Getirdiği Yeni Dinamikler." *Avrupa Birliği Politikaları Dergisi* 11(1): 86-107.
- TGB. 2022. "Akdeniz'den Karadeniz'e Tek Cehpe." Erişim Tarihi: 06.01.2024. <https://tgb.gen.tr/serbest-kursu/akdeniz-den-karadeniz-e-tek-cephe-31941>.
- Turan, Cem. 2016. "Türk-Yunan İlişkileri ve Ege Sorunları." Yüksek Lisans Tezi, Edirne, Trakya Üniversitesi.
- Ulusoy, Ülkü Halatçı. 2013. "The Problems Between Turkey and Greece in the Aegean Airspace in Respect of the International Law." *TBB Dergisi* Kasım 2013 (109): 303-334.
- UNCLOS. 1982. "United Nations Convention on the Law of the Sea."

- Valencia, Mark J. 2007. "The East China Sea Dispute: Context, Claims, Issues, and Possible Solutions." *Asian Perspective* (1): 127-167.
- Vatansever, Müge. 2010. "Kıbrıs Sorununun Tarihi Gelişimi." *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 07 (1): 1487-1530.
- WorldAtlas. 2017. "Biggest Islands In The Mediterranean Sea By Area." Erişim Tarihi: 20.02. 2024. <https://www.worldatlas.com/articles/biggest-islands-in-the-mediterranean-sea.html>.
- Yılmaz, Cem. 2020. "Güneydoğu Asya'nın Potansiyel Çatışma Kaynağı Olarak Güney Çin Denizi." *Doğu Asya Araştırmaları Dergisi* 7 (1): 95-114.
- Yaycı, Cihat. 2020. "Türkiye-Libya Arasında İmzalanan Münhasır Ekonomik Bölge Andlaşmasının Sonuç ve Etkileri." *Kriter Dergi* 4 (42): 34-37.





Atıf Bilgisi/Citation

Altıntaş, Kadir Murat ve Dikkaş, Murat. “Diplomatik Müzakere Süreçlerinde İstihbarata Karşı Koymanın Stratejik Önemi ve Tematik Analizi”. Diplomasi ve Strateji Dergisi, c.5 s.1 (2024): 104-157. DOI: 10.58685/dsd.1497684

Makale Bilgisi/Article Information  
Araştırma Makalesi/Research Article

**DİPLOMATİK MÜZAKERE SÜREÇLERİNDE  
İSTİHBARATA KARŞI KOYMANIN STRATEJİK  
ÖNEMİ VE TEMATİK ANALİZİ**

**Kadir Murat ALTINTAŞ<sup>1</sup>**

**Murat DİKKAŞ<sup>2</sup>**

**Öz**

*Diplomasi, savaş ile önlenemeyen anlaşmazlıkların veya topyekûn uluslararası ilişkilerin barışçıl metot ve usullerle, yani “Diplomatik*

---

<sup>1</sup> Prof. Dr.  
Abant İzzet Baysal Üniversitesi  
kadiraltintas@ibu.edu.tr  
ORCID: 0000-0001-8422-1086

<sup>2</sup> (E) İstihbarat Kd. Albay  
MSU Kara Harp Okulu Öğretim Görevlisi  
mmdikkas85mail.com  
ORCID: 0000-0001- 6157-8218

*Müzakereler” yoluyla çözülmesi sanatı<sup>3</sup>dur. Diplomasisi ve istihbaratı diğerlerine göre daha güçlü olan devletler diplomatik müzakereleri kendi menfaatleri doğrultusunda yönetmişler ve uluslararası ilişkilerde de başat rol üstlenmişlerdir. Bu çalışmanın amacı, diplomatik müzakere süreçlerinde istihbarata karşı koyma genel prensiplerinin stratejik önemini vurgulamak ve müzakere sürecine iştirak edecek olan yetkililerin, diplomatik müzakere öncesi ve esnasında, temel istihbarata karşı koyma bilincinin tahkim edilmesi anlamında, müzakere sürecini doğrudan etkileyen çevresel etkenler arasında ön sıralarda yer alan çeşitli istihbarat üretim yöntemlerinin (İnsan istihbaratı, Biyografik istihbarat, Tıbbi istihbarat, Siber istihbarat, Kültür istihbaratı ve Atık istihbarat) tematik analizini yapmaktır. Bu tema, uluslararası kaynaklar da dahil olmak üzere alanyazında yeterince değinilmemiş durumdadır.*

**Anahtar Kelimeler:** *Diplomasi, Diplomatik Müzakere, İstihbarata Karşı Koyma, İstihbarat Üretim Yöntemleri.*

## STRATEGIC IMPORTANCE AND THEMATIC ANALYSIS OF COUNTER-INTELLIGENCE IN DIPLOMATIC NEGOTIATIONS

### **Abstract**

*Diplomacy is the art of resolving disputes that cannot be prevented by war or total international relations through peaceful methods and procedures, that is, through “Diplomatic Negotiations”. Throughout history, states with strong diplomacy have managed diplomatic negotiations in line with their own interests and played a leading role in international relations. The aim of this study is to emphasize the strategic importance of the general principles of counter-intelligence in diplomatic negotiation processes, which have not been sufficiently mentioned in the literature, including international sources, and to ensure that the officials who will participate in the negotiation process directly implement the negotiation process in the sense of strengthening the awareness of counter-intelligence before and during diplomatic negotiations. To make a thematical analysis of various intelligence production methods (Human intelligence, Biographical*

---

<sup>3</sup> Diploması, bilim ve sanat olarak nitelenebilir. Diploması icrası ederken iletişim beceresi, esneklik, yaratıcılık, insan ilişkileri gibi hususlar diplomasinin sanat boyutuna işaret eder. Analitik ve sistematik yaklaşım, tarih ve hukuk bilgisi gibi bağlamlar da diplomasinin bilim boyutuna delalet eder.

*intelligence, Medical intelligence, Cyber intelligence, Cultural intelligence and Waste intelligence) that are at the forefront among the environmental factors affecting the environment.*

**Keywords:** *Diplomacy, Diplomatic Negotiation, Counter Intelligence, Intelligence Production Methods.*

## **EXTENDED ABSTRACT**

In international relations, “Diplomatic Negotiation” processes come to the fore when it comes to resolving disputes or disputes between countries. Undoubtedly, in terms of the ultimate success of diplomatic negotiation processes, the diplomatic knowledge of the officials participating in the negotiation process is the main determining factor of the process.

Because countries are now trying to establish superiority over each other not only with “arm power” but also with “information power” as in the past, and they try to persuade and accept their wishes on the other side at the table. On the other hand, it is obvious that the other party will take precautions to prevent efforts to obtain such confidential information. At this point, active and passive counter-intelligence (CI) measures can be taken to protect confidential information, ensure the smooth functioning of the negotiation process, and provide an environment for both parties to discuss on a fair basis.

The behavioral patterns of the official participants in the negotiations, contrary to the general principles of Counter-Intelligence activities within the scope of basic security

awareness, are among the most important variables that overshadow the successful conclusion of the negotiations. More clearly, failure to pay sufficient attention to the basic principles of various intelligence production methods within the scope of counter-intelligence activities before and during diplomatic negotiations will result in the emergence of a serious security vulnerability. Therefore, failure to comply with basic security priorities to the fullest extent is the main reason that makes it difficult to achieve the desired gains from the negotiation process. Protecting information from the enemy's access (counter intelligence), deforming-imposing (propaganda), persuading the target audience by using fear (psychological warfare) and performing actions that will shape the conflict/conflict environment in favor of friendly elements with a secret hand (covert activities) intelligence These are activities carried out through organizations. In this respect, Intelligence and CI appear as more effective actors in foreign policy crises and negotiations than expected.

The aim of this study is to emphasize the strategic importance of the general principles of countering intelligence in diplomatic negotiation processes, which have not been sufficiently mentioned in the literature, including international sources, and to ensure that the officials who will participate in the negotiation process directly engage in the negotiation process, in the sense of strengthening their awareness of countering basic intelligence, before and during diplomatic

negotiations. To make thematic analysis of various intelligence production methods (Human intelligence, Biographical intelligence, Medical intelligence, Cyber intelligence, Cultural intelligence and Waste intelligence) which are at the forefront among the environmental factors affecting the environment.

Counter Intelligence in diplomatic negotiations makes it possible to protect strategic plans and classified information, provide early intelligence and warning, prevent manipulation, and ensure national security. Therefore, an effective counterintelligence strategy is the key to success and security in diplomatic negotiations. It is extremely important that the members of the delegation participating in diplomatic negotiations on behalf of the state act with the awareness of Countering Intelligence during the negotiations and take precautions in this regard meticulously and sensitively.

## **Giriş**

İki veya daha fazla sayıdaki taraf arasında bulunan mevcut uyuşmazlıkların ya da anlaşmazlıkların çözümü noktasında, karşılıklı görüşmelerin belirleyiciliği çok önemlidir. Tarafların karşılıklı güç kullanımına başvurmaması adına yapılacak karşılıklı müzakereler, çözümün temel taşlarıdır. Uyuşmazlıkların çözümlenmesinde taraflar arasında yapılacak olan karşılıklı görüşmeler, benzer şekilde uluslararası ilişkilerde de en çok tercih edilen bir asgari anlaşma ve ortak paydada buluşabilme girişimidir. Uluslararası ilişkiler kapsamında

toplumlar arası anlaşmazlıkların ya da uyuşmazlıkların çözümü noktasında yani ülkeler arasındaki siyasi ve ekonomik sorunların diplomasi yoluyla neticelendirilmesi anlamında, çeşitli diplomatik müzakere süreçleri ön plana çıkmaktadır.

Şüphesiz ki diplomatik müzakere süreçlerinin nihai başarısı anlamında müzakere sürecine iştirak eden yetkililerin diplomatik birikimi, sürecin asıl belirleyici unsurudur. Ancak görüşmelerde yer alan resmi katılımcıların temel güvenlik bilinci kapsamında istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin genel prensipleri hilafına gösterecekleri davranış kalıpları, müzakerelerin başarı ile neticelenmesini gölgeleyen önemli dinamikler arasındadır. Daha açık bir ifadeyle diplomatik müzakereler öncesinde ve esnasında istihbarata karşı koyma faaliyetleri kapsamında çeşitli istihbarat üretim yöntemlerinin temel prensiplerine yeterince hassasiyet gösterilmemesi, ciddi bir güvenlik zafiyetinin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Dolayısıyla temel güvenlik önceliklerine azami şekilde riayet edilmemesi, müzakere sürecinden arzu edilen kazanımların elde edilmesini güçleştiren asıl müsebbibidir.

Diplomatik müzakere sürecinin genel kabul görmüş ve kesin sınırları çizili belirli aşamaları bulunmamakla birlikte, “müzakere öncesi hazırlık aşaması” ve “müzakere esnasında yapılan görüşmeler ve pazarlıklar” şeklinde iki ana bölümde ele almak mümkündür. Dolayısıyla müzakere sürecine görevlendirilen diplomatik yetkililerin, temel güvenlik bilinci

kapsamında müzakere öncesi ve esnasında uymakla mükellef oldukları bazı temel güvenlik hassasiyetleri söz konusudur. Aksi takdirde ortaya çıkan güvenlik zafiyetleri, görüşmelerin başarı ile neticelenmesinin önündeki önemli bir engeldir.

Özellikle dış politika krizleri ve savaşların/çatışmaların sonlandırılmasına yönelik müzakerelerde, karar alma süreçlerinde bilgiye erişim kritik bir öneme sahiptir. Bilgi, çeşitli yöntemlerle sağlanabiliyor olsa da istihbarat kaynaklarından elde edilmesi sıkça rastlanan bir durumdur. Bu açıdan dış politikada yaşanan sorunların niteliğine bağlı olarak kriz yönetimiyle istihbarat arasında güçlü bir bağ vardır. Aslında istihbaratın tek fonksiyonu bilgi elde etmek ya da üretmek değildir. Bilgiyi hasmın erişiminden korumak (istihbarata karşı koyma), deforme-empoze etmek (propaganda), korku ile birlikte kullanarak hedef kitleyi ikna etmek (psikolojik harp) ve gizli bir elle çatışma/çekişme ortamını dost unsurların lehine şekillendirecek eylemler icra etmek (örtülü faaliyetler) istihbarat örgütleri marifetiyle yürütülen faaliyetlerdir. Bu açıdan istihbarat, dış politika krizlerinde ve müzakerelerde sanılandan daha etkin bir aktör olarak karşımıza çıkar (Gezer ve Aksu 2024, 26).

Bu çalışmanın amacı, uluslararası kaynaklar da dahil olmak üzere alanyazında yeterince değinilmemiş diplomatik müzakere süreçlerinde istihbarata karşı koyma genel prensiplerinin stratejik önemini vurgulamak ve müzakere

sürecine iştirak edecek olan yetkililerin, diplomatik müzakere öncesi ve esnasında, temel istihbarata karşı koyma bilincinin tahkim edilmesi anlamında, müzakere sürecini doğrudan etkileyen çevresel etkenler arasında ön sıralarda yer alan çeşitli istihbarat üretim yöntemlerinin (insan istihbaratı, biyografik istihbarat, tıbbi istihbarat, siber istihbarat, kültür istihbaratı ve atık istihbaratı) tematik analizini yapmaktır. Araştırmanın metodolojisi kapsamında, en çok tercih edilen nitel araştırma yöntemlerinden biri olan içerik analizi metodu kapsamında açık kaynaklardan elde edilen veri ve bilgilerin doküman incelemesi yapılarak yararlanılmıştır (Bless ve Sithole 2013). Elde edilen bulguların yorumlanması yoluyla diplomatik müzakerelerin İKK boyutuna ilişkin bir akademik tartışma yaratmaya çalışılmıştır.

## **1. Diplomasi ve Diplomatik Müzakere Sürecine İlişkin Genel Kavramsal Çerçeve**

Sharp (2009, 13) diplomasiyi insanlar arasındaki belirli türden ilişkileri ele almak için bir dizi varsayım, kurum, süreç ve uygulama olarak ifade etmektedir. Başka bir tanıma göre diplomasi; uluslararası ilişkiler sistemi içinde var olan ve hedeflerini barışçıl bir şekilde sürdürmek için özel/kamusal diyaloga (diplomasiye) yönelen, genellikle bir devleti temsil eden aktörler (diplomatlar) arasındaki süreçtir (McGfoolinchey 2017, 1). Brown ise (2001); menfaat temelli sonuçlar elde edebilmek amacıyla, iş birliği yapılması gereken devletler arasında, anlaşma sağlama sanatı olarak tanımlamıştır. Diğer



tarafından TDK'nin tanımına göre diplomasi, uluslararası ilişkileri düzenleyen anlaşmalar bütünü ve yabancı bir ülkede ülkesini temsil etme işi ve sanatıdır.

Bu tanımlardan yola çıkarak uluslararası savaş veya çatışmalardan önce ülkeler arasında var olan krizleri/çelişkileri çözmek adına müracaat edilen en önemli araç olan diplomasi; savaş ile önlenemeyen ve/veya çözüme kavuşturulamayan anlaşmazlıkların, tarafın çıkarları doğrultusunda barışçıl ve düşük maliyetli yöntemler ve usuller ile çözülmesi sanatıdır. Diplomasi dış politikanın önemli araçlarından biri olup uluslararası ilişkilerin düzenlenmesinde ciddi rol oynar ve tarih boyunca diplomasi birikimi ve yeteneği güçlü olan devletler, uluslararası ilişkilerde de başarılı sonuçlar almışlardır. Diplomasi sürecinde diplomatların beceri ve ustalığı, ülke politika ve stratejilerinin başarısına çok önemli katkı sağlar. O ülkenin uluslararası alanda güçlü bir pozisyon elde etmesinin yolunu açar. Bir diplomat için beceri ve ustalık, kriz yönetimi, pazarlık, iletişim ve diğer taraflarla ilişkileri koordine etme ve sürdürme kabiliyeti anlamına gelir . Bu anlamda, ülkeler arası yürütülen diplomasi faaliyetlerinin temelinde, diplomatik müzakereler bulunmaktadır. Son derece dinamik özellikler ihtiva eden bu süreç, yeni bilgilerin sürece dahil edilmesi ve farklılaşan öneriler doğrultusunda, tarafların karşılıklı olarak makul kabul edilebilecek bir konuma gelmesiyle sonuçlanan, anlaşma zemini oluşturma gayretlerinden meydana gelir.

Uluslararası ilişkilerin yürütülmesinde olağan yol olarak diplomatik müzakereler, resmen tayin edilmiş temsilciler vasıtasıyla devletlerin birbirleriyle ilişkilerinde meydana gelen olayları usulüne uygun biçimde görüşmeleridir. Diplomatik müzakereler genellikle ülkelerin çıkarlarını korumak ve diğer devletlerle karşılıklı olarak mutabakata varmak ve kazançlı ilişkiler kurmak amacıyla yapılır. Ayrıca başarılı bir müzakere süreci yürütmek için tarafların etkili iletişim becerileri, sabır, empati ve esneklik sergilemeleri önemlidir. Diğer yandan, karşılıklı saygı ve güven inşasına önem veren, ortak çözümler üretmeye odaklanan ve süreç boyunca her iki tarafın da bakış açılarını ve çıkarlarını göz önünde bulunduran yaklaşımlar, genellikle daha başarılı müzakere sonuçları elde etmede yardımcı olur. Daha açık bir ifadeyle, bu süreçte taraflar karşılıklı olarak birbirlerini etkilemek ve hedeflerini gerçekleştirmek amacıyla inisiyatif üstlenmekte, bunu yaparken duygusal zekâ, ikna etme, aktif dinleme, zaman yönetimi, karar verme, etkili konuşma, duyguları yönetme, yaratıcılık gibi imkan ve kabiliyetlerden yararlanmaktadırlar (Foo vd. 2004, 423; Lewicki vd. 2001, 110; Ogilvie ve Carsky 2002, 383; Erkuş ve Tabak, 2008, 399). Müzakerecilerin tavır, tutum ve bakış açılarının yanı sıra, müzakere sürecinin yapılandırılması, evrimi ve sonuçları açısından müzakere tipleri “paylaştırmacı veya rekabetçi” ve “bütünleştirici veya işbirlikçi” olmak üzere ikiye ayrılır (Lewicki vd. 2004).

Diplomatik müzakerelerin genellikle gizli olarak yürütülmesi tercih edilir. Gizlilik kamuoyu baskısını sınırlandırarak, tarafların soğukkanlılıklarını korumalarını ve bu sayede uyuşmazlığın çözümü için gerekli olan gerçekçi bakış açısını muhafaza etmelerini sağlar (Meray 1975, 324). Tarafların bir sorun veya anlaşmazlık kaynağını ele alarak ortak bir anlaşmaya veya uzlaşmaya çalıştığı önemli bir iletişim süreci olan diplomatik müzakereler, uluslararası ilişkilerde sorunların çözümü ya da anlaşmazlıkların giderilebilmesi için kullanılan son derece stratejik öneme sahip bir araç olup, belli başlı bazı aşamalardan meydana gelir. İlk aşama; müzakere öncesi “hazırlık süreci” olarak sınıflandırılır ve bu safhada genellikle tarafların görüşmeler için ön koşulları belirlemeleri ve müzakerelerin gerçekleştirileceği yer ve zaman gibi ayrıntıları tespit etmeleri beklenir. Bu aşamada ayrıca tarafların görüşmelere ilişkin hedefleri belirlemeleri ve müzakere stratejilerini oluşturmaları gerekmektedir. Görüşmelerde tarafların somut başarılar elde edilebilmesinin başlıca yolu, tarafların hedeflerini ve önceliklerini netleştirmeleri, güçlü ve zayıf yönlerini değerlendirmeleri ve stratejik planlamalarını yapmaları ile mümkün olacaktır.

Karşı taraftaki müzakerecilerin çıkarları ve hedefleri hakkında bilgi sahibi olmak karşı tarafı etkilemede kritik bir işleve sahip olarak değerlendirilmektedir. Karşı tarafın mevcut kaynakları, sorunları, çıkarları, ihtiyaçları, hedefleri ve alternatifleri hakkında bilgi sahibi olmak, takip edilecek

stratejilerin belirlenmesinde çok önemli rol oynamaktadır. Taraflar, sadece karşı tarafla değil kendileriyle de ilgili doğru ve objektif saptamalar yapmak zorundadırlar. Müzakere edilecek konular, hedefler, çıkarlar, taviz sınırları ve önceliklerle ilgili data oluşturma ve bunları organize etme istenilen sonuçlara ulaşmada avantaj sağlayacaktır. Taraflar bilgi toplamanın yanı sıra müzakerenin gidişatını öngörerek olası senaryolar üzerinde çalışırlar ve bunlara göre alternatif planlar oluştururlar. Hazırlık aşamasında tarafların, farklı alternatifler hazırlayarak müzakere masasına gitmeleri müzakere gücünün anahtarıdır denebilir. Tarafların, çıkar ve isteklerini en fazla tatmin eden “en iyi diğer alternatif(leri)” önceden saptamış olmaları gerek “pasta”dan daha büyük pay almaları, gerekse de pastayı büyütme açısından son derece önemlidir (Özarallı 2015, 140). Müzakereler öncesinde gerçekleştirilen etkin bir hazırlık süreci, müzakereci yetkiliye ve kurumsal tarafa, müzakereler esnasında yapılan görüşmeler ve pazarlık safhasında stratejik bir avantaj sağlar ve yeterince hazırlık yapmış olan tarafın muhatabı tarafından kandırılma, tuzağa düşürülme ya da aldatılma olasılığını düşürür. Etkin bir hazırlık süreci belki müzakerelerde mutlak başarıyı getiremeyebilir ama yeterince hazırlanılmamış bir sürecin sonunda başarı beklemek anlamlı değildir. Başka bir ifadeyle, yeterli hazırlık yapılmadan diplomatik müzakerelere iştirak etmek, tatminkâr sonuçlar elde edilebilmesinin önündeki en büyük engeldir (Thompson 2001, 29).

Müzakereler esnasında taraflar arasında karşılıklı tavizler alma ya da tavizler verme gibi durumlar sıklıkla yaşanılmaktadır. Müzakerelerin yürütülmesi esnasındaki en önemli ve zor strateji, ne tür tavizler alınıp verileceği hususunda yaşanmakta ancak müzakerelerin nihai başarısı açısından da en kritik değişken olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla müzakereler öncesinde verilebilecek tavizleri planlamadan toplantılara iştirak etmek son derece risklidir (Kennedy 1987, 207).

Güvensizliğin hâkim olduğu çatışma eğilimli müzakerelerde ise iki taraf arasında kesintiye uğramış bir iletişim söz konusu olup her zaman tarafların asıl amacı diğeri için tehdit oluşturmaktır. Genel strateji karşı tarafa kaybettirmek veya alabileceğinin en fazlasını almak üzerine kuruludur. Tarafların zıtlaşma için her fırsatı, her kaynağı kullandığı bu tip müzakerelerde saldırganlık ve üstünlük kurma ön plandadır ve sert rekabet şeklinde kendini gösterir. İstekler müzakereye felsefesi ile çelişik, taktikler özellikle baskı kurmaya yöneliktir. Karşı taraf hasım olarak nitelendirilir ve asıl amaç görüşmelerden maksimum kazanç ile ayrılmaktır. İşte tam da bu noktada çok önemli bir faktör devreye girer; Bilgi. Müzakerelerin en önemli değişkeni olan bilgi konusu, müzakereden kazançlı çıkmak adına hayatidir. Görüşmelere daha çok bilgi ile donanmış olarak gelen taraf, her zaman müzakereden kazançlı çıkar. Çünkü bilgi, müzakere sürecinde belirsizliği ortadan kaldıran en önemli faktördür, karşı tarafla

olan bağımlılık noktalarını belirlemeyi sağlar (Minibas-Poussard 2001, 111-112). Her müzakere anlaşma ile sonuçlanacak diye bir genel kaide bulunmamaktadır. Tarafların güçlü anlaşma çabalarına rağmen bazen anlaşma nihayete ermeden kesintiye uğrayan müzakereler ile karşı karşıya kalınabilmektedir. Tarafların asgari etik veya saygı kurallarının dışına çıktığı durumlarda müzakere eden yetkili, görüşmelere son verme teklifinde aslında tehdidinde bulunabilir. Hatta belki de sürecin engellenmesi, taraflardan birinin işine dahi gelebilir (Karrass 1992, 112).

Uluslararası ilişkilerin sürdürülmesinde olağan bir yöntem olarak kabul edilen diplomatik müzakereler, resmen tayin edilmiş temsilciler aracılığıyla devletlerin birbirleri ile olan ilişkilerinde ortaya çıkan anlaşmazlık kaynaklarını, usulüne uygun olarak gerçekleştirdikleri görüşmelerdir (Berridge ve James 2003, 166). Yüzyıllardır uluslararası politik uyuşmazlıkların diplomasi yoluyla çözümünde tercih edilen diplomatik müzakereler, iki veya daha fazla devletin resmi yetkililerinin aralarındaki anlaşmazlıkları yüz yüze görüştüğü son derece yaygın ve işlevsel bir çatışma çözüm yöntemidir. Diplomatik müzakere sürecinde tarafların tam bir serbestlik içerisinde görüşlerini bildirme ya da tekliflerini sunma anlamında, yürütülen süreci akamete uğratabilecek veya engelleyebilecek herhangi bir nitel veya nicel sınırlama söz konusu değildir.

Müzakere sürecine müdahil tarafların olası amaçlarına göre müzakereleri beş ana başlıkta sınıflandırmak mümkündür. Bu başlıklar arasında, periyodik olarak gerçekleştirilen taraflar arası ilişkilerin devamını sağlamayı amaçlayan “uzatma müzakereleri”; taraflar arasındaki mevcut çatışmanın sonlandırılması amacıyla gerçekleştirilen “normalleşme müzakereleri”; halihazırda taraflar arası yürürlükte olan anlaşmaların yenilenmesi amacıyla yapılan “yeniden bölüşüm müzakereleri”; tarafların sahip oldukları hukuki ya da siyasi kazanımların farklı yapılarla yönlendirilmesi amacıyla yürütülen “yenilikçi müzakereler” ve öncelikli amaçları arasında direkt anlaşma yapmak olmayan “yan müzakereler” bulunmaktadır (Ikle 1964, 26-58).

Uluslararası hukukun tedricen geliştirilmesi adına yapılan müzakereler, hukuk kurallarını yazılı hâle getirme veya yeni kurallar ihdas etme amacı uyarınca olabildiğince fazla tarafça yürütülmektedir. Birden fazla ilgilinin katıldığı söz konusu faaliyetler iki taraflı müzakereler olmayıp çok taraflı müzakereler olarak kabul görmekte ve genelde diplomatik konferanslarla veya uluslararası örgütler gözetiminde gerçekleştirilmektedir (Ünyılmaz 2016, s.47).

Her çatışmanın ya da anlaşmazlığın kendine özgü bir durumu ve başarı tanımı mevcut olmakla birlikte bir diplomatik müzakerenin başarısı çatışmaların/savaşların durdurulması, anlaşmaya varılması veya bir çözüme ulaşılmasıyla ölçülebilir.

Müzakere safhasında, yanlış anlaşılma ihtimalinden kaçınma amacıyla gerekirse bir kelimeye ya da noktalama işaretine dahi dikkat edilmelidir (Bayraktar 2012, 121-122). Diplomatik müzakereler esnasında yanlış alınan kararların son derece ağır sonuçları olabilmekte, hatta bazen askerlerin canları pahasına korudukları direnç noktalarının veya bölgelerin terk edilmesi dahi söz konusu olabilmektedir. Bu nedenle diplomatik müzakereler esnasında her kademedede alınacak kararların bedeli büyük olmaktadır (Berridge 2005, 50-52). Öte yandan diplomatik müzakerelerde taraflar açısından herhangi bir politik başarı elde edilebilmesinin koşullarından biri de tarafların görüşmelerde asgari ilerleme temposunu koruyabilmesidir. Başka bir ifadeyle, müzakere sürecinin ivmesini kaybetmesi, taraflardan birinin görüşmelerden etkin kazanımlar sağlamasını engeller ancak böylesi durumların nedenleri arasında ilk sırada taraflardan herhangi birinin veya birkaçının ortaklaşa manipülatif hamleler yoluyla kendi menfaatleri uğruna süreci duraklatma veya kesintiye uğratma amacı gelmektedir.

Diplomatik müzakerelerde manipülasyon çeşitli şekillerde ortaya çıkabilir ve müzakere sürecinin bütünlüğü ve etkinliği açısından önemli zorluklar oluşturabilir. Yaygın bir taktik, karşı tarafların algılarını veya kararlarını etkilemek için yanıltıcı bilgilerin stratejik olarak yayılmasını içerir. Bu, gerçeklerin seçici olarak açıklanmasını, tehditlerin abartılmasını veya niyetlerin çarpıtılmasını içerebilir; bunların tümü avantaj elde etmeyi veya karşı tarafın konumunu zayıflatmayı



amaçlamaktadır. Dahası, manipülatif taktikler tavizleri veya anlaşmaları zorlamak için duygulardan yararlanmak veya yorgunluğa neden olmak gibi psikolojik zayıflıklardan da yararlanabilir.

Birleşmiş Milletler Antlaşması 33. maddede sayılan ilk uyuşmazlık çözüm yolu olan ve 1814-15 Viyana Kongresi'nin ortaya koyduğu temel kazanımlardan biri olan diplomatik müzakere geleneği, savaşların/çatışmaların ya da politik anlaşmazlıkların çözümünde temel bir yöntem olarak uzun yıllardır uygulanmaktadır (Kissinger 2016, 72-80). Farklı ülkeler arasında belirli konularda anlaşmaya varmak, çatışmaları çözmek veya ortak çıkarları korumak amacıyla yürütülen resmi görüşmeler olarak ifade edebileceğimiz diplomatik müzakereler, uluslararası ilişkilerde önemli bir rol oynayan karmaşık ve zorlu bir süreçtir. Bu anlamda diplomatik müzakereler belirli bir protokol ve yöntem çerçevesinde gerçekleştirilmekte olup, uluslararası hukukun belirlediği genel prensiplere dayanmaktadır. Bu süreçlerde, diplomatlar (veya ilgili kamu yöneticileri) öncelikle ülkelerinin kazanımlarını azami ölçülerde gerçekleştirmeye çalışırken, aynı zamanda diğer ülkelerin tereddütlerini anlamaya ve ortak bir çözüm zemini geliştirmeye çalışırlar. Diplomatik müzakerelerde taraflar açısından herhangi bir somut başarı sonucu elde edilebilmesinin yolu ise, genelde taraflar arasında güvenin sağlanması, etkili iletişim ve esneklik gibi faktörlere bağlıdır. Tabii uygulamada böylesi bir durum ile karşılaşmak her zaman mümkün olmamakta, hatta genelde

taraflar arasında karşılıklı hasmane ve güvensiz bir iklim (diplomatik bir görüntü kapsamında) müzakere sürecinin tamamında gözlenmektedir.

## **2. Diplomatik Müzakerelerde İstihbarata Karşı Koymanın Stratejik Önemi ve Kapsamı**

İstihbarat, devletlerin ve kurumların barışta ve savaşta birbirlerine karşı bilgi elde etmek ya da sahip oldukları bilgiyi korumak için gerçekleştirdiği faaliyetler olarak ifade edilmektedir. Bir başka tanımla istihbarat; bir devletin hasmın ya da rakip devletin durumu hakkında cari ya da stratejik bilgilerin önceden tespit edilmesi ve buna uygun politikaların geliştirilmesi konusunda önemli bir faaliyet sürecidir (Keleştemur 2018, 5). Günümüzde uluslararası ilişkilerin tesis edilmesi ve geliştirilmesi noktasında istihbarat faaliyetlerinden daha fazla oranda yararlanılması, hatta istihbarat diplomasisi başlığı altında istihbarat odaklı diplomatik temaslar<sup>4</sup>ın gelişmesi ve böylelikle ülkelerarası ilişkilerin istihbarat işbirliği yardımıyla güçlendirilmesi, son derece yaygın bir diplomasi aracı haline dönüşmüştür.

---

<sup>4</sup> İstihbarat diplomasisi konusunda Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın, Millî İstihbarat Teşkilatı'nın 97. kuruluş yıl dönümü etkinliklerinde yaptığı konuşmada değindiği hususlar ise oldukça dikkat çekicidir: "İstihbarat diplomasisi alanındaki başarılarımız sayesinde, diğer çalışmalarımızı da daha güçlü ve kararlı şekilde yürütebiliyoruz. Millî İstihbarat Teşkilatımız artık, sadece bilgi toplayan ve rapor eden bir kurum olmaktan öteye geçti. Ürettiği bilgiyi diplomasi masasında muhatapları karşısında kullanan, istihbarat ile diplomasiyi yakınlaştıran bir yere geldi!" (Erdoğan 2024).

Öte yandan ülkelerin küresel ve bölgesel krizler, devlet dışı silahlı aktörler, yayılma eğilimi gösteren terörizm, yerel çatışmaların konvansiyonel savaşa dönme olasılığı gibi dış politika problemlerine dair istihbarat ihtiyacı, ister istemez diplomatik ilişkilere de yansımış ve muhatap diplomatik misyonlar da aslında birer “hedef” konumuna evrilmiştir. Dolayısıyla taraf diplomatik heyetler arasındaki “görünmez” istihbarat ve casusluk rekabeti beraberinde (başta istihbarata karşı koyma faaliyetleri olmak üzere) geniş kapsamlı koruyucu güvenlik tedbirlerini de vazgeçilmez kılmıştır<sup>5</sup>.

Milli güvenliğin sağlanmasındaki en önemli hususlardan biri olan istihbarata karşı koyma, rakip veya rakip olması muhtemel organizasyonların sahip oldukları yüksek gizliliğe haiz veri ve bilgilere veya tesislere ya da malzemelere izinsiz erişimi engellemek amacıyla uygulanan koruma amaçlı tedbirlerdir (The National Counter Intelligence Institute 2006). Bir başka tanıma göre istihbarata karşı koyma, hasım istihbarat servislerinden gelebilecek muhtemel tehdit ve saldırıların önceden ortaya çıkarılması, etkisiz hale getirilmesi ve ülkesinde gizli bilgi toplama faaliyetleri içerisinde olan organizasyonları ülke menfaatleri doğrultusunda yanlış yönlendirme girişimleri olarak ifade edilebilir (Godson 2004, 9).

---

<sup>5</sup> Diplomasi alanında İstihbarata Karşı Koymanın önemini 1961-1965 yılları dönemi Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü şu sözleriyle vurgulamaktadır: “Bir görev veriyorum, sonucunu, kendi Bakanımdan önce Amerikan sefirinden öğreniyorum!”... Daha sonra İnönü, bu işin üstüne gidilmesini aksi halde, bağımsız dış politika yapılamayacağını, hatta iç politikada bile bağımsız olamayacağımızı ifade etmiştir.

Öte yandan, diplomatik müzakereler anlamında önceden bilmek ve haber/bilgi temin etmek amacıyla, ülkelerin birbirlerinin heyetlerine yönelik istihbarat temini ve casusluk faaliyetlerine başvurabileceği aşikardır. Bu konuda en dikkat çekici örnek, ABD Başkanı Roosevelt'in Tahran Konferansına katılmadan önce Rus lider Stalin'in hususiyetleri veya konferanslardaki hareket tarzı hakkında malumat sahibi olmak için bütün Amerikan istihbarat kuruluşlarını seferber etmiştir. Dikkaş'a göre (2000, 75-76) diplomatik müzakere sürecinin istihbarata karşı koyma tedbirleri açısından değerlendirilmesi sonucu beş ana başlıkta farklı aşamalar ile karşı karşıya kalınmaktadır. Bu aşamalar ayrı ayrı işleyen süreçler birbirleriyle uyumlu ve iç içe tezahür eden faaliyetler dizisidir.

- **Faaliyet Güvenliği:** Diplomatik müzakere sürecinin planlama ve hazırlık aşamasından başlayarak görüşmelere iştirak etmek amacıyla yapılan seyahat ve konaklama dahil, karşılıklı görüşmelerin ifası ve sonrasında faaliyet güvenliğine azami riayet edilmelidir. Buradaki asıl amaç, yabancı istihbarat servislerinin yapılacak faaliyetler hakkında bilgi toplamasını engellemektir. Bu nedenle gizlilik prensibine özen gösterilmeli ve toplantı, temas, ziyaret vb. etkinliklere ilişkin her türlü bilgi ve belge, *bilmesi gereken prensibi*<sup>6</sup> dışında paylaşılmamalıdır.

---

<sup>6</sup> Bilmesi Gereken Prensibi (Need to Know), herhangi bir konu ya da görevi ancak görev ve sorumlulukları gereği öğrenmekle, incelemekle, gereğini

- **Personel Güvenliği:** Görev tevdi edilecek personelin hassas ölçütler dahilinde seçimi ya da değerdendirilmesi son derece önemlidir. Personel güvenliği; personelin bizzat şahsının korunması anlamına gelmemekte, personelin kendisinde tespit edilen gizlilik dereceli veya tasnif dışı bilgi, evrak ya da dokümanları açıklayabilecek niteliklere haiz olup olmadığını, emniyet ve istihbarata karşı koyma tedbirlerine uygun kazandığı yetenekler ve ulaştığı sorumluluk şuurunu ifade etmektedir.
- **Bilgi Güvenliği:** Bilgi Güvenliği tedbirleri bilginin ve bilgi işlemlerinin yürütüldüğü bilgi sistemlerinin emniyetli ve güvenilir bir biçimde kullanılabilmesi, bütünlüğünün ve gizliliğinin muhafazası ve yetkisiz şahısların bilgiye ulaşmaları hâlinde tespit edilmelerine yönelik olarak alınan tedbirlerin tümüdür. Hassas bilgilere sahip olan taraflar her türlü mücadelede üstünlüğü ele geçirecektir. Bu nedenle, yabancı diplomatik heyetler ile yapılan toplantılarda veri, bilgi ve belge güvenliğine yönelik tedbirlerin alınması zorunlu olup evrak ve doküman güvenliği yanında bilgi sistemlerinin de güvenliğinin temini kaçınılmazdır.
- **Fiziki Güvenlik:** Toplantı odalarının fiziki altyapısında veya sosyal tesislerin mekânsal kurulumunda, gizliliği ihlale sebebiyet verecek hasım organizasyonların her türlü

---

yerine getirmekle ve korumakla sorumlu bulunanların bilgi sahibi olması ve nüfuz etmesi anlamına gelmektedir.

teknik yerleşimi ve insan istihbaratı faaliyetlerine karşı alınan maddi önlemlere fiziki güvenlik tedbirleri denilmektedir. Bu anlamda diplomatik müzakere süreci öncesi ve esnasında, görüşme yapılan ortamın yasadışı dinleme ve gözetleme girişimlerine açık olduğu unutulmamalı ve resmi evrakların hiçbir şekilde sahipsiz kalmasına müsaade edilmemeli, taslak veya müsveddelerin emniyeti alınmalıdır.

- **Siber Güvenlik:** Günümüzde bilgi sistemleri, çok sayıda ve büyük ölçekte gizlilik dereceli bilgileri soyut bir manyetik alanda saklamaya, depolamaya ve işlemeye olanak tanımaktadır. Bilgisayarlar, sosyal medya platformları ve her türlü sanal (bulut teknolojisi dahil) veri ve bilgiler, özellikle diplomatik müzakere süreçlerinde şifreli ve kontrollü kullanılmalı ve sanal ayak izinin takibini zorlaştıracak yönlendirmelerden yararlanılmalı, ayrıca casus yazılımlar ve bilgisayar virüslerine karşı sahip olunan veri ve bilgilerin sanal korunmaları gereklidir.
- **İletişim Güvenliği:** İletişim güvenliğini iki ana başlıkta incelemekte fayda vardır; muharebe güvenliği ve elektronik güvenlik. Muharebe ve elektronik sistemler ile ilgili cihaz, malzeme, doküman ve bilginin yanı sıra bu ekipmanlara özgü şifrelerin veya kriptolama formüllerinin yabancı istihbarat servislerinin ya da yetkisiz tarafların

eline geçmesini, değiştirilmesini veya imha edilmesini önlemek amacıyla alınan önlemler bütünüdür.

Diplomatik müzakere süreçlerinde istihbaratta karşı koyma faaliyetlerini sadece görüşme ve pazarlıklar safhasına indirmek, farklı güvenlik zafiyetlerin ortaya çıkmasına neden olacaktır. Bu nedenle diplomatik müzakerelerde istihbarata karşı koymanın stratejik önemini vurgulamak ve koruyucu güvenlik tedbirleri kapsamında asgari önlemleri analiz etmek adına, öncelikle süreci iki ana bölümde sınıflandırmanın uygun olacağını düşünülmektedir; müzakereler öncesi ve müzakereler esnasında istihbarata karşı koyma. Ancak süreci bir bütün olarak ele aldığımızda bu tasnifin uygulamada daha da ayrıntılandırılmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Bu doğrultuda istihbarata karşı koyma faaliyetlerini diplomatik müzakereleri dört farklı evresine göre yeniden düzenlemek uygun olacaktır:

• **Diplomatik müzakerelere planlama ve hazırlık safhası:**

Diplomatik müzakereler öncesi planlama ve hazırlık aşamasında müzakerelerin herhangi bir kısmında görevli personelin faaliyet güvenliğine azami uyum göstermesi beklenir. Bu süreçte ayrıca gerek mobil/sabit iletişim cihazları ile yapılan temaslarda muhafazakâr yaklaşım, gerekse sosyal ortamlar dahilinde ketumiyet ilkesine bağlılık, zaruridir. Bunun yanında görevli personelin sosyal medya kullanımına daha fazla dikkat ve özen

göstermesi, hatta kullanımına sınırlama getirmesi son derece faydalı olacaktır.

- **Diplomatik müzakerelerin gerçekleştirileceği yabancı ülkeye seyahat aşaması:** Etkinliğin yapılacağı ülkeye havayolu ile seyahat dışında havaalanı ile konaklama yeri (otel) arasındaki nakil süreci, istihbarata karşı koyma prensipleri bakımından en ciddi güvenlik açıklarının ortaya çıktığı savunmasız ve kırılabilir dönemlerdir. Şöyle ki genelde müzakerelere yönelik hassas veri, bilgi ve belgeler, yolcu beraberinde taşınan bavul, dizüstü bilgisayar, el çantası, cep telefonu, USB vb. eşya ve cihazların içerisinde taşınmaktadır. Bu tip eşyaların mümkün olduğunca yalnız bırakılmaması, kilitli olması ya da açılıp açılmadığına ilişkin kişisel işaretler konması, son derece yararlı bir savunma yöntemidir. Taksi şoförleri, otel-resepsiyon görevlileri, restoran-garsonlar gibi yakın çevremizde bulunması muhtemel yabancılara karşı daha mesafeli ve tedbirli olunması, “tatlı ve hoş sürprizlere ya da tesadüflere” karşı dikkatli olunması kaçınılmazdır. Örnek olarak, uçak/tren/gemi yolculuğu esnasında yanınıza oturan son derece neşeli ve konuşkan yolcunun aşırıya kaçan sıcakkanlı tavırları ve yiyecek ikramları, güzel bir tesadüfün ötesinde oldukça şüpheli davranışlar olduğu konusunda uyanık olmalıyız.



- **Yabancı bir ülkede müzakere öncesi ve esnasında konaklama safhası:** Bir diplomatik müzakere öncesinde heyette görevli personelin, ülkeye varduktan süreçten sonraki süreci ve konakladığı otel odasının teknik cihazlar yardımıyla dinlenmesi ya da gözetlenmesi mümkün görülmektedir. Bu bağlama ek olarak dizüstü bilgisayar, tablet ve/veya müzakerelere yönelik hassas evrakların otel odasında (kilitli kasa vs. uygulamalarla) güvence altına alınamayacağı değerlendirilmektedir. Buna ilaveten müzakere alanı dışındaki diğer ortamlarda (otel odaları, restoran, kafe veya taksi seyahatleri gibi) mobil iletişim cihazları ile hassas konulardan konuşulmamasında fayda görülmektedir. Yabancı bir ülkede, her kim olursa olsun muhataplar için “nasıl olsa dilimi bilmiyor” yanlıgısına düşmek, İKK anlamında yeni problemlere zemin hazırlayabilir.
- **Müzakerelerin yapılacağı toplantı salonunun fiziki koşullarına yönelik ortam güvenliği aşaması:** Toplantı yapılacak salonların dinlenmesi, gözetlenmesi ve kayda alınması kuvvetle muhtemeldir. Toplantı veya yemek aralarında, odada kesinlikle ilgili/ilgisiz herhangi bir evrak bırakılmaması, toplantı esnasında alınan notları, görüntü vermemek adına kontrollü kaydedilmesi, belge çoğaltımı için salon yakınındaki fotokopi manikalarından yararlanılmaması, salonda bulunan çöp kutusuna herhangi

bir belge ya da alınan notların atılmaması, geçici veya hediye USB flash belleklerin kullanılmaması gerekmektedir. Bununla birlikte, müzakere öncesi toplantı salonuna geçmeden heyet üyelerinin konuşmalarını dinlemek ve müzakere stratejilerini öğrenebilmek için bekleme salonlarına gözetleme kameraları veya dinleme cihazları yerleştirilmesi çok olağandır. Burada amaç, müzakereler öncesi takım arkadaşları ile yapılacak olan konuşmalardan, biraz sonra yapılacak olan görüşmelere ilişkin tavır ve stratejilerinizi ele geçirmek ve müzakere sürecinde üstünlük elde edebilmektir. Ayrıca müzakere öncesi toplantı salonunda heyetinize gösterilen yere kadar götüren son derece sevimli ve tatlı refakatçi görevli, belki de biraz sonra alınacak gizli kayıtların “daha kaliteli görüntü” verebilmesi için hoş ve kibar yönlendirmeler yapma amacındadır.

Yurtdışı diplomatik müzakerelerde yöresel-otantik-organik gibi sıfatlar eşliğinde, özenle perdelenmiş ve sadece “özel misafirlere ikram edildiği” iddia edilen yiyecek ve içeceklerden uzak durulması (kibar ve ölçülü gerekçeler eşliğinde) faydalıdır. Benzer şekilde, görüşmeler arasında veya atıştırılacak olarak ikram edilen ancak kan şekeri ani yükselten, glisemik indeksi artırıcı menüler veya sonrasında ikram edilen “özel tatlılar”dan mümkün olduğunca kaçınılması gerekmektedir. Özellikle Doğu kültüründe sıkça rastlanılan ve “kötü enerji”yi ortadan kaldırdığına inanılan tütsüler (buhur) ortama hoş bir koku

yaymakla birlikte, içine katılan aromalara eklenebilen yabancı kimyasallar aracılığıyla farklı etkilerini de (zihin bulanıklığı ya da dikkat eksikliği gibi) görebilmek söz konusudur. Müzakereler esnasında bu gibi tuzaklara maruz kalındığında aklı selim ile hareket etmekten uzaklaşılacağı aşikardır.

### **3. Diplomatik Müzakerelerde İstihbarata Karşı Koyma Prensiplerinin İstihbarat Disiplinleri Bakımından Tematik Analizi**

Uluslararası müzakereler öncesinde masanın karşısında oturacak tarafın ülke kültürü, iş kültürü ve hatta siyasi istikrar durumu konusunda bir istihbarat analiz çalışması yapılmalıdır (Nordbo 2010). Ancak uluslararası ilişkilerde diplomatik bir sürprizi yönetmek ve önlemek, istihbarat ve istihbarata karşı koyma faaliyetlerini gerektirir (Fidan 1999, 27).

Hedeflere ait toplanacak bilgilerin özellikleri, istifade edilecek İstihbarat Oluşturma Yöntemini (İstihbarat Disiplini) belirler. Toplama safhasında İstihbarat Toplama Vasıtaları söz konusu yöntemlerden aynı anda bir veya birkaçını kullanmak suretiyle haber ve bilgileri toplar. İşte buradaki güç istihbarat, bu güce karşı alınacak önlemler ise istihbarata karşı koymadır. Diplomatik müzakerelerde istihbarata karşı koyma, hasım devlet ve unsurlarının, kuvvetli ve zayıf taraflarımızı ortaya çıkarmasını engellemek, yetkisiz erişim kapsamında bilgi ve haber alma faaliyetlerini boşa çıkarmak adına aşınan aktif ve pasif önlemlerdir. Daha açık bir ifadeyle, bir devletin iç ve dış

güvenlik politikaları ile ülke güvenliğini ilgilendiren gizli ve hassas nitelikteki bilgi-belgenin hasmın eline geçmemesi için harcanan gayretler ve alınan tedbirlerdir. Bilgiyi hasmın erişiminden korumak istihbarata karşı koyma faaliyetlerinin en temel gayesidir. Aşağıda, tematik analize konu olacak istihbarat oluşturma yöntemleri ile bu yöntemlere karşı alınacak istihbarata karşı koyma tedbirleri, alanyazından konu ile ilgili örnekler eşliğinde analiz edilmektedir.

### **3.1. İnsan İstihbaratı**

İnsana dayalı istihbarat faaliyetleri, insanlarla kurulan temas sonucunda elde edilen bilgileri işaret etmektedir. İnsana dayalı istihbarat faaliyetleri, istihbarat teşkilatlarının kendi kadrolu personelleri aracılığı ile yerine getirilebileceği gibi ihtiyaç duyulan bilgilere erişim olanağı bulunan diğer kişiler aracılığı ile de yürütülmektedir (Urhal 2008, 222). Başka bir tanıma göre; haber toplama vasıta ve kaynağı insan olan, açık (Örneğin yurt dışındaki temsilcilik personeli veya askeri ataşeler aracılığıyla varlıkları ve kimlikleri bilinen kaynaklardan, yasal yollardan veri, bilgi ve haberlerin toplanması) ve/veya kapalı (gizli bir biçimde ve genellikle güç şartlar altında icra edilen bilgi ve haber toplama tekniği) toplama teknikleri kullanılarak elde edilen bilgilerin değerlendirme ve analizi sonucu oluşturulan istihbarattır (Dikkaş 2000).

Günümüzde insanoğlunun sahip olduğu her türlü teknolojik yenilik ve cihazlara rağmen, İnsan İstihbaratı önemini

halen muhafaza etmektedir. Çünkü İnsan İstihbaratı; kaynağından bilgiler toplamanın yanı sıra, diğer toplama yöntemleriyle toplanan bilgilerin *daha anlaşılır ve anlamlı hale getirilmesi, teyit edilmesi, değerlendirip, yorumlanabilmesi* için de gereklidir. İnsan istihbaratı; istihbarata karşı koyma faaliyetlerini destekleyen ve tamamlayan istihbarat faaliyetlerine de yardımcı olur. Müzakereler öncesinde ve esnasında elinde diplomatik heyet personeline dair çeşitli istihbarat toplama yöntemleri (biyografik, açık kaynak, sosyal medya, kültürel vb.) kullanılarak elde edilmiş veri ve bilgilere sahip muhataplar, personelin olası motiflerini<sup>7</sup> ortaya çıkararak gözlem, keşif, görüşme-mülakat, sızdırma, provokasyon, tetkik-tahkik, takip-tarassut vb. uygulamalar üzerinden istihbarat faaliyetlerini yürütürler. Hedef delegasyon üyelerinin zayıf yönlerini istismar ederek, onları verilecek görevleri kabul etmeye, bilmeden veya bilerek, istekli duruma getirebilir veya zorlayabilirler.

Böylesi durumlar, yurt dışında icra edilen NATO, BM veya AGİT gibi uluslararası diplomatik müzakerelerde sık sık karşılaşılan durumlar arasındadır. Heyet üyelerinin müzakere merkezlerine ulaşmasından itibaren toplantı öncesi ve esnasında düzenlenen yemek, kokteyl ve kültürel geziler gibi sosyal etkinlikler esnasında, genellikle muhatap heyet üyelerinin

---

<sup>7</sup> Motif, potansiyel haber elemanını (kaynak da denebilir) gizli faaliyete iten veya görev kabul etmeye sevk eden muhtemel nedenlerdir. Başka bir ifadeyle motifler, kişinin istismara açık zayıf yönleridir.

birebir markaja alınması veya olağandışı yakınlık gösteren kişilerin varlığı şeklinde açığa çıkabilir. Yabancı delegasyon üyesinin sizi adeta yıllardır tanıyor gibi birçok kişisel özelliğinize vakıf bir biçimde “sıcak bir ilişki” geliştirmesine zemin hazırlanması, ilk anda doğal olarak bir şans veya “frekans uyumu” gibi yorumlanabilir. Hatta bu samimiyet ve yakınlaşma zamanla resmi görüşmeler boyutunun dışına da taşacağı ihtimal dahilindedir. Müzakereler esnasında tesis edilen temas büyük bir ihtimalle diplomatik müzakereler sonrası da sosyal medya araçları veya internet üzerinden devam edecektir. Ancak istihbarat jargonunda hiçbir şeyin tesadüf olarak algılanması mümkün olmadığı için istihbarata karşı koyma bilgisi ve bilinci olmayan diplomatik yetkililerin, kolaylıkla hasım ülkelerin insan istihbaratı kaynaklı tuzaklarına düşmesi muhtemeldir.

### **3.1.1. İnsan İstihbaratına İlişkin Örnek Olaylar**

NATO’da yapılan bazı rutin toplantılar, NATO’ya tehdit teşkil eden ülke, örgüt, olay ve oluşumlarla ilgili değerlendirmelerinin yapıldığı ve nihayetinde organizasyonun tehdit kategorilerine (Risk, Potansiyel Tehdit ve Tehdit) göre riskleri belirleyip MC 161<sup>8</sup> dokümanına ithal edip yayınladığı müzakere süreçleridir. Bu sürece üye ülkeler askeri ve sivil istihbarat uzmanları ile NATO bölgesi için tehdit değerlendirmesi hazırlıklarını yaparak katılırlar. Tabii ki her ülke kendi penceresinden risk ve tehditleri belirleyip bunlarla ilgili

---

<sup>8</sup> MC 161 dokümanı NATO askeri komite tarafından çıkarılan bir genel istihbarat tehdit değerlendirmesi mehzazıdır.

delilleri içeren istihbarat değerlendirmeleri içeren hazırlıklar yapar ve bunu NATO’da yapılan müzakere sürecinde savunur. Bu toplantılarda ülkelerin tezlerini kabul ettirmesi, düşman organizasyonların ve tehditlerin bir anlamda artık NATO camiasının da hasmı olarak kabul edilmesinin resmileştirilmesi anlamına gelir. Onaydan sonraki süreçte NATO’nun insan gücü, maddi kaynak ve yatırımlarının diplomatik müzakerelerde başarılı olan tarafa yönlendirileceği kesindir. Yaklaşık bir hafta süren ve ülke menfaatleri açısından son derece önemli olan diplomatik müzakere heyetlerine, toplantı öncesinde düzenlenen yemekler ve gezilerde başta emperyal ülkeler olmak üzere güçlü istihbarat ağı olan devletler, son derece planlı ve profesyonel olarak istihbarat faaliyetlerinde bulunurlar. Muhatap delegasyon yetkililerince özenli hediye takdimi, vuku bulan “samimi ve hoş tesadüfler”, özel yakınlık ihdası ve beklenmedik sıcakkanlı yaklaşımlar, her türlü zaman ve zeminde özverili kolaylıklar gösterilmesi, anlamlandırılması gereken davranışlar olup büyük ölçüde şüphe ile yaklaşılmalıdır. İstihbarat ve İstihbarata Karşı Koyma bilinci ve farkındalığı yüksek olmayan, bu yönde yeterince doktrine edilmemiş heyet üyeleri en azından “gafil muhbir” olarak başka devletlerin politika, strateji ve hedeflerine bilmeyerek yardım etmiş olurlar. Örneğin İkinci Dünya Savaşı esnasında Türk Dışişleri’nde insan istihbaratı kaynaklı yaşanan güvenlik açığı oldukça dikkat çekicidir. Nitekim Londra-Ankara arasında evrak getirip götürmekle görevli kuryeler zaman zaman bu evrakları kaybetmişler, hatta döviz kaçakçılığı da yaparak

devletin çıkarlarından ziyade kendi çıkarlarını göz önünde tutmuşlardır. Burada kuryeler üzerinden insan istihbaratı faaliyetlerinin yürütülmesi kuvvetle muhtemeldir (Doğan ve Kapıcı 2023, 811). Ayrıca Osmanlı yönetiminin en gizli sırlarına el koymayı amaçlamış olan İngiliz İstihbarat Servisi, Doğu Sorununu görüşmek üzere 21 Şubat 1921’de Londra’da toplanan konferans öncesinde Osmanlı kabinesinin gizli toplantı tutanaklarının içeriğini, çeşitli saha casusları ve İngiliz yandaşları aracılığıyla öğrenerek Londra’ya iletmesi de bu bağlamdaki örnek bir olaydır. (Sonyel 1974, s. 96).

### **3.2. Biyografik İstihbarat**

Biyografik istihbarat, dış politika ve istihbarat operasyonları bağlamında ilgilenilen bireyler hakkında bilgi toplama, analiz etme ve yorumlama sürecidir. Bu istihbarat, siyasi parti liderleri, askeri yetkililer, diplomatlar ve çeşitli alanlardaki (gazetecilik, spor, sanat, akademi, vb.) etkili figürler gibi önemli kişilerin kişisel geçmişleri, özellikleri, bağlantıları ve faaliyetleri hakkında veri toplamayı içerir. Biyografik istihbarat, bu kişilerin motivasyonları, karar alma süreçleri, ağları ve potansiyel zayıflıkları gibi bilgilere ulaşmayı amaçlar (Özdağ 2014, 101). Diplomatik müzakerelerde Biyografik İstihbarat, ilgili bireyler hakkında daha kapsamlı bir algı geliştirilmesini sağlayarak diplomasi ve müzakerelerin başarı ile neticelenmesine katkıda bulunmaktadır. Diplomatlar ve müzakereciler, hedef bireylerin geçmişlerini, kültürel nüanslarını



ve kişisel ilgi alanlarını analiz ederek hedef unsurların manipüle edilmesine stratejik destek vermektedir (Clark 2013, 156). Diplomatik müzakerelerde Biyografik İstihbaratın asıl amacı, hedef ülkenin siyasi, iktisadi, sosyal ve silahlı kuvvetleri ile bilimsel ve teknik faaliyetlerini yürüten stratejik şahısların öz geçmişleri, kabiliyetleri, fiziki ve sağlık durumları, alışkanlıkları, zafiyetleri, inançları ve ilişkilerinin zayıf ve kuvvetli taraflarını tespit etmek; onların kendi milli çıkarlarının gerçekleşmesine yapacakları etkiler yanında ilgili ülkenin milli menfaatleri üzerinde yaratacakları tehdidi ortaya çıkarmaktır.

Biyografik istihbarat, Sherman Kent'in de şu sözleriyle teyit ettiği üzere; "önemli görevlerde olan veya bu görevlere gelebilecek adayların karakterlerini, hırslarını, nüfuzlarını ve zaaflarını bilmeyi sağlamak suretiyle istihbarat eyleminin faili olan tarafa büyük avantajlar sağlamaktadır (Karaağaç 2018, s. 84). Diplomatik müzakere süreçlerinde biyografik istihbaratın kullanımı son derece yaygın bir uygulama olup, hedef kişiler özelinde toplanan veri ve bilgiler yardımıyla, istenilen yönlendirmelerin yapılabilmesine hatta diplomatik müzakerelerin kontrolünün tamamen ele geçirilmesine dahi olanak sağlamaktadır. Bu kapsamda yabancı diplomatik heyetlerin stratejik yöneticilerinin güçlü ve zayıf yönlerinin tespiti, muhtemel davranış kalıplarının deşifresi, hedef delegasyon üyelerinin kişisel profillerinin ortaya çıkarılması ve mezkûr hususlarda müzakere edecek uzmanların bilgilendirilmesi, uygulamaya yönelik faaliyetler kapsamındadır.

### **3.2.1. Biyografik İstihbarata İlişkin Örnek Olaylar**

Hedef ve motivasyona örnek verecek olursak; Hitler'in gençliği ve asker geçmişi, onun anti-semitizm ve Alman milliyetçiliği gibi ideolojilere olan bağlılığını şekillendirmiştir. Biyografik analiz, Hitler'in kişisel deneyimlerinin ve önyargılarının, Yahudilere yönelik sistematik zulmü içeren politikalara katkıda bulunduğunu ortaya koymaktadır. Özellikle, Hitler'in Yahudilere karşı duyduğu önyargılar, Holokost'un planlanması ve uygulanması sürecinde belirleyici bir rol oynamıştır (Lowenthal 2009, 309). Soğuk savaş döneminde, istihbarat birimleri, Sovyet liderlerinin biyografilerini analiz ederek ABD'ye yönelik olası tehditleri değerlendirmeye çalıştılar. Bu analizler, politik ve askeri stratejilerin oluşturulmasında temel bilgiler sağlamıştır (Mintz ve De Rouen 2010, 45). Öte yandan İran nükleer anlaşması müzakereleri sırasında, katılımcı ülkeler, İranlı yetkililerin geçmiş tutumları ve liderlik tarzları hakkında bilgi edinerek, müzakerelerde daha bilinçli kararlar alabildiler (Mintz ve De Rouen 2010, 6). Irak konusunda uzman olan bir İsraili akademisyen ile Irak'dan kaçan üst düzey idari yöneticiler, İsrail istihbarat servisi yetkililerince bir araya getirilmiş ve Irak lideri Saddam hakkında çok değerli biyografik bilgiler karşılıklı analiz edilerek kıymetli istihbaratlar elde edilmiştir (Dearth 1995, 223). Diplomatik müzakerelerin istenilen amaçlara uygun bir biçimde sonuçlandırılabilmesi için son derece stratejik öneme sahip olan biyografik istihbarat arşivleri, kurumsal hafıza bakımından

gerek Dışişleri bürokrasisi açısından gerekse istihbarat servisleri bakımından adeta vazgeçilmez bir hazinedir.

### **3.3. Tıbbi İstihbarat**

Ölçeklendirme bakımından bireysel ve toplumsal olmak üzere birbirinden çok farklı iki temel yaklaşıma sahip olan tıbbi istihbarat faaliyetleri, taktik ve stratejik düzeyinde politik karar alıcıların tercihlerini doğrudan etkilemekte ve nihai kararların etkinliğini arttırmaktadır. Bu faaliyetler siyasi, sosyal ya da diplomatik açıdan stratejik öneme haiz hedef bireyin genel sağlık durumuna ilişkin ayrıntılı veri, bilgi ve belgelerin (ilaçlar, tedaviler, tahlil sonuçları vb.) temin ve analizini kapsamaktadır. Hedef bireyin bir ülkenin siyasi lideri veya toplumsal kanaat önderi ya da kamuoyuna mal olmuş bir figür oluşu, bir taraftan tıbbi istihbarat çalışmalarının işlevselliğini artırırken diğer taraftan da bireysel sağlık zafiyetlerinin manipülasyonunu kolaylaştırmaktadır. Bu faaliyetler aynı zamanda hedef toplumun fiziksel ve psikoloji temelli sağlık tehditlerini yönetmek (daha doğrusu yönlendirmek!) adına toplumsal sağlık verilerinin ele geçirilmesini de amaçlamaktadır.

Diplomatik müzakere süreçlerinde tıbbi istihbarat ve casusluk girişimlerine karşı alınacak istihbarata karşı koyma tedbirleri, öncelikle görüşmelerin ve müzakerecilerin güvenliğinin tesisi ve rakip taraflarca istihbarat temininin önlenmesi üzerine yoğunlaşmaktadır. Diplomatik müzakere öncesinde resmi delegasyon üyelerinin sağlık özgeçmişleri “çok

gizli” statüde mevcut güvenlik protokolleri dahilinde titizlikle korunmalıdır. Benzer şekilde müzakereler esnasında müzakerecilerin her türlü sağlık temelli görüş ve paylaşımları sınırlandırılmalı, ilaç ve tedaviler muhafazakâr bir bakış açısı doğrultusunda heyet-içi imkanlar dahilinde gerçekleştirilmelidir.

### **3.3.1. Tıbbi İstihbarata İlişkin Örnek Olaylar**

Biyolojik kökenli savaş ajanlarının kullanımı yoluyla hedef delegasyon üyelerinin sağlık direncinin manipüle edilmesi ya da gastronomi amaçlı sosyal etkinlikler veya toplantı aralarında kontrol-dışı yiyecek ve içeceklerin tüketimi, diplomatik müzakereler esnasında istihbarata karşı koyma prensipleri bakımından adeta birer teyakkuz durumunu yansıtır. Örneğin İngiltere’de yayınlanan Sunday Times haberine göre, 1999 yılında Ürdün Kralı Hüseyin’in cenaze töreninde İsrail Dış İstihbarat Servisi (MOSSAD) cenaze töreni için Ürdün’ün başkenti Amman’a gelen Suriye lideri Hafız Esad’ın idrarını çalmak amacıyla, Ürdün İstihbarat Servisi ile ortak bir operasyon gerçekleştirmiştir. Önceden hazırlanan özel bir tuvalet yardımıyla Hafız Esad’ın idrarı MOSSAD görevlilerince süratle Tel Aviv’de (Tel Hashomer Tıbbi Araştırmalar Merkezi) analiz edilmiştir. Daha önce açık kaynaklara yansıyan bir kalp krizi de geçirmiş olan Esad’ın ağır şeker ve kanser hastası olduğu ve fazla ömrünün kalmadığı tespit edilmiştir. Bu doğrultuda dönemin İsrail Başbakanı Ehud Barak’ın Esad’la bir an önce anlaşma imzalamak için acele etmesi gerektiği

hususunda bilgilendirilmiştir. Çünkü Hafız Esad'ın ölümünü müteakip yerine geçecek olan oğul Beşar Esad'ın nasıl bir politik strateji izleyeceği o dönemde İsrail açısından belirsizliğini korumaktadır. Habertürk Gazetesi'nin 17.06.2018 tarihli haberine göre Kuzey Kore lideri Kim Jong'un özellikle yurtdışı seyahatlerine "seyyar tuvaletini" de beraberinde götürdüğü, böylelikle hem periyodik sağlık kontrollerinin yapıldığı hem de obezite eğilimi ve nikotin bağımlılığı zaten bilinen liderin olası yüksek tansiyon, diyabet ve hatta kanser gibi sağlık sorunlarının deşifre edilmesinin önüne geçilmesi planlanmaktadır. Buna benzer daha genel mahiyette bir başka örnek olarak Sovyetlere değinmekte fayda görülmektedir. Bu bağlamda İgor Atamanenko adlı eski Sovyet ajanının iddiasına göre Stalin, yabancı devlet adamlarının organik atıklarının tahlilleri doğrultusunda "psikolojik profillerini" çıkarmak üzere gizli bir laboratuvar kurmuştur. Rus gizli servislerinin arşivlerinde araştırma yaparken bu bilgiye ulaştığını söyleyen Atamanenko "O günlerde Sovyetlerin dinleme cihazları yoktu. Kişisel istihbarat toplamak için böyle bir yöntem icat edilmişti. Laboratuvarın başında da gizli polis şefi Lavrenti Beria vardı" şeklinde konuşmuştur. Örneğin tahlil sonuçlarında yüksek miktarda triptofan amino asidi buldukları zaman, muhatabın soğukkanlı ve samimi biri olduğu sonucunu, eğer potasyum eksikliği varsa hedef birey asabi ve uykusuzluktan mustarip olduğu sonucunu çıkardıkları ilgili haberde belirtilmektedir.

Bu hususta daha genel mahiyette bir diğerk örnek ise ABD’de 1984 yılında Rajneeshe tarikatına bağılı militanlar Oregon eyaletinde bulunan 10 yerel restoranda bulunan salata barlara “salmonellatyphimurium” bakterisi enjekte etmişler ve sonuçta bölgede yaşayan 751 kişi de bağırsak enfeksiyonu vakasına rastlanılmıştır. Tarikatın asıl amacı ise aynı gün gerçekleşecek olan yerel seçimlere katılımı düşürerek seçim sonuçlarını manipüle etmekten başka bir şey değildir (Altıntaş ve Asal 2023, 199).

Diğerk yandan serotonin hormonu insan beyninin merkezinde bulunan L-Tryptophan adındaki bir amino asitten üretilmektedir. İnsan vücudu kendi kendine bu asidi sentezleyemediğı için mutlaka çeşitli gıdalar (parmesan peyniri, çikolata, süt ve süt ürünleri, muz, papatya çayı vb.) ile birlikte alınmalıdır. Özellikle triptofan içeren gıdalar serotonin ve melatonin hormonlarının üretiminde önemli rol oynamakta ve insanlarda kas gevşemesi ve zihinsel rahatlamaya destek olan ayrıca uyku sürecine yardımcı bileşenlerdir. Diplomantik müzakereler öncesi ve esnasında yöresel-otantik-organik gibi sıfatlar ile “özenle perdelenmiş”, hatta sadece çok özel misafirlere ikram edildiğı iddia edilen yiyecekler/içecekler ya da tatlılar, istihbarata karşı koyma prensipleri doğrultusunda dikkatle tüketilmelidir. Bazen de Doğı kültüründe sıkça rastlanan ve ortamdaki “kötü enerji”yi yok ettiğine inanılan tütsüler (buhurlar) her ne kadar çevreye hoş bir koku yaymakta ve sakinleştirici bir etki yaratmakla birlikte içine katılan yabancı

kimyasal kimyasallar aracılığıyla, kolayca hedef delegasyon üyelerine istem-dışı pozitif bir bakış açısı kazandırmakta ya da müzakerecinin zihinsel bulanıklığa sürüklenmesine yol açmaktadır.

### 3.4. Sinyal İstihbaratı

Günümüzün emperyal ülkelerinin baskın istihbarat servisleri sahip oldukları teknolojik bilgi birikimi ve bilişim sistemleri yetenekleri sayesinde, gelişmiş cihazlar yardımıyla dost ya da düşman fark etmeksizin tüm hedef ülke devlet adamı ve bürokratları ile uluslararası şirket yöneticilerine yönelik iletişim tespiti çalışmaları yaptığı tüm kamuoyunun malumudur. İstihbarata karşı koyma açısından, sinyal istihbaratı, bir devlet veya kurum için risk haline gelebilecek sinyal istihbarat girişimlerini önceden analiz eden, bu yönde *uyarı ve önlem alma* fırsatı sağlayan erken haber alma ve uyarı sistemidir. Hızla değişen teknolojik ortamın ve siber tehditlerin çeşitlenmesi, diplomasi ile iletişim ve bilişim alanlarının sürekli olarak iş birliği halinde çalışmasını zorunlu kılmaktadır. Çünkü diplomatik ilişkiler genellikle masa başında diplomatik müzakereler şeklinde yürütülmekle beraber çoğu zaman iletişim araçları üzerinden görüşmeler ile sürdürülmektedir. Diplomatik müzakere süreçlerinde delegasyon üyelerinin iletişim güvenliğini artırmak ve gizliliğini sağlamak adına sinyal istihbaratı girişimlerine karşı koymak için alınabilecek önlemlerin başında güçlü şifrelerin kullanımı, güvenlik odaklı

iletişim uygulamalarının kullanımı, VPN üzerinden web trafiğinin tesisi, güçlü parolaların tercih edilmesi, açık ağlardan kaçınma, bilişim ve iletişim cihazlarının gizlilik ayarlarının düzenli güncellenmesi, gibi bilinçli davranış kalıpları gelmektedir.

### **3.4.1. Sinyal İstihbaratına İlişkin Örnek Olaylar**

Şansölye Merkel'in cep telefonunun ABD'nin Berlin Büyükelçiliğinde ABD Ulusal Güvenlik Ajansı (NSA) tarafından kurulan sistemden dinlenmiş olması, Almanya-ABD ekseninde bir kriz çıkmasına neden olmuştur. Bu olayın açığa çıkmasını takiben Alman iç istihbarat örgütü Anayasayı Koruma Teşkilatı istihbarata karşı koymadan sorumlu 4. Dairesi, Almanya'daki elçilikler ve konsolosluklarda “neler olup bittiğine”, burada çalışanların kimler olduğunu ve kullanılan teknik imkânlarla odaklanmıştır. Akabinde Anayasayı Koruma Teşkilatı'nın ABD Büyükelçiliğinden ülkede diplomatik pasaportla görev yapan Amerikan istihbarat görevlilerinin isim listesini istediği, ayrıca ABD'nin Almanya'da istihbarat alanında iş birliği yaptığı özel şirketlerin adlarını talep ettiği kaydedilmiştir (Akşam Gazetesi 2014). Buna benzer bir diğer diplomatik olay, Şansölye Merkel'in 2011 yılının Ekim ayında Vietnam'a seyahati sırasında danışmanıyla Yunanistan krizine ilişkin yaptığı telefon görüşmesinin dökümünün ortaya çıkmasıdır. Merkel'in görüşmede Yunanistan'daki kriz için en iyi çözümün hangisi olduğu konusunda kararsızlığını, bu konuda



Maliye Bakanı Wolfgang Schaeuble ve diğer bazı aktörlerle görüş ayrılıkları yaşadığını dile getirdiği ifade edilmiştir. “Çok gizli” olarak nitelenen bu belgenin ABD tarafından İngiltere, Kanada, Avustralya ve Yeni Zelanda ile de paylaşıldığı vurgulanmıştır. Ayrıca İngiliz istihbarat servisi GCHQ’nun Almanya Başbakanlığında görevli Avrupa politikalarından sorumlu danışman Nikolaus Mayer-Landrut’u dinlediği, bu dinleme protokolünün de daha sonra NSA’ya gönderildiği iddia edildi. Wikileaks internet sitesinde NSA tarafından dinlendiği iddia edilen Almanya Ekonomi, Maliye ve Tarım Bakanlıklardaki üst düzey yetkililerin telefon numaraları da yer almıştır (NTV 2021).

Diğer bir diplomatik olay örneği olarak Temmuz 1923’de Lozan görüşmeleri esnasında Mustafa Kemal Paşa tarafından Lozan’da İsmet İnönü başkanlığındaki Türk delegasyonuna gönderilen bir telyazısında, Bağlaşıkların son Türk önerilerini kabul etmezlerse konferansı keserek Türk heyetiyle birlikte Ankara’ya dönülmesini; Türk ulusunun sorunu silâh gücüyle bir çözüme bağlamak kudretinde olduğunu; ordunun hazır ve hatta sabırsız bir duruma geldiğini bildirmiştir. İsmet Paşa’ya verilen bu direktifi, İngiliz İstihbaratı aracılığıyla önceden öğrenmiş bulunan İngiliz Dışişleri Bakanlığı yetkilileri, uzlaşmaya varılabilmesi için Türk Petrol Firması ile ilgili hükmü antlaşmadan çıkarma kararını almıştır (Sonyel 1974, 116). Bu konuda bir başka örnek 20. yüzyılın en ünlü sinyal istihbarat operasyonlarından biri “Ultra Operasyonu” olup, İkinci Dünya

Savaşı sırasında İngilizlerin Alman-Enigma şifreleme makinesinin kriptoloji sistemini kırmalarını ve Nazi Almanya'sının tüm askeri ve diplomatik iletişimini çözmelerini sağlamıştır. Ultra Operasyonu sayesinde, İngilizler, Almanların diplomatik ilişkilerde atacakları adımları ve stratejilerini öğrenmiştir.

### **3.5. Kültürel İstihbarat**

Diplomatik müzakere süreçlerinde tarafların kültürel farkındalık sağlayabilmeleri, büyük ölçüde rakip delegasyon üyelerine ilişkin kültürel bilgilerin teminine ve mezkûr bilgilerin analiz edilerek, stratejik karar alma süreçlerine girdi olarak katkıda bulunmalarına bağlıdır. Bu süreçte en büyük inisiyatif çeşitli veri ve bilgi toplama faaliyetleri ile edinilen bilgilerin nihayetinde analiz edildiği kültürel istihbarat çalışmalarına aittir. Diplomatik müzakereleri sekteye uğratabilecek rakip delegasyon kaynaklı kültür odaklı girişimler, özellikle dünya siyasetinde baskın ülkeler tarafından sık sık başvuru ve genelde sonuç alınan diplomatik hamlelerdir. Bu süreçte rakip delegasyona yönelik kültürel farkındalık çalışmaları, nihayetinde kalpleri ve zihinleri kazanma noktasında son derece işlevseldir. Daha açık bir ifadeyle, diplomatik müzakerelerde kültürel istihbarat; müzakere öncesinde veya esnasında, müzakereci karşı taraf kültürünün tam olarak algılanması ve anlaşılması amacıyla toplanan kültürel verinin, tasnif edilmesi, değerlendirilmesi ve analiz edilmesiyle elde edilen bir üründür. Analiz edilip

değerlendirilerek kültürel istihbarata dönüştürülen ham kültürel bilgi, karar vericilerin müzakere konusuna ilişkin doğru kararlar vermesine olanak sağlamaktadır.

### **3.5.1. Kültürel İstihbarata İlişkin Örnek Olaylar**

19. yüzyılda kültürel istihbaratın önemine ilişkin dikkat çekici örneklerden birisi, Hindistan-Kuzey Batı Sınırında faaliyette bulunan İngiliz silahlı kuvvetlerinin saha çalışmalarıdır. İngiliz askerleri bölgede yaşayan Peştun etnik kökenine ait yerel halk ile iç içe uzun süre yaşamış ve halkın kültürel kodlarını ve özgün davranışlarını gözlemlemişlerdir. Daha sonra Peştun'lara ilişkin yapılan gözlemlerden elde ettikleri veri ve bilgileri arşivleyerek, sonraki kültürel operasyonlarına temel teşkil etmiştir. 1808 yılında Afganistan-Kabil'e diplomatik misyon kapsamında sorumlu olarak atanan ve Afganlıları, Fransızlara karşı kışkırtmakla görevlendirilen İngiliz Mounstuart Elphinstone, Afgan kabile kültürü ve kuralları hakkındaki birikimi ve farkındalığı ile başarılı olmuştur (Randall 2010, 92). Kültürel istihbaratın en güzide örneklerinden birisi ise Birinci Dünya Savaşı'nda İngiliz Albay T. E. Lawrence'ın Arap kültürünü detaylı bir biçimde analiz ederek tüm zafiyet alanları tespit ettiği kapsamlı saha çalışmalarıdır. Böylelikle Arapların Osmanlı İmparatorluğuna karşı kışkırtarak Birinci Dünya Savaşı'nın gidişatını etkilemiş ve Osmanlı İmparatorluğu açısından stratejik etkiler yaratmıştır. Lawrence, kültürel istihbarat faaliyetleri kapsamında Arap

toplumunun coğrafi, kabile yapısı, dini, sosyal gelenekler, dil ve yaşam standartları hakkında istihbarat üretmiş ve bu istihbaratı İngiltere'nin stratejik menfaatleri doğrultusunda uygulamaya koymuştur (Mcfate 2009, 107).

Kültürel konularda elde edilen istihbarat, bir ülkenin diğer ülkelerin kültürlerini, toplumsal dinamiklerini ve politikalarını anlamalarına yardımcı olabilir, hatta kültürel emperyalizm çalışmalarına temel teşkil edebilir. Bu konuda, Soğuk Savaş döneminde ABD ve Sovyetler Birliği arasında yaşanan kültürel istihbarat savaşları oldukça dikkat çekici ve sonuçları itibarıyla son derece başarılıdır. Bu dönemde hem ABD hem de Sovyetler Birliği, birbirlerinin kültürel alanlarında etkileyici propaganda ve istihbarat operasyonları yürüterek, rakip toplumların ne derece yozlaşmış ya da geri kalmış olduğunu gözler önüne serme amacında olmuştur. Özellikle Sovyetler Birliği, ABD'nin kültürel ve sosyal politikalarını sorgulayan ve eleştiren propaganda filmleri, dergiler ve kitaplar yayınlamıştır. ABD ise Sovyetler Birliği'nin insan hakları ihlallerini, sansürünü ve totaliter politikalarını vurgulayan propaganda kampanyaları düzenlemiştir. Bu dönemde ayrıca ABD hükümeti, Sovyet gençliğine Amerikan kültürünü tanıtmak için folk ve rock sanatçılarını Sovyetler Birliği'ne göndermiştir. Bu sanatçılar, Sovyet gençlerinde özgürlük, barış ve demokrasi gibi değerleri körüklemiş ve Batı kültürünün cazibesini artırmıştır. 1989 yılında Soğuk Savaşın bitimini temsil eden ve geniş halk kitleleri önünde şenlikler eşliğinde Berlin Duvarı'nın yıkılması,

bir anlamda ABD ve Batılı müttefiklerinin sabırla dokuduğu kültürel istihbarat faaliyetlerinin bir sonucu olmuştur. Bu olaylar, kültürel istihbaratın bir ülkenin dış politikasının etkinliğini ve diplomatik manevra alanlarını artırmak için nasıl kullanılabileceğini göstermektedir. Toplumların sosyal genetiğinde kültürel değişim ve dönüşüme neden olan kültürel emperyalizm çalışmalarına karşı koruyucu güvenlik prensipleri kapsamında “kültürel istihbarata karşı koyma” faaliyetleri stratejik önem ihtiva etmektedir.

### **3.6. Atık İstihbaratı**

İstihbarat üretim yöntemlerinden biri olan atık istihbaratı, atıkların veya çöplerin incelenmesi ve akabinde analizi yoluyla icra edilen bir faaliyettir. Bu istihbarat üretim yöntemini genel hatlarıyla, insanlar tarafından kullanım dışı bırakılmış her türlü sıvı ya da katı maddenin, “işe yarayacak bir şeyler bulabilmek amacıyla” incelenmesi olarak özetlenebilir. Her ne kadar kolay uygulanabilir ve diğer istihbarat toplama yöntemlerine göre teknolojik altyapı gereksinimi daha sınırlı bir istihbarat üretim yöntemi de olsa “bir insanın çöpü, diğer insanın hazinesidir” deyişi, aslında bu faaliyet türünün zihinsel arka planını yansıtmaktadır. Sınırsız bir kullanım alanı bulunan ve çok farklı alanlarda (endüstriyel casusluktan medikal istihbarata, terörle mücadeleden siber casusluğa kadar) veri ve bilgi teminini mümkün kılan atık istihbaratının temel varsayımı; çoğu insanın atıklarını veya çöplerinin düzgün bir şekilde işlevsiz hale

getirme hususunda kayıtsız davrandığıdır. Hedef unsur tarafından kullanım dışı bırakılmış; ancak fiziki bütünlüğü bozulmamış ya da kısmen niteliğini kaybetmiş “artık malzemeler”, değerlendirmesini bilen taraflarca adeta birer hazine değerindedir. İlgili varlığın bütünlüğünün bozulmamış olması büyük bir fırsat (başka bir açıdan ise zafiyet) olmakla birlikte, aksi durumlarda dahi teknik imkân ve kabiliyetler doğrultusunda istenilen veri ve bilgilere ulaşmak mümkün olmaktadır (Altıntaş 2021, 880-881).

Diplomatik müzakereler esnasında veya sonrasında, toplantı masalarının yakın çevresinde bulunan geri dönüşüm kutularına veya çöp sepetlerine gelişigüzel atılmış ancak fiziki bütünlüğü tam anlamıyla bozulmamış USB-flash bellekler, post-it’ler, tam anlamıyla imha edilmemiş kayıtlar veya tutanaklar, gelişigüzel notların alındığı buruşturulmuş kağıtlar benzeri atık materyaller, aslında uzman ellerde deşifre edildiğinde delegasyonun tüm diplomatik sırlarını, planlarını ve stratejilerini gözler önüne serebilir. Bunun yanında yine diplomatik müzakerelerin yapıldığı toplantı salonlarının yakınında yer alan ve ortak kullanıma açık yazıcı (printer) makinalarının yanındaki çöp sepetine atılan faturalar, taslak metinler, özel bilgilerin kayıt edildiği kağıtlar, kesinlikle çok kıymetli birer veri niteliğindedir. Aynı şekilde diplomatik delegasyon üyelerinin benzer hassasiyeti konaklama yapılan otel odalarında dahi uygulaması, böylelikle atık disiplinine tam riayet göstermesi beklenmektedir.

### **3.6.1. Atık İstihbaratına İlişkin Örnek Olaylar**

Robert Hanssen, Amerikan iç istihbaratı ve güvenlikten sorumlu Federal Soruşturma Bürosu (FBI) tarihinde bu kuruma en çok zarar veren casuslardan biri olmuştur. Üniversitede Rusça eğitimi almış olan Robert Hanssen 1976 yılında FBI için çalışmaya başlamıştır. 1985 yılından itibaren ABD hükümetine zarar verecek şekilde Sovyetler Birliği ve daha sonra Rusya'ya çok gizli belgeler satmış ve gizli casusların kimliklerini ifşa etmiştir. Şubat 2001 tarihinde tutuklanmasına neden olan kanıtlar arasında, ABD istihbarat yetkilileri tarafından ele geçirilen bir telefon konuşması ve Hanssen'in istihbarat materyallerini bırakmak için kullandığı çöp torbalarının üzerindeki parmak izleri bulunmuştur (Milliyet 2023). Harold James Nicholson ise Rusya Dış İstihbarat Servisi (SVR) adına casusluk yapmaktan iki kez mahkûm edilmiş CIA mensubudur. FBI, Nicholson'un suçluluğunu yerel posta kutu ve çöplerinden ele geçirdiği atık belgeler üzerinden, onun karşı taraftaki yöneticileri ile olan belge alışveriş trafiğini deşifre ederek ortaya çıkarmıştır. Diğer taraftan, Aldrich Hazen Ames, 1994 yılında Rusya adına casusluk yapmaktan hüküm giymiş eski CIA karşı istihbarat görevlisidir. Ames, FBI tarafından takip-tarassut altında bulunmasına rağmen uzun süre herhangi bir delil bırakmadan hareket etmeyi başarmıştır. Bunun üzerine FBI, Ames'e suçüstü yapabilmek için farklı bir strateji çerçevesinde alışlagelmiş yöntemlerin dışına çıkarak "Atık İstihbaratı" yöntemini uygulamaya koymuştur. Ames'in çöp ve posta

kutularını yakın takibe alan FBI, özel konutunun önüne herhangi bir şüphe uyandırmadan özel bir çöp kutusu yerleştirmiştir. Hatta bu süreçte çöpçü olarak maskelenmiş FBI ajanları çalıştırılmıştır. Nihayetinde kısa sürede analiz edilen atıklardan delillere ulaşılmış ve sonrasında Aldrich H. Ames tutuklanmıştır.

### **Sonuç**

Günümüzde özellikle emperyalist ülkeler halihazırda kendi istihbarat servislerini stratejik dış politika amaçları sürecinde koordine ederek, küresel ve bölgesel çıkarlarını gerçekleştirmeyi hedeflemektedirler. Bu nedenle diplomatik müzakerelerde proaktif dış politika stratejileri, istihbarat olgusunun getireceği kazanımlar doğrultusunda uygulama imkân ve kabiliyetine erişebilmektedir. Çünkü istihbarat, bir ülkenin rakip/hasım ülkeler ile olan ilişkilerini yönlendiren, dış politika müzakerelerinde stratejik avantaj sağlayan veri ve bilgilerin toplanması ve analiz edilmesini sağlar.

Diplomasi konusu dahilinde istihbarata karşı koyma hususunu, “alınacak kararlar ya da belirlenecek politikalar doğrultusunda icra edilecek faaliyetler ile ilgili veri ve bilgileri, yabancı devlet veya hasım unsurların istihbarat girişimlerine karşı korumak amacıyla alınan tedbirler” şeklinde özetlemek mümkündür. Diplomatik müzakerelerde istihbarata karşı koyma tedbirlerini almak ve hassasiyetle uygulamak, en alt seviyedeki görevli personelden en üst seviyedeki yöneticiler dahil olmak üzere tüm delegasyon üyelerinin sorumluluğundadır. Diplomatik



müzakerelere yetkili delegasyon üyelerinin müzakere yetenekleri dışında rakip heyet orjinli her türlü hasmane girişim ya da saldırılar hususunda istihbarata karşı koyma bilinci çerçevesinde gerekli tedbirler alınmalı ve güvenlik temelli davranış kalıpları içselleştirilmelidir. Ancak her türlü diplomatik müzakere süreçlerinde diplomatik heyete “istihbarata karşı koyma uzmanı”nın eşlik etmesi, pratikte yeni ama bir o kadar da işlevsel ve yararlı bir uygulamadır. Rakip/hasım ülkelerden gelen istihbaratın doğruluğunu sorgulamak ve manipülasyonu tespit etmek, müzakerelerde alınacak kararlara güvenilirlik kazandıracaktır. Benzer şekilde diplomatik müzakerelerde görevli heyet üyelerimize karşı yapılan istihbarat faaliyetlerine uzman kişiler yardımıyla karşı koymak da müzakerecileri korur ve dolayısıyla müzakerelerin başarılı olmasını sağlar.

## KAYNAKÇA

- Altıntaş, K. M. 2021. “İstihbarata Karşı Koyma Prensipleri Bakımından Atık İstihbaratının Stratejik Önemi ve Karşılaştırmalı Analizi.” *Uluslararası Kriz ve Siyaset Araştırmaları Dergisi* 5 (2): 879-914.
- Altıntaş, K. M. ve Asal S. 2023. *Ekonomik İstihbarat Kapsamında Endüstriyel Espiyonaj: Ticari Tüzel Kişilikler Açısından Endüstriyel Casusluğun Stratejik Önemi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Akşam Gazetesi. 2014. “Alman İstihbaratı O Ülkeleri Dinleyecek,” Erişim: 21.02.2024.  
<https://www.aksam.com.tr/dunya/alman-istihbarati-o-ulkeleri-dinleyecek/haber-285312>.
- Aşçı, B. 2013. “Savaş ve Rekabetin Değişimi.” *21. yüzyıl Türkiye Enstitüsü Dergisi* 52: 37-43.
- Bayraktar, B. 2012. “Bir Barış Süreci Örneği Olarak Oslo.” Doktora Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi.
- Berridge, G. R. and James, A. A. 2003. *Dictionary of Diplomacy*. Hampshire: Palgrave.
- Berridge, G. R. 2005. *Diplomacy Theory and Practice*. (Chippenham and Eastbourne: Palgrave/MacMillan.
- Bless, H. S. and Sithole, S. L. 2013. *Fundamentals of Social Research Methods: An African Perspective*. Juta and Company.
- Brown, S. 2001. “Diplomacy.” Erişim Tarihi: 07.12.2022.  
<https://www.sciencedirect.com/topics/socialsciences/diplomacy>
- Clark, Robert. 2013. *Intelligence Analysis: A Target-Centric Approach*. California: CQPress.

- Dearth, Douglas H. 1995. "National Intelligence: Profession and Process." In *Strategic Intelligence: Theory and Application*, eds. Douglas H. Dearth and R. Thomas Gooden. Washington DC: Joint Military Intelligence Training Center.
- Dikkaş, M. 2000. *İstihbarat ve İstihbarata karşı Koyma Ders Notları*. Ankara: T. C. Milli Savunma Üniversitesi Kara Harp Okulu.
- Doğan, N. ve Kapcı, H. Z. 2023. "Rauf Orbay'ın Londra Büyükelçiliği Döneminde Türk-İngiliz İlişkileri." *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi* XXIII (47) (Güz): 791-819.
- Erdoğan, Recep Tayyip. "Türkiye; Ekonomik, Askerî, Diplomatik ve İstihbari Alandaki Başarılarıyla Adından Söz Ettirmekte." Erişim Tarihi: 19.04.2024. <https://www.tccb.gov.tr/haberler/410/150715/-turkiye-ekonomik-asker-diplomatik-ve-istihbari-alandaki-basariylariyla-adindan-soz-ettirmekte->
- Erkuş, A. ve A. Tabak. 2008. "İş Yaşamında Müzakereler: Kamu Ve Özel Sektör Çalışanlarıyla İlgili Karşılaştırmalı Bir Araştırma." *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* (20): 397-418.
- Fidan, H. 1999. "Intelligence and Foreign Policy: A Comparison Of British, American and Turkish Intelligence Systems." Yüksek Lisans Tezi, Bilkent Üniversitesi.
- Foo M. D., Elfenbein H. A., Tan, H. H. and Aik V. C. 2004. "Emotional Intelligence and Negotiation: The Tension Between Creating and Claiming Value." *International Journal of Conflict Management* 15(4).
- Gezer, B. ve Aksu F. 2024. "Dış Politika Krizlerinde İstihbaratın Rolü: Sancak Krizi Örneği." *Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 16(1): 26-46.

- Godson, R. 2004. *Dirty Tricks or Trump Cards: U.S. Covert Action & Counter Intelligence*. New Jersey: Transaction Publishing.
- Ikle, Fred Charles. 1964. *How Nations Negotiate*. New York: Harper & Row Publishers.
- Karaağaç, Y. 2018. *Geçmişten Geleceğe İstihbarat*. İstanbul: İskenderiye Kitap.
- Karrass, C.L. 1992. *Negotiating Game*. Horper Collins Publishers.
- Keleştemur, S. A. 2018. "Siber İstihbaratın Kamu Güvenliği için Rolü ve Önemi." Yüksek Lisans Tezi. Gedik Üniversitesi.
- Kennedy, G. 1987. *Pocket Negotiator*. Oxford, New York and London: The Economist Publications
- Kissinger, H. 2016. *Dünya Düzeni*, Çeviri, Sinem Sultan Gül. İstanbul: Boyner Yayınları.
- Lewicki, J. R., D. M. Saunders and J. M. Minton. 2001. *Essentials of Negotiation*. McGraw-Hill Company.
- Lewicki, J. R., D. M. Saunders, Barry B. and J. M. Minton. 2004. *Essentials of Negotiation*. McGraw-Hill Company.
- Lowenthal, Mark. 2009. *Intelligence: From Secrets to Policy*. Washington: CQPress.
- Mcfate, M. 2009. "The Military Utility of Understanding Adversary Culture." In *Cultural Intelligence For Winning The Peace*, ed. Juliana Geran Pilon. Washington: The Institute of World Politics Press.
- McGlinchey S. 2017. "Diplomacy E-International Relations." Erişim Tarihi: 07.12.2022. <https://www.eir.info/2017/01/08/diplomacy>

Meray Seha L. 1975. *Devletler Hukukuna Giriş İkinci Cilt* (Yeniden Gözden Geçirilmiş 4. Basım). Ankara: SBF Yayınları.

Milliyet Gazetesi. 2023. “Rusya için casusluk yapan FBI ajanı Robert Hanssen nasıl yakalandı?” Erişim Tarihi: 11.11.2023. <https://www.milliyet.com.tr/dunya/rusya-icin-casusluk-yapan-fbi-ajani-robert-hanssen-nasil-yakalandi-6959739>

Minibas-Poussard, J. 2001. *Müzakere Yönetim ve Organizasyon*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

Mintz, Alex, and De Rouen, Karl. 2010. *Understanding Foreign Policy Decision Making*. New York: Cambridge University Press.

Nordbo, S. M. 2010. “Cultural Impacts in International Negotiation-Negotiating with Norwegians” *ADR Bulletin* 12(2) <http://epublications.bond.edu.au/adr/vol12/iss2/2> Erişim: 19.04.2024.

NTV Haber Ajansı. “ABD’nin Merkel’i İzlediği Ortaya Çıktı.” Erişim Tarihi: 27.04.2023. [https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-nin-merkeli-izledigi-ortaya-cikti,epC5cxwKtkOkFxOLHJRV\\_Q](https://www.ntv.com.tr/dunya/abd-nin-merkeli-izledigi-ortaya-cikti,epC5cxwKtkOkFxOLHJRV_Q)

Ogilvie, J.R. and Carsky, M.L. 2002. “Building Emotional Intelligence in Negotiations.” *International Journal of Conflict Management* 13(4).

Özdağ, Ü. 2014. *İstihbarat Teorisi*. Ankara: Kripto Kitap.

Randall, H. S. 2010. “The Way Ahead: Reclaiming the Pashtun Tribes through Joint Tribal Engagement in Applications in Operational Culture.” In *Applications in Operational Cultural: Perspectives from the Field*, eds. Paula Holmes-Eber, Patrice M. Scanlon, Andrea L. Hamlen. Quantico, VA: Marine Corps University Press.

- Sharp, P. 2009. *Diplomatic Theory of International Relation*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Sonyel, S. R. 1974. “Lozan’da Türk Diplomasisi (Eylül 1922-Ağustos 1923).” *Bellekten Türk Tarih Kurumu Dergisi* 38(149): 41-116.
- The National Counter Intelligence Institute. 2006. “Fundamental Elements of the Counter Intelligence Discipline Volume 1.” Erişim Tarihi: 13.11.2023. <https://fas.org/irp/ops/ci/elements.pdf>
- Thompson, L. 2001. *The Mind and Heart of The Negotiator*. NJ: Prentice-Hall.
- Urhal, Ö. 2008. *Kamu Güvenliği Açısından İstihbarat ve Örgütlü Suçlar*. Ankara: Adalet Yayınları.
- Ünyılmaz, H. 2016. “Uluslararası Toplumlarda Uyuşmazlıkların Diploması Yoluyla Çözümü.” Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi.



Atıf Bilgisi/Citation

Şenel, Atakan. "Türkiye's Role in Western Balkans Security Cooperation". *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, c.5 s.1 (2024): 158-195. DOI: 10.58685/dsd.1502513

Makale Bilgisi/Article Information  
Araştırma Makalesi/Research Article

## TÜRKİYE'S ROLE IN WESTERN BALKANS SECURITY COOPERATION

Atakan ŞENEL<sup>1</sup>

### *Abstract*

*This article seeks to provide a descriptive analysis of Türkiye's role in security cooperation in the Western Balkans and the criticisms of Türkiye's position on this cooperation. In order to achieve this, the article identifies active security cooperation mechanisms in the Western Balkans, analyses Türkiye's activities in these mechanisms and the security dimension of Türkiye's bilateral relations with the countries in the region. Furthermore, criticisms of Türkiye's attitude towards regional security cooperation efforts after 2016 have been put forward and these criticisms have been discussed. As a result, it is understood that Türkiye plays an active role in regional security cooperation, contributes to the security cooperation of the region, and has the potential to support the capacity building of Western Balkan countries in specific areas such as counterterrorism.*

---

<sup>1</sup> Doktora

Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Uluslararası Güvenlik ABD  
atakansenel@gmail.com  
ORCID: 0009-0006-4531-5294

**Keywords:** Türkiye, Western Balkans, Southeast Europe, Security Cooperation, Bilateral Relations.

## BATI BALKANLAR GÜVENLİK İŞ BİRLİĞİNDE TÜRKİYE’NİN ROLÜ

### Öz

*Bu makale, Türkiye’nin Batı Balkanlar bölgesindeki güvenlik iş birliğinde nasıl bir rol oynadığına, Türkiye’nin pozisyonuna ilişkin eleştirilere ilişkin betimleyici bir analiz sunma arayışındadır. Makale çerçevesinde, Batı Balkanlarda aktif güvenlik iş birliği mekanizmaları tespit edilmeye çalışılmış, bu mekanizmalar incelenerek Türkiye’nin bu mekanizmalardaki faaliyetleri ve Türkiye’nin bölge ülkeleriyle kurduğu ikili ilişkilerin güvenlik boyutu incelenmiştir. Ayrıca 2016 yılı sonrasında Türkiye’nin bölgesel güvenlik iş birliği çabalarına yönelik tutumuna getirilen eleştiriler ortaya konarak bu eleştiriler tartışılmıştır. Sonuç olarak; Türkiye’nin, bölgesel güvenlik iş birliği kapsamında aktif bir rol oynadığı, bölgenin güvenlik iş birliğine katkı sağladığı, terörle mücadele gibi spesifik alanlarda Batı Balkan ülkelerinin kapasite geliştirmesine destek olabilme potansiyeli taşıdığı anlaşılmıştır.*

**Anahtar Kelimeler:** Türkiye, Batı Balkanlar, Güneydoğu Avrupa, Güvenlik İş Birliği, İkili İlişkiler.

### Introduction

The Western Balkans are distinguished by their profound historical roots and intricate geopolitical complexities. The security architecture has been a focal point of interest for regional and global actors for a considerable period of time (P. Djukic and Obradovic 2020). Security cooperation initiatives are of significant importance in this region, which encompasses Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, North Macedonia, Serbia, Kosovo, Montenegro, North Macedonia and Serbia. These countries are situated in close proximity to numerous European Union (EU) and North Atlantic Treaty



Organisation (NATO) member states. Since the 1990s, initiatives have been implemented with the objective of addressing a range of security threats, including ethnic tensions, political instability, organised crime and socio-economic disparities.

Türkiye occupies a distinct position within this security cooperation framework. Türkiye plays an indispensable role in this security system, not only as a neighbouring country but also as a country with deep historical, cultural and economic ties with the Western Balkans. Türkiye has a centuries-old historical connection with the region, dating back to the Ottoman period. In today's geopolitical landscape, it can be said that its connection with the region is also of great importance on security grounds. Consequently, the multifaceted nature of Türkiye's role in Western Balkan security cooperation necessitates a detailed analysis.

In this context, the article seeks to examine Türkiye's role in the context of Western Balkan security cooperation. The study is of significant importance for a more profound comprehension of Türkiye's role in security cooperation in the Western Balkans and its consequences for regional security and stability. In this way, the study aims to address a gap in the academic literature and contribute to a better understanding of this complex issue and its importance in the broader regional security cooperation debate. The study presents findings on the

development and current state of security cooperation in the Western Balkans, Türkiye's presence in the security cooperation ecosystem, Türkiye's bilateral relations with the Western Balkan countries on the basis of security cooperation and the criticisms in the academic literature on Türkiye's position in regional security cooperation.

### **1. Overview of Western Balkans Security Cooperation**

In the aftermath of the war environment that emerged following the break-up of Yugoslavia, the Western Balkans has been the focus of many efforts to ensure peace and stability. In other words, the Western Balkans, which has a turbulent history, has been the focal point of numerous international efforts aimed at promoting peace, stability and cooperation among countries (Gajic and Ejodus 2018). Many cooperation mechanisms led by the international community have been established, some of which have survived (Haider 2019), and thus shaped the security landscape of the Western Balkans.

This security cooperation found its foundations in the Stability Pact for Southeast Europe, which was established in 1999 (Gajic and Ejodus 2018). This pact, covering the states of the former Yugoslavia, Southeast European countries seeking EU membership, and Albania, made it necessary to establish and develop regional cooperation programmes and improve Balkan relations. As an important step towards regional cooperation, the Stability Pact for Southeast Europe laid the

foundation for a number of cooperation mechanisms that have since been established, aiming to promote peace, democracy, human rights and economic reconstruction in the region (Vucetic 2001).

Contemporary threats such as violent extremism, serious and organised crime, corruption and the migration crisis have led to an intensified dialogue between the EU and the region on its potential contribution to common European security. It can be said that the EU tried to establish stability in the Western Balkans until 2008; after 2008, the EU considered the region as an extension of its own security system and increased its efforts to ensure security in the region; as a result of these efforts, it strengthened regional security cooperation mechanisms, and many cooperation mechanisms in the region were financed by the EU (Haider 2019). The Sofia Declaration adopted by the leaders of the EU and the Western Balkans in 2018 once again called for a common commitment to mutual security interests and challenges, strengthening the EU's work in the area of security and rule of law, which has been at the top of the EU's regional agenda since the late 1990s (European Commission IPA multi-country programmes. Activity report January-June 2018, 2018). At the same time, the 2018 EU Strategy for the Western Balkans reiterates the EU's support for the region and states that membership will be realised if the EU criteria are met, which could happen in 2025 and beyond at the earliest

(Klemenc, Hrabalek and Đorđević 2021).

Conversely, regional security cooperation in the Western Balkans is also perceived as a necessity for the countries of the region (Djukic and Obradović 2020). This necessity necessitates the establishment of multilateral arrangements in various fields, including functional cooperation, policy coordination and internal affairs and security. There are three main rationales for the necessity of security cooperation in the Western Balkans. Firstly, the establishment of a strengthened cooperation mechanism will provide the necessary environment for the creation of political stability, security and economic prosperity in the region (Djukic & Obradović, 2020). Secondly, regional security cooperation can be used to combat organised crime, corruption, terrorism, extremism, illegal migration, border management and drug trafficking, thus creating an integrated mechanism to address security challenges that destabilise the region (Emini and Marku 2019). Finally, the security of the Western Balkans is not the sole responsibility of individual countries. Rather, the security of the Western Balkans is indivisible. While there are economic, cultural and ethnic divisions, security is a common denominator. This is a point that Djukic and Obradović (2020) make clear.

Looking at the Western Balkans security cooperation mechanisms, it is observed that initiatives are generally handled in three groups. The first group includes EU partnerships, the

second and most populous group includes international partnerships and regional initiatives, and the third group includes mutual and active communities of regional states (Haider 2019).

According to another classification, the security cooperation mechanisms established in the Western Balkans are explained by the parameters of external-local, upward-downward. Accordingly, externally driven regional cooperation initiatives constitute the most common form of regional security cooperation mechanisms in the Western Balkans. The source of this orientation is mostly the EU and EU member states (Bechev D. 2016). Top-down initiatives are usually political and implemented by governments, while bottom-up initiatives refer to cooperation between civil society actors. Within the parameters of this classification, it is stated that security cooperation has recently been recognised as beneficial for the citizens of the region and local top-down initiatives have increased and these initiative efforts have expanded, yet almost all of the security cooperation mechanisms are funded by the EU and member states (Haider 2019).

In the Western Balkans security architecture, many security cooperation mechanisms have been established with the encouragement and support of the international community. Although it is difficult to identify the reasons for the establishment, objectives, components and activities of all

regional security cooperation mechanisms established in the Western Balkans, studies on their effectiveness have been conducted. Iztok Prezelj, in his 2013 study focusing on the “South-Eastern Europe” region, identified 33 security cooperation mechanisms including the Western Balkans region and analysed the linkages between these mechanisms. Prezelj confirmed that the Southeast European Cooperation Process (SEECPP) is one of the most important documents within this regional security cooperation network and emphasised the importance of regional ownership, complementarity and bilateral relations (Prezelj, 2013).

On the other hand, Donika Emini and Donika Marku, in their report on security cooperation, identified six mechanisms in the fields of security cooperation and home affairs and justice and determined the participation status of Western Balkan countries in these mechanisms (Emini and Marku 2019). Accordingly, Albania, Bosnia and Herzegovina, Macedonia, Montenegro and North Macedonia have participated in all of these mechanisms, while Croatia has participated in 11, Bulgaria in 7, Greece and Türkiye in 3, Moldova in 7, Romania in 8, Kosovo in 3 and Slovenia in 6. It is seen that countries such as Türkiye, Bulgaria, Romania, Greece and Romania, which can be classified as neighbouring countries to the region, are included in the mechanisms they focus on regionally, while Kosovo can be included in very few of the mechanisms due to

the problem of recognition (Table-1).

SECURITY COOPERATION						MD	MNE	RO	SRB	MKD	TR	KOS	SLO	Others
Taskforces and Initiatives in SEE	ALB	BIH	BG	CRO	GR									
Centre for Security Cooperation (RACVIAC) - Zagreb	X	X		X	X		X	X	X	X	X		X	in 2014 has been invited to participate - not yet a member
Disaster Preparedness and Prevention Initiative (DPP/ISEE) - Sarajevo	X	X	X	X	X		X	X	X	X			X	
The South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons (SEESAC) - Belgrade	X	X		X		X	X		X	X		X		Italy, Ukraine, USA, Georgia (observer)
South-Eastern Europe Defence Ministerial (SEDM) - rotating	X	X	X	X	X	Observer	X	X	X	X	X		X	
The United States Adriatic Charter - No HQ	X	X		X			X		Observer	X		Submitted Application		USA
Forum for Western Balkans Defense Cooperation (SEEC) No HQ	X	X		X			X		X	X			X	
JUSTICE AND HOMELAND COOPERATION						MD	MNE	RO	SRB	MKD	TR	KOS	SLO	Others
Taskforces and Initiatives in SEE	ALB	BIH	BG	CRO	GR									
Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative (MARRI) - Skopje	X	X		X			X		X	X		X		
Regional Anti-Corruption Initiative - Sarajevo	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				
Southeast European Law Enforcement Center (SELEC) - Bucharest	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X	Hungary
Southeast European Cooperation Process (SEPCA)	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		X		
Women Police Officer Network (WPON) - No HQ	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X				
Police Cooperation Convention for Southeast Europe (PCC-SEE)	X	X	X			X	X	X	X	X				Hungary, Austria

Table 1 - (Emini and Marku 2019)

Analysing the institutions and mechanisms that have a deep-rooted infrastructure in the region, are still active and have a mission in the field of security cooperation in line with their objectives will contribute to understanding the overall picture of regional security cooperation.

The Regional Cooperation Council (RCC) has an important place in the Western Balkans regional security cooperation mechanism. The RCC, which was established to enable the implementation of regional cooperation programmes for economic and social development in the region within the framework of the political principles set out by the SEECP, in which all countries in the region participate and which is seen as an important tool in the context of EU and Euro-Atlantic integration (De Vrieze 2016), also operates in the field of justice and home affairs. In the field of justice and home affairs, the Regional Cooperation Council has missions such as “providing political guidance to regional efforts in the implementation of regional security cooperation and strategic objectives in South-Eastern Europe and the Western Balkans” and “supporting regional efforts in the fight against contemporary security challenges” (Maja Pinjo-Talevska 2020). In the field of “security cooperation” between October 2022 and March 2023, the Council identified security needs in the areas of preventing violent extremism, combating terrorism, serious and organised crime and border security, established a security database,



strengthened the exchange of intelligence information among the participants of the South East Europe National Authority Chiefs' Forum (SEENSA), facilitated participation in regional security cooperation mechanisms (RCC 2023).

Within the RCC, SEENSA, the South East Europe Military Intelligence Chiefs' Forum (SEEMIC) and the Integrative Internal Security Governance (IISG) have been established in the field of security cooperation (Ailello and Hadžović 2019). Integrative Internal Security Governance; security in the Western Balkan region collective efficiency by mapping needs and coordinating responses to threats (IISG, 2023). In this respect, the IISG is a coordination platform that brings together relevant international partners, Western Balkans partners, EU actors and EU Member States in the fields of counter-terrorism, organised crime and border security in line with the EU's regional perspective. The IISG includes the Western Balkans Counter-Terrorism Initiative (WBCTi), the Western Balkans Counter-Serious Crime Initiative (WBCSCi) and the Western Balkans Border Security Initiative (WBBSi) (IISG 2023).

On the other hand, The Centre for Security Cooperation (RACVIAC) emerged in 2000 as a project arising out of the Stability Pact. RACVIAC started its work as a multinational regional centre to assist the countries of South-Eastern Europe in the implementation of arms control agreements and in its first

period focused on the implementation of arms control, confidence-building measures (Maksimovic, Talijan and Slavkovic 2015). RACVIAC operates with the aim of strengthening dialogue and cooperation through the partnership of member states and other international actors, contributing to and supporting regional security and stability. In fact, RACVIAC's activities have been expanded over time, adding cooperation on security sector reform and European Integration to the arms control-focused cooperation.

The South-East European Law Enforcement Centre (SELEC) was established by a convention signed by 13 member states in Bucharest on 9 December 2009. It functions as a successor to the South-East European Cooperation Initiative (SECI) Centre for Combating Transnational Crime. The expiry date of SECI has been set as 6 October 2011. It entered into force with the Convention on the South-East European Law Enforcement Centre (SELEC) signed in Bucharest on 9 December 2009 with the high-level participation of 13 member states (SELECE 2023).

This mechanism is a platform focused on combating regional crime and other security threats. In this context, it operates to promote information sharing among the countries of the region and with international organisations and to improve police cooperation.

The Police Cooperation Covention for South East Europe

(PCC SEE) is an agreement that aims to strengthen police cooperation to combat organised crime at the regional level. This agreement aims to facilitate the tracking of criminals and sharing of forensic information (Banutai, Travner, Podbregar and Lobnikar 2011). The Disaster Preparedness and Prevention Initiative for South Eastern Europe (DPPI SEE) promotes a regional approach to counter natural and man-made disasters and focuses on improving capacity and information exchange in disaster management (Prezelj 2013).

## **2. Türkiye in Regional Security Cooperation Mechanisms**

Türkiye does not have a separate policy for the Western Balkans, as it officially rejects the “artificial division” between the Balkan countries, but instead adopts a unified approach to the Balkan region as a whole (Ekinci 2018). In other words, Türkiye aims to be economically involved in the region and establish a stronger political presence. In line with this idea, Türkiye’s main political objectives in the neighbouring regions have been two-dimensional. In the short and medium term, Türkiye aims to develop economic partnerships and establish a strong economic presence, while in the long term, it ideally aims to become an influential regional power among different regions (Ekinci 2018).

Where are 24 cooperation mechanisms working in the field of regional security cooperation in the Western Balkans,

which are active and active between 2019-2023 (Table-2). It has been determined that Türkiye actively participated in 10 of these mechanisms, which can be classified as institutions, agreements or projects, took part in their activities and studies, provided financial and personnel support, and appointed representatives at the institutional level.

An assessment of Türkiye's role in these mechanisms will be possible by looking at the mechanisms in which Türkiye actively participates. The Programme Manager for the Cooperative Security Environment Pillar of the Centre for Security Cooperation Initiatives (RACVIAC) is a Turkish officer with the rank of colonel appointed by the Turkish Armed Forces. On the other hand, all seminars and courses organised by RACVIAC in 2022 were attended by participants from Türkiye (RACVIAC 2023).

Regarding the Regional Cooperation Council, Türkiye held the rotating presidency of the South East Europe Cooperation Process between 2021-2022, the Summit of the South East Europe Cooperation Process was held in Antalya on 17 June 2021, and Türkiye handed over the rotating presidency to Greece in July 2022 (RCC 2023). RCC Secretary General Majilinda Bregu stated that RCC's 2030 Strategy document covers EU member states, Türkiye and Moldova in addition to the Western Balkans, and that Türkiye is of great importance both as a part of the European region and as a G-20 member

country (RCC, SEE2030 Strategy Approved by the SEECF Leaders at the Summit in Antalya 2023).

The Director General of the South-East European Law Enforcement Centre (SELEC) is the chief executive officer and legal representative of SELEC. The Director General is a citizen of one of the member states elected by the Council for a term of office of four 4-year terms. Oğuz Serkant Akın, who previously served as the Head of Department at the General Directorate of Customs Enforcement of the Ministry of Trade of the Republic of Türkiye, was elected as the Director General of SELEC in May 2022 with the votes of 8 out of 11 members. In addition, in the 30 joint investigations coordinated by SELEC between 2018 and 2023, Turkish law enforcement agencies took active roles in 11 investigations, including NALUCA, TAKSIM, REACTION II, “Philip Plein”, “Discussion”, SUNSHINE, SUNSHINE II and “Panamera” (SELEC 2023). Türkiye also actively participates in the Task Forces on Combating Trafficking in Persons and Illegal Migration, Combating Drug Trafficking, Financial and Computer Crimes, Combating Fraud and Smuggling, Combating Terrorism, Container Security, Stolen Vehicles, Environmental and Nature Related Crimes, which are established within SELEC. It is observed that Türkiye participates in seminars, conferences and trainings organised by the Strengthening the Fight against Firearms Trafficking in South-Eastern Europe Project (SIRAS) and the South-Eastern

European Prosecutors Advisory Group (SEEPAG), which are projects carried out within SELEC (although no update has been made for the period after 2019 as of 2023), at the participant, speaker and trainer levels.

<b>Regional Security Cooperation Mechanisms</b>	<b>Türkiye's Participation</b>
Centre for Security Cooperation - RACVIAC	Member
Regional Cooperation Council - RCC	Member
South East Europe National Authorities Chiefs' Forum SEENSA (RCC)	Member
Southeast Europe Military Intelligence Chiefs' Forum - SEEMIC (RCC)	Member
Migration, Asylum, Refugees Regional Initiative - MARRI	Not Member
Regional Anti-Corruption Initiative - RAI	Not Member
RAI Network of Experts	Not Member
South-East Europe Law Enforcement Forces Centre - SELEC	Member
Against Firearms Trafficking in South-Eastern Europe Strengthening the Challenge Project - SIRAS (SELEC)	Member
South-Eastern European Prosecutors Advisory Group - SEEPAG (SELEC)	Member
Southeast Europe Police Chiefs Association - SEPCA	Not Member
The Police Cooperation Convention for South East Europe - PCC SEE	Not Member
Western Balkan Prosecutors Network	Not Member

South East Europe Law School Network - SEELS	Not Member
Central Europe Initiative - CEI	Not Member
Salzburg Forum	Not Member
Adriatic-Ionian Initiative	Not Member
Brdo-Brijuni Process	Not Member
EU-Western Balkans Justice and Interior Ministerial Forum	Not Member
Southeast Europe Cooperation Process - SEECF	Member
The Disaster Preparedness and Prevention Initiative for South Eastern Europe - DPPI SEE	Member
The South Eastern and Eastern Europe Clearinghouse for the Control of Small Arms and Light Weapons - (SEESAC)	Not Member
South-Eastern Europe Defence Ministerial - Coordination Committee - SEDM-CC	Member
Adriatic Charter	Not Member

Table-2

### **3. Türkiye's Bilateral Relations within the Framework of Security Cooperation**

Since the dissolution of Yugoslavia, Türkiye has been maintaining bilateral relations with the region and an important dimension of these relations is security. Türkiye's bilateral cooperation in the Western Balkans in the field of security is characterised by its military presence in the region with the aim of establishing peace, providing military equipment, weapons and training support, and supporting police reform and training.

In addition, Türkiye's recent developments in the field of UAVs and UCAVs, and Türkiye's defence industry products proving themselves in Syria and Iraq, as well as in the Second Karabakh War and the Russian-Ukrainian War, have resulted in an increased demand for these products (AA 2023). Türkiye also exports various defence industry products, especially UAVs and UCAVs, to the Western Balkan countries. This section examines Türkiye's bilateral security cooperation with the Western Balkan countries since the 1990s and the recent defence industry agreements.

In the improved security environment in the Western Balkans since the 2000s, Türkiye has continued to be actively involved in the region and in the stabilisation process. In the aftermath of the Bosnian War, the Turkish Armed Forces have been present in Bosnia and Herzegovina to ensure peace and stability within the scope of Operation Peacekeeping Support in 1994, UNPROFOR between 1992-1995, NATO IFOR between 1995-1996, NATO SFOR between 1996-2004 and EUFOR Althea since 2004 (Land Forces Command 2023). In the process of the transfer of NATO SFOR to the European Union Force in 2004, Türkiye's troops in Bosnia and Herzegovina also participated in this unit. Türkiye is one of the 5 non-EU countries participating in EUFOR Althea and is the second country that has contributed the most to the task force since its inception (Land Forces Command 2023). In addition, Türkiye



participated in Bosnia and Herzegovina as an observer in the Joint Combined Battalion Task Force under NATO's Partnership for Peace agreement. Türkiye and Bosnia and Herzegovina signed a cooperation agreement aiming for Bosnia and Herzegovina to use and benefit from free access to a NATO counter-terrorism training base (Vracic 2016). During his visit to Bosnia and Herzegovina in 2018, Nurettin Canikli, then Minister of National Defence, stated that Bosnia and Herzegovina was a valuable and important country for Türkiye, that the two countries agreed on Türkiye's increasing defence cooperation with Bosnia and Herzegovina, that Türkiye would continue to support Bosnia and Herzegovina, that Türkiye believed that the country would soon become a member of NATO and the EU, and that Bosnia and Herzegovina's security was essential to the security of the Balkans and the EU due to its strategic position (AA 2023a). Three years after this statement, in 2021, a "Military Financial Cooperation Agreement" was signed between Türkiye and Bosnia and Herzegovina (AA, 2023).

There is a strong defence/security cooperation relationship between North Macedonia, which lacked international support and recognition until the Prespa Agreement signed in 2019, and Türkiye. Until 1994, Türkiye provided military aid to North Macedonia totalling \$1.9 million, including military equipment and ammunition (Vracic 2016). In 2006, Türkiye donated

military equipment to North Macedonia with a total value of \$15 million. Türkiye is the largest non-EU supporter of European Union Common Security and Defence Policy missions and operations in North Macedonia. In addition, North Macedonia has decided to purchase 18 “Boran” howitzers from Türkiye in 2021 and the delivery is expected to be completed by 2031 (AA 2023b).

Security relations between Türkiye and Albania started with the defence cooperation agreement signed in 1992. Türkiye participated in NATO’s air strikes against Serbia and Montenegro in 1999 and supported the international peacekeeping force with nearly a thousand personnel in July 1999 (Eralp 2010). Türkiye also joined the Kosovo Force as a result of the United Nations Security Council Resolution 1255 after Kosovo came under UN administration and played an active role in the reconstruction of the country with its peacekeeping mission. Türkiye also contributes to the EU mission in Kosovo. On the other hand, Türkiye and Serbia signed the “Agreement on Security Cooperation between the Government of the Republic of Türkiye and the Government of the Republic of Serbia” in Belgrade on 07 October 2019 (Law No. 7400 dated 14/04/2022).

Significant cooperation between Türkiye and the Western Balkan Countries is also taking place in the field of defence industry. Especially within the framework of Türkiye’s

increasing UAV and UCAV capacity and technological development of these vehicles, these products are in great demand from the Western Balkan countries. It was announced in the press in December 2022 that Baykar, Türkiye's company operating in the field of unmanned aerial vehicles, will sell 3 TB-2 model UCAVs to Albania. After the sale, it was decided that 30 Albanian military personnel would be trained by Baykar at Kucova Air Base (Bekdil 2023).

Kosovo is one of the countries that has shown its interest in this technology first-hand. Fikrim Damka, Minister of Regional Development of Kosovo, announced in 2022 that the UCAV issue was on their agenda and that they would sign a contract in this context. In this respect, 5 of the UAVs ordered in May 2023 were delivered to Kosovo (Yiğitoğlu 2023). Following Kosovo's request for UCAVs from Türkiye, Serbian Prime Minister Aleksandr Vucic reacted to this issue, and in his statement in December 2022, Vucic stated that Türkiye's export of TB-2 to Kosovo would have consequences for relations and that it was unfair to sell UCAVs to a country like Kosovo, which has no right to have an army according to international law (Serdaroğlu 2022).

#### **4. Criticisms of Türkiye's Role in Regional Security Cooperation**

The debate on whether there has been a change/transformation in Türkiye's foreign policy has

intensified especially after the coup attempt in Türkiye in 2016, Türkiye's purchase of the S-400 air defence system from Russia and its exclusion from the F-35 project. Although these debates seem to have been frozen by Türkiye's stance during the Russia-Ukraine conflict and Türkiye's leading role in the Grain Corridor Agreement, there has been an increase in assessments that Türkiye's foreign policy has pursued an "anti-Western" stance, especially between 2016 and 2022. These assessments can also be found in the context of Türkiye's impact on security cooperation in the Western Balkans.

In particular, there are assessments that Türkiye's security objectives in the Western Balkans are determined by the priorities of President Recep Tayyip Erdoğan and that these policies include supporting political actors with authoritarian tendencies and reducing the influence of political opponents who are considered to have influence in the Western Balkans (Flessenkemper and Kmezic 2020). At this point, it should be emphasised that the "political opponents" whose influence is to be reduced are the representatives of FETÖ/PDY, which is defined as a terrorist organisation by the Turkish judiciary, in the Western Balkans. These individuals are FETÖ/PDY members and are referred to as "members of the F.GÜLEN movement and coup supporters" even in articles criticising Türkiye's stance (Vracic 2016). In 2018, the deportation of six FETÖ/PDY members to Türkiye by the Kosovo Intelligence

Service (AKI) and Bosnia and Herzegovina's decision to extradite some FETÖ/PDY members who were found guilty by a judicial decision in Türkiye led to criticism that Türkiye was interfering with its own citizens as if they were on its territory, which caused discontent among political elites (Szerencsés 2021). On the other hand, it was stated by the then Kosovo Prime Minister Ramush Haradinaj that the Turkish Intelligence Service (MIT) received 6 FETÖ/PDY members in Kosovo in coordination with the Kosovo Intelligence Service, but R. Haradinaj added that he would open an investigation against those responsible (Bytyci 2018).

There is also criticism that the declining influence of EU membership on Türkiye has led Türkiye to prioritise political and security relations in the Western Balkans region, particularly Albania, Bosnia-Herzegovina and Kosovo, leading to a simultaneous decline in alignment with EU policies (Flessenkemper and Kmezic 2020). However, it is also stated that this situation is not aimed at blocking the Euro-Atlantic integration project (Flessenkemper and Kmezic 2020). At this point, it can be said that the criticism is based on the assumption that "Türkiye is not sufficiently supportive of the EU despite the EU". On the other hand, within the framework of the Euro-Atlantic organisation, Türkiye's influence in the Western Balkans is complementary to NATO's actions and objectives,

and Türkiye has participated in the EU's policies in the Western Balkans from the beginning (Tardy 2014).

The evaluations on the impact of the changes in Türkiye's political stance on the Western Balkans security ecosystem do not stop there. It is stated that the "Neo-Ottomanist" policy, which was frequently expressed especially in the 2010s, indicates Türkiye's effort to re-establish a sphere of influence in the Balkans, and it is pointed out that this is also compatible with the "Green Corridor" paradigm (P. Djukic and Obradovic 2020). It is emphasised that the "Green Corridor" paradigm means creating a political corridor with a Muslim character from Istanbul to Bosnia, creating an ethno-ethnic network between Muslim communities along this route (Trifković 2013). The relationship that Türkiye has developed with Serbia as a non-Muslim country since the second half of the 2010s and even the assessments that this level of relationship is to the detriment of Albania and Bosnia-Herzegovina (Eren 2022) weaken this claim.

On the other hand, Türkiye is associated with threatening and/or potentially threatening countries such as Russia and China within the Western Balkans security structure. This is seen as an unfair perspective for a country that has historical, cultural and sociological ties with the Western Balkans region and, more importantly, is a NATO member and has EU ties. Moreover, the main reason why Türkiye is mentioned together

with the aforementioned countries is that the country isolated itself after the coup attempt in 2016 and did not provide sufficient support to EU and NATO activities (Flessenkemper and Kmezic 2020), which contradicts the criticism of Türkiye's presence in the region as "supremacist". In both cases, approaches that Türkiye has a damaging and erosive effect on regional security cooperation are considered to be unfounded given Türkiye's support for regional cooperation mechanisms, mostly financed by the EU and other international institutions, and its bilateral security cooperation agreements.

Along with all these, it is also useful to evaluate the political background of a geographical conceptualisation within the framework of regional cooperation. The most important foreign policy instrument of the European Union, which is politically, economically, geographically and sociologically engaged in the Western Balkans region, is seen as the membership perspective (Bechev D. 2006). Although this foreign policy instrument has a great impact on the Western Balkans, which is still a relatively new concept, it cannot be said to be "new" for the Southeast Europe region, which historically includes the Balkans region, and the countries in the region. According to the EU definition, the Southeast Europe region includes Albania, Bosnia and Herzegovina, Bulgaria, Croatia, Kosovo, Montenegro, North Macedonia, Romania, Serbia, Romania, Serbia and Türkiye (Emerson, Blockmans, Cenus,

Kovziridze and Movchan 2021). Since 2000, the process of shifting the EU membership perspective to this region and the confirmation of potential candidates has started (Jano 2008). Accordingly, within the framework of the Copenhagen Criteria (although it is debatable whether some of the later member states fulfil these criteria), Romania and Bulgaria gained EU membership in 2007 and Croatia in 2013. Currently, the EU has set different enlargement commitments to Albania, Bosnia and Herzegovina, Kosovo, Montenegro, North Macedonia, Montenegro, North Macedonia and Serbia, which are among the countries of South-Eastern Europe in the “Western Balkans” region. Accordingly, unlike previous enlargement periods, the EU has refrained from setting a clear membership timetable for these countries and has also demanded non-negotiated policy changes. Nevertheless, as a counterbalancing factor, the EU provided the Western Balkan countries with privileges such as additional financial assistance for integration or visa liberalisation (Renner and Trauner 2009). In this framework, it would not be wrong to say that Türkiye is the only country that is not a member of the EU and is not included in the Western Balkans region, that the EU’s current substitution of the concept of “Western Balkans” for the concept of “Southeastern Europe” is a political preference, and that this preference basically aims to provide a different engagement towards Türkiye than the other Balkan countries.



In this respect, it becomes possible to look at the criticisms that Türkiye's role in the Western Balkans security cooperation is not in line with the EU from a different perspective. The assumption that Türkiye does not pursue a policy in line with EU policies is unfounded because, as explained above, Türkiye's policies are in line with the EU's approach to security cooperation in the region. However, it is evident that Türkiye is not in the same status as other Southeast European countries in terms of the use of the EU's foreign policy instruments. In this respect, Türkiye's involvement in the "Western Balkans" regional security cooperation process within the framework of the EU's policies would not be expected due to the nature of the concept. Moreover, it can be said that Türkiye is generally included in the Western Balkans security cooperation mechanisms covering the "Southeastern Europe" region.

### **Conclusion**

Within the framework of the study, the development and current status of security cooperation in the Western Balkans region was tried to be examined, and the security cooperation mechanisms in the region in question and their general outlook were investigated. In addition, 24 cooperation mechanisms in the Western Balkans, which work in the field of regional security cooperation and have activities and activities between 2019-2023, were identified and it was understood that Türkiye participated in 10 of these mechanisms.

The mechanisms in which Türkiye is involved have been analysed and determinations have been made regarding Türkiye's presence and activities in these mechanisms. On the other hand, bilateral relations, which is another dimension of Türkiye's security cooperation presence in the region, have been addressed.

In addition to this, the criticisms levelled against Türkiye in the literature on security cooperation in the Western Balkans have been revealed and the issues on which these criticisms are based and the consistency of these criticisms within themselves have been discussed. As a result of the study, some conclusions can be drawn regarding Türkiye's role in the Western Balkans security cooperation. First of all, it is seen that the concepts of Western Balkans and Southeastern Europe are actually geographically intertwined political conceptualisations, however, in the field of security cooperation, the countries in the Western Balkans can also carry out their cooperation mechanisms under the concept of Southeastern Europe. Among the Western Balkans security cooperation mechanisms identified, all mechanisms, except for the Regional Cooperation Council (RCC) in which Türkiye participates, are basically structures that cover Southeastern Europe and include this concept in their names. Considering that the term "Western Balkans" is actually a part of the EU's enlargement policy and excludes Türkiye, unlike the concept of "Southeast Europe", it

can be said that Türkiye is actually an important part of the “Southeast Europe” mechanisms. However, the fact that a significant part of the mechanisms active in the Western Balkans region are also under the heading of “South-Eastern Europe” can be the subject of a separate study.

On the other hand, Türkiye actively participates in the cooperation mechanisms in which the countries in the Western Balkans region are actively involved, especially in the strengthening of law enforcement forces, prevention of various crimes and governance of security institutions. When the activities of SELEC, which has an important place in the Western Balkans security cooperation framework and has concrete outputs such as “joint investigations” and “joint operations”, are analysed, it can be stated that Türkiye plays a very important role in this mechanism and is one of the countries contributing the most to the joint fight against crime.

The criticism that Türkiye is “indifferent” to security cooperation efforts in the Western Balkans and that it is creating an “erosion” like Russia and China has been mentioned above. This criticism is based on an unfair comparison. It is considered that Türkiye can directly and unilaterally improve cooperation among the Western Balkan countries in certain areas. Especially in the period when the terrorist activities of the Syrian Civil War and DAESH were at their highest point, concepts such as Foreign Terrorist Fighters (FTFs) and transnational terrorism

affected the Western Balkans as in the whole world, and this situation led to a greater focus on border security, partnership in the fight against terrorism and migration. The Western Balkans Counter-Terrorism Initiative (WBCTi), which is included in the study, is seen as an example of this. Moreover, in the aftermath of the Russia-Ukraine War, there has been an increase in the security concerns of the countries in Russia's "threat area" (Atalay 2022), and even Sweden and Finland, countries that had not discussed taking part in a security alliance for years, took steps towards NATO membership (Deni 2022). Moreover, the demand for Turkish UCAVs, which have been successfully used by Ukraine and are popular with the public, has increased in the aftermath of this war. Based on these issues, Türkiye, which has a successful and long-term counter-terrorism experience, can contribute to joint counter-terrorism initiatives specifically in the Western Balkans region.

It is considered that the countries in the region can take initiatives to increase their capacity to fight jointly and individually. In this way; Türkiye can strengthen its presence in the region by contributing to the cooperation initiatives in the region, at the same time it can increase its capacity to fight against terrorist organisations in the Western Balkans region, which concern it and which find a living space especially in Europe, thanks to its counter-terrorism initiatives, and on the other hand, the countries of the Western Balkans can meet on a

common ground in the fight against terrorism and organise joint trainings, conferences and conferences, Within the framework of activities such as joint investigations and joint operations and information sharing systems, it can be stated that Türkiye can gain an integrated struggle against terrorism, which is a common problem of the region, and this situation can both help to control terrorist activities in the region (which are not proportionally high in the current situation but have the potential to increase in the future) and strengthen the security cooperation ground in the region. Especially in the aftermath of the Russia-Ukraine War, Türkiye, as a NATO country, could increase the level of Türkiye's engagement in the region and strengthen the Euro-Atlantic integration of these countries.

On the other hand, in the context of Türkiye's breakthrough in UAV and UCAV technologies and the demand for these products by the countries in the region, Türkiye has established a cooperation mechanism through the export of defence industry products within the framework of regional cooperation. Although Türkiye's defence industry exports to the countries in the region sometimes draws the reaction of the countries with which Türkiye has political conflicts, it maintains its existence as a foreign policy tool for Türkiye in the region.

Although the Western Balkans is a region with which Türkiye has deep ties in historical, cultural and sociological dimensions, Türkiye also has deep ties with the Western

Balkans in terms of security and foreign policy. The region, which has been reshaped by wars, internal conflicts and political stalemates after the collapse of Yugoslavia, continues to be an area of focus for Türkiye as a regional power as well as global actors. The security cooperation infrastructure in the region, as in other areas of cooperation, is generally driven and funded by the EU. This reality is also directly related to the long-standing EU-oriented political purpose of the Western Balkans. Türkiye, while at times remaining outside the EU policy in the region (passively at some point due to the EU's stance), is involved in security cooperation processes in parallel with the EU's policies in the region (Bechev D. 2022).

The article argues that Türkiye has been very active in regional cooperation mechanisms through the concept of "Southeast Europe", on the one hand, it has shaped regional cooperation through bilateral agreements with countries in line with its own security concerns and the demands of the countries in the region, on the other hand, defence industry exports are a serious foreign policy tool in terms of Türkiye's bilateral security cooperation, It has been concluded that Türkiye's regional security cooperation policies are in line with the EU policies, that it strengthens the Euro-Atlantic integration of the Western Balkan countries through its NATO membership and EU ties, that it supports the defence reform and army modernisation of the countries in the region with its military

presence, and that it assumes a “supportive” role in regional security cooperation in this framework. It is also concluded that Türkiye has assumed a “supportive” role in regional security cooperation in the future in areas such as counter-terrorism, intelligence, joint defence where Türkiye can make an explicit contribution or in areas left vacant by the EU.

In addition to this, it is considered that the Western Balkans security cooperation can be permanently strengthened by directly playing a leading role in the establishment of mechanisms where the relevant public institutions and institution managers of the countries can come together on issues involving the common concerns of the Western Balkan countries in the aforementioned areas; joint training, investigations, operations, conferences, seminars, conferences, seminars, establishment of intelligence / information sharing systems, and the establishment of mechanisms where the relevant public institutions and institution managers of the countries can come together, and by involving actors such as NATO, EU, Interpol, Europol, UN, especially NATO, and by providing the necessary financing.

## REFERENCES

- AA. 2023. “Türkiye, Bosnia agree to enhance defense ties.” Erişim Tarihi: 02.04.2024. <https://www.aa.com.tr/en/europe/Türkiye-bosnia-agree-to-enhance-defense-ties/1194784>
- AA. 2023. “Türkiye, Bosnia sign military financial cooperation deal.” Erişim Tarihi: 01.12.2023. <https://www.hurriyetdailynews.com/Türkiye-bosnia-sign-military-financial-cooperation-deal-162883>
- AA. 2023. “N. Macedonia purchases 18 howitzers from Türkiye.” Erişim Tarihi: 29.01.2024. <https://www.aa.com.tr/en/europe/n-macedonia-purchases-18-howitzers-from-turkiye/2787125>
- Ailello, A., and Hadžović, D. 2019. *The Western Balkans Counter-Serious Crime initiative (WBCSCi) in the context of the Integrative Internal Security Governance (IISG): Obstacles to Implementation in Bosnia and Herzegovina*. Sarajevo: Centre For Security Studies.
- Atalay, O. 2022. “Rusya-Ukrayna Savaşının Balkanlara Etkisi Nasıl Olacak?” SDE. Erişim Tarihi: 13.12.2023. <https://www.sde.org.tr/analiz/rusya-ukrayna-savasinin-balkanlara-etkisi-nasil-olacak-analizi-26359>
- Banutai, E., Travner, A., Podbregar, I., and Lobnikar, B. 2011. “Police Cooperation Convention for South East Europe: Lessons Learned.” *International Scientific Conference Security in the Post-conflict (Western) Balkans: Transition and Challenges Faced by the Republic of Macedonia*, 70-82.
- Bechev, D. 2006. “Carrots, sticks and norms: the EU and regional cooperation in Southeast Europe.” *Journal of Southern Europe and the Balkans* 8(1): 27-43.



- Bechev, D. 2016. *Culture of Regional Cooperation in Southeast Europe*. Belgrade: The Balkans in Europe Policy Advisory Group (BiEPAG).
- Bechev, D. 2022. "A Rival or an Awkward partner? Türkiye's Relationship with the West in the Balkans." *Southeast European and Black Sea Studies* 22(1): 11-24.
- Bekdil, B. E. (2023). "Albania orders three armed TB2 drones." DefenseNews. Erişim Tarihi: 11.03.2024. <https://www.defensenews.com/unmanned/2022/12/22/albania-orders-three-armed-tb2-drones/>
- Bytyci, F. 2018. "Kosovo investigates seizure of Turkish nationals." Reuters. Erişim Tarihi: 04.01.2024. <https://www.reuters.com/article/uk-kosovo-security-turkiye-idUKKBN1H70C8>
- De Vrieze, F. 2016. "The South-East European Cooperation Process and Its New Parliamentary Assembly: Regional Dialogue in Action." *The Hague Journal of Diplomacy* 11(2-3): 215-234.
- Djukic, P., and Obradovic, D. 2020. "The Fate of the Western Balkans Regional Security Subcomplex - The Necessity of Regional Cooperation." *Security Science Journal* 1(2): 49-64.
- Deni, J. 2022. *Finland and Sweden in NATO: Looking Beyond Madrid*. Washington DC: Atlantic Council .
- Ekinci, M. U. 2018. "Türkiye and the Western Balkans: Stable Relations and Deepening Cooperation." In *Türkiye and Transatlantic Relations*, eds. A. Ü. Noi, and S. Toperich, 163-181. Washington DC: Brookings Institution Press.
- Emerson, M., Blockmans, S., Cenusa, D., Kovziridze, T., and Movchan, V. 2021. *Balkan and Eastern European*

*Comparisons*. Brussels: Centre for European Policy Studies.

Emini, D., and Marku, D. 2019. *Regional Security Cooperation in the Western Balkans*. Skopje: Institute for Democracy “Societas Civilis”.

Eralp, D. U. 2010. *Kosovo and Türkiye: What Lies Ahead?* Ankara: SETA.

Eren, E. 2022. “Batı Balkanlar Perspektifinde Türkiye-Sırbistan İlişkilerinin Stratejik Önemi.” TASAM. Erişim Tarihi: 11.11.2023. [https://tasam.org/tr-TR/Icerik/69020/bati\\_balkanlar\\_perspektifinde\\_turkiye-sirbistan\\_iliskilerinin\\_stratejik\\_onemi](https://tasam.org/tr-TR/Icerik/69020/bati_balkanlar_perspektifinde_turkiye-sirbistan_iliskilerinin_stratejik_onemi)

European Commission. 2018. *European Commission IPA Multi-Country Programmes*. Activity report January–June 2018.

Flessenkemper, T., and Kmezic, M. 2020. “Security Cooperation in the Western Balkans: Cracks and erosion of Euro-Atlantic integration?” In *The Western Balkan in the World: Linkages and Relations with Non-Western Countries*, eds. F.Bieber, and N. Tzifakis, 17-35. Oxon: Routledge.

Gajic, S. S., and Ejodus, F. 2018. *Security Community Practices in the Western Balkans*. Oxon: Routledge.

Güneydoğu Avrupa Kanun Uygulama Merkezi. (2023). T.C. Ticaret Bakanlığı. Erişim Tarihi: 27.12.2023. <https://ticaret.gov.tr/dis-iliskiler/cok-terafli-ve-bolgesel-iliskiler/cok-terafli-iliskiler/guneydogu-avrupa-kanun-uygulama-merkezi>

Haider, H. 2019. “Coordination of Security and Justice Work in the Western Balkans.” Erişim Tarihi: 15.02.2024. <https://www.gov.uk/research-for-development->

outputs/coordination-of-security-and-justice-work-in-the-western-balkans

IISG. 2023. About IISG. “WB-IISG”. Erişim Tarihi: 01.04.2024. <https://wb-iisg.com/about-iisg/>

Jano, D. 2008. “From ‘Balkanization’ to ‘Europeanization’: The Stages of Western Balkans Complex Transformations.” *L’Europe en Formation* (349-350): 55-69.

Kara Kuvvetleri Komutanlığı. (2023). “Barışı Destekleme Harekatı.” KKK. Erişim Tarihi: 27.04.2024. <https://www.kkk.tsk.tr/bdh.aspx>

Klemenc, J., Hrabalek, M., and Đorđević, V. 2021. “Regional security cooperation revisited: the Western Balkans as the Future Security Provider.” *European Security* 30(2): 285-304. <https://doi.org/10.1080/09662839.2021.1872545>

Maja Pinjo-Talevska. 2020. *South East Europe 2020: Annual Report On Implementation For 2019*. Sarajevo: RCC.

Maksimovic, G., Talijan, M., and Slavkovic, R. 2015. “Promotion of The Regional Security Cooperation.” In *Thematic Conference Proceedings of International Significance Belgrade*.

Prezelj, I. 2013. “Challenges of multilateral regional security and defence cooperation in South East Europe.” *European Perspectives – Journal on European Perspectives of the Western Balkans* 5(2): 83-112.

RACVIAC. 2023. “RACVIAC.” Erişim Tarihi: 01.02.2024. <https://www.racviac.org/>

RCC. 2023. *Report on the Activities of The Regional Cooperation Council Secretariat*. Sarajevo: RCC.

RCC. 2023. “SEE2030 Strategy Approved by the SEECP Leaders at the Summit in Antalya.” RCC. Erişim Tarihi: 06.02.2024 <https://www.rcc.int/news/708/bregu-voice-concerns-hopes-and-expectations-of-the-people-from-the-region-are-core-of-the-rcc-work>

Renner, C., and Trauner, F. 2009. “Creeping EU-membership in Southeast Europe: The Dynamics of EU Rule Transfer to the Western Balkans.” *Journal of European Integration* 31(4): 449-465.

SELEC. 2023. “Joint Investigations.” SELEC. Erişim Tarihi: 01.01.2024 <https://www.selec.org/joint-investigations/>

Serdaroğlu, U. 2022. “Balkanlarda Bu Kez SİHA Gerilimi.” Birgün. Erişim Tarihi: 06.02.2024. <https://www.birgun.net/haber/balkanlar-da-bu-kez-siha-gerilimi-414739>

TRT Haber. 2023. “Türk Savunma Sanayi Ürünleri Dünya Pazarında.” TRT Haber. Erişim Tarihi: 11.02.2024. <https://www.trthaber.com/haber/ekonomi/turk-savunma-sanayii-urunleri-dunya-pazarinda-737608.html>



Atf Bilgisi/Citation

Koç, Haşim. “Erken Dönem Osmanlı İmparatorluğunda Diplomasi Merkezi İstanbul ve Diplomatik Faaliyet Şekilleri”. *Diplomasi ve Strateji Dergisi*, c.5 s.1 (2024): 196-215.

Makale Bilgisi/Article Information  
Düşünce Yazısı/Opinion Letter

**ERKEN DÖNEM OSMANLI İMPARATORLUĞUNDA  
DİPLOMASİ MERKEZİ İSTANBUL VE DİPLOMATİK  
FAALİYET ŞEKİLLERİ**

**Haşim KOÇ<sup>1</sup>**

**Öz**

*Altı yüz yılı aşkın hüküm süren Osmanlı İmparatorluğu'nun diplomatik faaliyetleri, daha çok 18. yüzyıl ile başlayarak çalışılmaktadır. Bu çalışmada 18. yüzyıldan önceki diplomatik faaliyetler ve bu faaliyetlerin etrafında döndüğü İstanbul bir diplomasi merkezi olarak ele alınmaktadır. Dünyaya yön veren Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti, 16. Yüzyıldan başlayarak her devletin kendisinden haberdar almak için diplomatlarını geçici ya da sürekli suretle görevlendirmeye çalıştığı bir merkez haline gelmişti. Bu merkezdeki diplomatik faaliyetler, İmparatorluğun ulaştığı hacim ve nüfuz alanıyla orantılı olarak çeşitlenmişti. Erken modern dönem diplomasisinin icra edilmiş biçimlerinin günümüzden farklı olduğunu, bu farkların günümüze neler*

<sup>1</sup> Öğretim Görevlisi, Başkan Danışmanı  
Ankara Müzik ve Güzel Sanatlar Üniversitesi, Yükseköğretim Kurulu  
hasim.koc@mgu.edu.tr, hasim.koc@yok.gov.tr  
ORCID: 0000-0002-8669-0510

*söyleyebileceklerini ifade ederek modern diplomasi anlayışımızın nerelerden günümüze ulaştığını sorgulamayı hedefleyen çalışma, günümüz diplomasi usullerinin hızla değişen dünyanın gereksinimleri ile eşgüdümlü bir şekilde dönüşebileceğini hatırlatmaktadır.*

**Anahtar Kelimeler:** Osmanlı Diplomasisi, Erken Modern Dönem, Diplomasi İcra Şekilleri, İstanbul, Büyükelçiler.

## **ISTANBUL AS A DIPLOMATIC CENTER AND TYPES OF DIPLOMATIC ACTIVITIES DURING THE EARLY MODERN PERIOD**

### ***Abstract***

*The diplomatic activities for the Ottoman Empire, which ruled more than six hundred years, are mostly studied starting with the 18<sup>th</sup> century. This study focuses on diplomatic activities before the 18<sup>th</sup> century and Istanbul as a diplomatic center around which these activities revolved. Starting from the 16<sup>th</sup> century, the capital of the Ottoman Empire, which shaped the world, had become a center where every state tried to assign its diplomats ad-hoc or permanently to get news from it. Diplomatic activities in this center diversified in proportion to the size and influence of the empire. The study, which aims to question where our understanding of modern diplomacy has come from by expressing the ways in which early modern diplomacy was practiced differed from today and what these differences can tell us about the present, reminds us that current diplomatic procedures can transform in coordination with the needs of a rapidly changing world.*

**Keywords:** Ottoman Diplomacy, Early Modern Period, Types of Diplomatic Conduct, Istanbul, Ambassadors.

### **EXTENDED ABSTRACT**

After the conquest of Istanbul by Mehmed II in 1453, Istanbul became the capital city of the Ottoman Empire. Ottoman Empire has been a global power after the conquest, a fact, which also influenced Istanbul as turning into a global center for international relations. This piece seeks to scrutinize Istanbul as a

diplomatic center in the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries, firstly, and, secondly, the different types of diplomatic activities through these two centuries will be highlighted in order to acknowledge the divergences of these two centuries with our current age.

A big research question in the diplomacy studies of the Ottoman Empire has been the establishment of permanent embassies vs. *ad-hoc* embassies, which the Ottomans have used until the end of the 18<sup>th</sup> century as the main type of sending ambassador to the European states. The editors and contributors of the volume claim that *ad-hoc* agents have been always the norm in the early modern period, not the permanent ones, as claimed a weakness to the Ottoman diplomacy.

Being the political center of the world, around Istanbul and the palace, many events were gravitating during the 16<sup>th</sup> and 17<sup>th</sup> centuries. This situation has made Istanbul the heart and the center of diplomacy, which was known and recognized by the Ottoman Empire's counterparts leading them to send their ambassadors permanently or temporarily to Istanbul. Thus, Istanbul turned into a play scene of ambassadors with diverse origins, who tried to do their best in order to get some news and intelligence from the Empire's situation, using all kind of mechanisms, which seems to our time to be weird and unusual. Editors summarized these "unusual" deeds and activities by the ambassadors to the Ottoman Empire and by the foreign diplomacy staff of the Empire in a very conclusive way. They

summarized the sections of the book as the start of the permanent embassies in Istanbul, the change in Ottoman policy and its impact to the diplomatic protocol, socialization among diplomats, gift giving, cultural exchange, information gathering and the roles of the supporting actors to diplomacy.

Ottoman Empire's capital gained a "true" diplomatic atmosphere in the 16<sup>th</sup> century, which started to be felt after the conquest of the city in 1453. Starting with Venetians, every polity having any relationship with the Empire sent its own ambassador to the city in order to assure their presence in the center of the globe. Thus, Istanbul became the show scene of the ambassadors coming from every corner of the world. The contributions in *Diplomatic Cultures at the Ottoman Court, c. 1500-1630* by Tracey A. Sowerby and Christopher Markiewicz reflect this show scene from different angles. The variety of angles makes us think of the nuances and different combinations of diplomatic activities within these two centuries than current practice of diplomacy.

## **Giriş**

Diplomasi tarihi çalışmaları açısından Osmanlı İmparatorluğu ve İmparatorluğun erken dönem diplomasisi az çalışılmış temaların başında gelir. İmparatorluğun bilinen dünyaya yön verdiği 16. ve 17. yüzyıllarda başkent İstanbul bir diplomasi merkezi haline gelmiş ve diplomatik gelişmelere yön vermiştir. İstanbul'un diplomasi merkezliği 21. yüzyılda öne çıkan diplomasi tarihi çalışmalarında vurgulanmaya başlanmış ve



hem genel hem de özel diplomasi faaliyetlerine yönelik birçok kıymetli araştırmada kendisine yer bulmuştur. Kısa incelememizde 16. ve 17. yüzyıllarda Osmanlı'daki diplomasi faaliyetleri üzerine yazılmış edisyon bir kitap üzerinden bakışlar atarak Osmanlı İmparatorluğunun diplomatik faaliyetlerinin global diplomasiyi ne şekilde etkilediğini tartışmaya açmak istiyoruz.

Tracey A. Sowerby ve Christopher Markiewicz tarafından yayına hazırlanan *Diplomatic Cultures at the Ottoman Court, c. 1500-1630* (New York and London: Routledge, 2021) (Osmanlı Sarayında Diplomatik Kültürler: 1500-1630 arası) başlıklı kitap, içerisindeki dokuz makaleyle 16 ve 17. yüzyıllardaki Osmanlı diplomasi kültürünü günümüze yansıtmaktadır. Sowerby, Oxford Üniversitesinde erken modern dünyadaki diplomasi kültürü ve pratikleri üzerinde yoğun araştırmalar yapmakta ve yayınlar hazırlamaktadır. Markiewicz ise Birmingham Üniversitesinde Osmanlı ve İslam tarihi dersleri vermektedir ve Osmanlı-Safevî ilişkileri üzerine araştırmalarını yoğunlaştırmıştır. Routledge Yayınlarının Erken Modern Tarih Araştırmaları serisinden yayımlanan kitabın jenerik sayfasında, “16. yüzyılda İstanbul'daki Osmanlı sarayı, Avrasya'daki erken modern diplomasi faaliyetlerinin eksen merkezi haline gelmiştir.” ifadeleri ile Osmanlı sarayındaki diplomasi faaliyetlerine odaklanması suretiyle kitabın alana önemli ve biricik katkı yaptığı vurgulanmaktadır. Avrupalı ve Avrupa dışından diplomatların perspektiflerini araştırmış çalışmalarla diplomatik

pratiklere dahil olmuş Osmanlı memurlarının perspektiflerine dair çalışmaları birleştirdiği öne sürülen kitapta, Osmanlı diplomatik süreçlerinin oluşum dönemine bir yoğunlaşma gözlenmektedir. Daimi elçiliklerin başlaması, Osmanlı politika ve protokolünün değişmesi, diplomatik sosyalleşme, hediyeleşme, kültürel değişim, bilgi edinme ve diplomasiye yardımcı aktörlerin rolleri gibi konular kitapta ele alınmaktadır.

Editörlerin Diplomatik Kültürün Merkezi Olarak İstanbul başlığıyla kaleme aldıkları giriş makalesi, 1590 yılında İstanbul'da Safevî elçisinin yanında, İngiliz daimi elçisi Edward Barton'un belirttiği üzere Fransa, Kutsal Roma, Fas, Polonya ve Venedik elçileriyle, Boğdan, Dubrovnik, Tataristan, Transilvanya ve Eflak ajanları bulunduğunu aktarmaktadır. 1620'ye gelindiğinde ise hem bu devletlerin hem de Bohemya, İngiltere, Macar, Migrelya, Moravya, İran, Silezya, Birleşik Eyaletler ve birçok Alman prensliklerinin diplomatları Osmanlı ülkesinde görev yapmaktaydı (2021, 1). Yazarlar, “yeni diplomasi tarihinin” disiplinler arası bir yaklaşım içeren geniş bir açıyla konuları çalıştığını, ajanlar, diplomat ağları, dinler ötesi diplomasi, diplomatik seremoniler, diplomasi dışı aktörlerin rolleri, maddi kültür ve hediyeleşmenin önemi, diplomasiye hazırlık faaliyetleri gibi konuların bu “yeni” anlayışın araştırma alanları içerisinde olduğunu öne sürmektedir. 16. yüzyılda Osmanlı emperyal kültürü ve saray kültürünün gelişerek kendini tanımlayıp somut olarak bir yere oturtma çabalarının, diplomatik kültürü, pratiklerini ve süreçlerini de etkilemiş olduğu, “yeni”

diplomasi çalışmalarının da bu konulardan uzak durmadığı da vurgulanan konular arasındadır. Diplomasinin sadece siyasi boyutlarının değil, aynı zamanda ritüelleri ve hediyeleşme gibi kültürel boyutlarının da araştırmacıların ilgi alanına girdiği gözlemlenmektedir.

Bütüncül yaklaşımın diplomasi pratiği ve kültürlerini anlamada en doğru yöntem olduğunu öne süren yazarlar (2021, 2) Osmanlı sarayının global bir merkez olmasının tüm dünyadan Osmanlı ile münasebet kurmak için elçileri çektiğini ve bu elçilerin İstanbul'da aynı zamanda birbirleriyle de bir diplomatik kültür geliştirdiklerini ifade etmektedir. Osmanlı sarayının diplomatik pratiklerin bir erime potası haline geldiğini, bu sayede de birçok kıtadaki diplomatik tavırları etkilediği de ifade edilmelidir. Avrupa'daki daimî diplomatik pratiklerin Osmanlılarla diyalog halinde geliştiği de farklı yazarlar tarafından öne sürülmektedir (2021, 3).

Kitaptaki makalelerin dağılımı Osmanlı sarayının geniş coğrafyadaki diplomasi pratiklerini etkileme potansiyelinin bir göstergesi gibidir. Markiewicz, I. Selim'in diplomatik yazışmalarını biçimlendiren Fars katipleri Atçıl ise Veziriazam Rüstem Paşa başta olmak üzere Osmanlı diplomatik aktörlerini incelemiştir. Markiewicz ve Sowerby'nin ortak kaleme aldığı bölüm ise protokol, performans ve diplomatik hediye değişiminin maddi kalitesine dair Osmanlı ve yabancı perspektifleri analiz etmektedir. Talitha Scheper'in katkısında ise Cornelis de

Scheper'in Büyükelçiliği esnasındaki Hollandalı sanatçı Peiter Coecke ve Aelst'in büyük boyutlu gravürlerinin bağlamı ele alınmıştır. Birçok bölümde ise diplomatik pratik ve kültürler bir siyasi yapının diplomatının gözünden incelenmiştir. Bamford İngiltere, Grygorieva Leh-Litvanya Krallığı ve Hudson ise Venedik'i incelemiştir. Stoyanova İspanyol ve Osmanlı diplomatlarının ilişkilerine mercek tutarken, Sowerby İstanbul'daki diplomatik topluluğunun geniş konturlarını ve Osmanlı protokolü tarafından nasıl biçimlendirildiğini ele almıştır.

### **1. Diplomasinin Kalbi Olarak İstanbul**

Sarayın diplomatik faaliyetlerin odağında olması tüm bu faaliyetlerin 16. yüzyılda İstanbul'da toplanmasını da beraberinde getirmişti. İmparatorluk merkezi ve başkenti olmasıyla eş zamanlı olarak İstanbul, diplomasinin de ana üslerinden biri haline gelmişti. Fetihden sonra II. Mehmed ile birlikte Osmanlı padişahları İstanbul'u imparatorluğun merkezi olarak tasavvur etmişlerdir. Lakin İstanbul'un imparatorluğun merkezi haline gelmesi için 16. yüzyılın başlarına kadar beklemek gerekmiştir. Bunu Osmanlıların kendi ürettikleri belgelerden de takip etmek mümkündür, örneğin Kanuni döneminde İstanbul belgelerinde *bi-makâm-ı dâri's-saltanat* olarak geçmektedir (2021, 4).

Bu durumu nüfustaki artıştan da takip etmek mümkündür. İstanbul'da 16. yüzyılın ortalarında 120.000 haneden ve dolayısıyla yaklaşık 500.000 mukim nüfustan bahsedilirken

yüzyılın sonunda merkez ve etrafının 700.000 kişiyi barındırdığı söylenebilir. Yüzyıl boyunca süregiden inşa faaliyetleri, bayındırlık faaliyetleriyle birlikte şehrin imparatorluk merkezi haline gelmesini sağlamış, nüfusun da artmasıyla beraber bu süreç olgunlaşmıştır.

Aynı şekilde Kanuni döneminde saraya yapılan eklemeler ve yenilemeler de Topkapı Sarayı'nın ihtişamını artırmıştır. 1521 ve 1527 yıllarında İstanbul'u ziyaret eden Venedik Büyükelçisi Marco Minio "büyük farka" işaret ederken diğer bir Büyükelçi Tommasso Contarini, 1528 yılındaki "ihtişamın öncekisiyle kıyaslanamayacak derecede daha mükemmel" olduğunu ifade etmiştir (2021, 6). Saraya yapılan bu eklemeler diplomatik faaliyetlerin de imkanını artırmıştır.

## 2. Şehrin Diplomatik Atmosferi

16. yüzyıl boyunca süregiden savaflara rağmen Osmanlı yönetici eliti, sürdürülebilir barışın gerekliliğine giderek daha çok inanmıştır. Saraya gelen büyükelçilerin çoğunluğu özel ve belirli müzakere misyonunu üstlenmiş ve kısa süreli kalması beklenen Afrika, Asya ve Avrupa'dan büyükelçiler olmuştur (2021, 7). Aslında, Osmanlıların en önemli ilişkilerinin çoğu 19. yüzyıla değin *ad hoc* büyükelçilerle yürütülmüştür. Öte yandan Osmanlı sarayında ortaya çıkan diplomasi kalıpları İstanbul'da sürekli elçilikler oluşturmaya cesaret vermiştir. Venedik balyosu 1454'ten beri mevcutken, 16. ve erken 17. yüzyıl boyunca Fransa (1534), Kutsal Roma İmparatorluğu (1547), İngiltere (1583) ve

Birleşik Eyaletler'in (1612) daimî elçileri *balio*'lara katıldı. *ad hoc* büyükelçiler Osmanlı'nın diplomatik araçları olduğundan, erken dönem araştırmacıları Osmanlı ve Avrupalı güçler arasındaki diplomatik asimetriyi atipik görmüşlerdir. Ama tarihsel açıdan bakıldığında daimî elçiliklerin aslında sadece Avrupalı devletlerin kullandığı bir istisna olduğu söylenebilir. Avrupa dışı devletlerin *ad hoc* usulü benimsediği araştırıldığında açıkça anlaşılmaktadır. Hatta Avrupa'da bile bu usulü benimsemiş olanlar var, Polonya-Lehistan Krallığı gibi.

Diplomatik misyonların çeşitliliği, onların İstanbul'daki ikametgâhlarının çeşitliliğine de yansımıştır. Elçi hanında kalanlara Osmanlı'nın Bizans'ın ihtişamını devam ettirdiği mesajı verilirken, Pera'da ikamet edenlere ya da kendilerine özel ikametgâh verilen daimilere ikametgâhların seçimi de belirli mesajları ihtiva etmiştir. Ayrıca Osmanlı'ya bağlı Eflak, Boğdan gibi prensliklerden gelen elçilere de ikametgâhlar tahsis edilmiştir. Bunlar, Osmanlı'ya doğrudan bağlı olmayanların kaldığı yerlerden farklı olagelmiş, daha çok Balat ve civarı tercih edilmiştir. Yine de genel bir ayırım olarak Müslüman ülkelerden gelen elçiler eski İstanbul'da Suriçi'nde, gayrimüslim ülkelerden gelenler ise Pera'da ikamet ettirmek suretiyle birbirlerinden ayrıştırılmıştır.

### **3. Diplomatik Cemaat**

Daimî ya da süreli atansın Osmanlı sarayına görevlendirilen diplomat sosyal statü, önceki siyasi ve diplomatik tecrübeleri, dil

becerileri ve tavrı itibariyle çok dikkatli irdelenerek bu incelemenin sonucunda atama yapılması uygulaması söz konusudur. Müslüman idareciler, genellikle tüccarlardan diplomatik yazışmalarda istifade etmişlerdir. Daha önemli işlerde ise askeri ya da ilmiye sınıfından kişiler atanmıştır. 10. yüzyıldan bu yana askeri sınıfların Türk kökenli, şehirli seçkin sınıfların da finans ve idare sektörlerini domine ettiğini söylemek mümkündür. Büyükelçilerin de bu sınıflardan seçilmesi büyük bir sürpriz olarak görülmemelidir. Bu durum Mısır Memlukleri ve Safevî İmparatorluğundan gelen elçiler için genel manada geçerlidir. Örneğin 17. yüzyılın başlarında Safevî İmparatorlarını barış müzakereleri için alimlere güven göstermiştir (2021, 10).

Avrupalı daimî elçilerin İstanbul'da uzun süre görevde kalmayı bekledikleri, Venedik *bailo*'sunun 16. yüzyıl ve 17. yüzyılın başlarında 3 yıllık bir ortalama görev süresi olduğu, lakin diğer Avrupalı daimî elçilerin çok daha uzun süre kaldıkları tarihi kayıtlardan anlaşılmaktadır. İlk 10 İngiliz daimî elçisi ortalama 7 yıl kadar görev yapmış, diğer İmparatorlukların elçileri de yaklaşık 5 yıl kalmıştır. İlk 15 Fransız elçisi ortalama 3 yıl veya daha az kalırken, 1591 ve 1631 yılları arasında ise her bir daimî elçinin 10 yıla yakın kaldığı tarihlerde kayıtlıdır (2021, 10). 17. yüzyılda elçilik sürelerinin genel olarak 16. yüzyıldakilerden daha uzun olduğu söylenebilir. Örneğin Cornelis Haga 27 yıl görev yaparken, takipçisi olan yeğeni ise 9 yıl görevde kalmıştır. Benzer şekilde İstanbul'a bekar gelen ya da eşini getirmeyen daimî elçi sayısı 16. yüzyılda çok iken 17. yüzyılda bunun

değiştığı ve İstanbul'da elçi eşlerinin görülmeye başlandığı, bu durumun da elçilerin kalış süresini uzattığı ifade edilebilir (2021, 11)

Daimî elçiler genelde aristokratlardan seçilirken Venedik balyosları iç oligarşiden seçilip gönderilmiştir. Bunların çoğu Padova mezunudur. Ticari faaliyetlerle diplomatik faaliyetlere katılmış diplomatlar hem Venedik hem de Britanya nezdinde muteber kabul edilmiştir. Harborne'u müteakip 4 İngiliz sefiri de Levant Şirketiyle bağları olmuştur ve elçilik öncesinde elçilik katibi olarak görev almışlardır.

Aynı şekilde 1640'dan önce mukim elçi olarak atanan Fransız ve Avusturya temsilcilerinin de Osmanlı sarayında çeşitli tecrübeler edindiği göze çarpmaktadır: Daha önceki hususi elçilikleri yönetmişler ya da İstanbul'a gelen önceki elçilerin heyetlerinde görev almışlardı. Önceden belirli tecrübeleri edinmişlerin elçi olarak atanması 16. yüzyılda Fransız ve Kutsal Roma İmparatorlarının temsilcileri vasıtasıyla Osmanlı saray usullerini anlama çabalarını göstermektedir. Habsburg elçilerinin seçimlerinde uzman bilgisinin de önemi vardı: vezirlerden birinin ana dilini bilmek, Osmanlılarla sınır boylarında müzakerelerde bulunmak, ya da Osmanlılara karşı daha önce savaşmış olmak (2021, 12).



#### **4. Diplomatik Kadronun Teşekkülü ve Elçilik Dışı Diplomatik Aktörlerin Sahneye Çıkışı**

Osmanlı'ya gönderilen diplomatların önceki tecrübelerinin çeşitliliği ve bundan dolayı İstanbul'da meydana getirdikleri diplomatik ağların kompleks niteliği, tarihçiler için imkân ve tehditleri bünyesinde barındırmaktadır. Kimi çalışmalarda “aktör-merkezli” yaklaşım ile saraydaki diplomatların fiilleri, çıkarları, kurmuş olduğu ağlar ve faaliyetleri ele alınmaktadır. Elçilerin Osmanlı sarayındaki resmi ortamlarda görünmeleri nadir olduğundan, diğer diplomatik sosyalleşme kanallarının önemi daha da fazla olmuştur. İstanbul'da bu kanallar daha çok önde gelen Osmanlı devlet adamlarının evleriydi. Bu nedenle, elçiler resmi ya da gayri resmi ziyaretler yaparak Saray'daki işlerini yürütmüştür. Müslüman devletlerin elçileri de kendi sosyalliklerini Osmanlı kadınları, alimleri ve şehirde yer alan diğer Müslüman gruplar üzerinden sağlamıştır (2021, 13).

İstanbul'un ve diplomatik cemiyetin dini karmaşıklığı da diplomatların sosyalleşmesini ve kimliğini etkilemiştir. Şehirde çoğunluk olan Müslüman nüfusun yanı sıra hatırı sayılır miktarda Yahudi ve Hıristiyan nüfus vardı. Bu çeşitliliğin elçilerin diplomatik stratejilerini etkilediği son dönemdeki çalışmalarda gösterilmiştir (2021, 13). Bu dinler ötesi diplomasi, yalnızca Müslüman-Hıristiyan ilişkilerinde değil, Osmanlı-Safevi ilişkilerinin barışçıl dönemlerinde dahi düşmanca mezhepsel çatışmaları aşmak için diplomatik çabalar sürdürülmüştür. Ya da

Avrupa'daki dini çatışmaların yansımaları saraydaki diplomatlar arasında da gözlemlenmiştir.

Avrupalı diplomatlar, dini farklılıklarına rağmen birbirleriyle düzenli olarak sosyalleşme eğiliminde olmuştur. Özellikle Müslüman bir ülkede başkentinde Hıristiyan devletlerin diplomatı olmak, ev sahibi Müslüman ülkeye karşı ortak bir Hıristiyan kimliği geliştirmiştir. Sosyalleşme ihtiyacı geçici görevle gelen elçiler için vaktin kısıtlılığından ötürü daha da önem arz etmiştir.

Kitaptaki çalışmalardan 16. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı'da bir diplomat topluluğunun oluştuğu anlaşılmaktadır. Bu durum bazı krallar için de büyük avantajlar sağlamıştır. Örneğin İspanya Kralı II. Filip, amcası I. Ferdinand ve kuzeni II. Maximilian'ın elçilerinin Osmanlılarla diplomatik ilişkileri kendi adına da yürütmelerinden oldukça memnun olagelmiştir. Tabii bu hususun da sınırları olmuştur. Osmanlılar, İspanya ile yürütülen diplomatik müzakereleri tam diplomatik ilişkilerin kurulmasının ön hazırlığı gibi görmüştür.

Sosyalleşmenin bir diğer hedefi ise doğru ve güncel bilgiyi elde etmek olmuştur. Erken modern dönemde elçiler haber ağındaki önemli noktalardır ve İstanbul'a gönderilenler de Avrasya'da bilgi dolaşımını ziyadesiyle kolaylaştırmıştır. Ayrıca İstanbul'daki daimî elçiler Avrupa'nın küçük devletleri için de Avrupa hakkında güvenilir bilgi kaynağı anlamına gelmiştir. Örneğin Grygorieva'nın kitapta ele aldığı Lehistan elçileri için

daimî elçilerle görüşmek, Osmanlı protokolü ve saray politikası hakkında kaçınılmaz bilgi edinme yolu anlamına gelmiştir (2021, 14).

Erken modern dönem diplomatik etkinliklerinde elçilik dışı ve yaygın olmayan figürlerin diplomatik süreçlerdeki önemi son dönem çalışmalarında daha da öne çıkmaktadır. Osmanlı sarayındaki kadınların konumuna dair eserlerdeki çalışmalar da (Grygorieva, Markiewicz ve Sowerby, Sowerby'nin bölümleri) bu durumu destekleyen örnek çalışmalardır. Başkentteki diplomatların kendi ağlarını Osmanlı hanedan stratejisindeki değişimlere göre adapte ettikleri anlaşılmaktadır. Hanedan kadınları etkin ara bulucu ve hamiler olduklarından kısa süre içinde elçilerin hediye ve nezaket ziyaretlerine muhatap olmuşlardır. Elçiler, -daimî ya da geçici olması fark etmeksizin- valide ve haseki sultanların elçilerin muhatap kabul edilmelerinde anahtar rol oynayacaklarını idrak etmişlerdir.

Tercümanların da siyasi yapılar arasındaki resmi ilişkileri yürütmeleri ve diplomatlar arasındaki sayısız enformel bağların oluşumunda arabuluculuk yapmalarından ötürü son dönem çalışmalarında özel önem kazanmıştır. Bu bağlamda Habsburg İmparatorluğunun 'kendi' tercümanlarını yetiştirmeye verdiği önem, Stoyanova'nın çalışmasında vurgulanmıştır: "Mathias del Faro'nun hizmeti uzun sürmüştür çünkü 'hassas istihbarat işleri' Osmanlılar tarafından atanan tercümanlara bırakılması çok riskli işlerdi." Tercümanların güvenilirliği konusu yaygın bir mesele

olmuştur. Örneğin Lehistan-Litvanya'dan gönderilen elçiler genellikle Lehistan ile bağlantılı tercümanlara güvenmiştir.

Tercümanlar diplomatik işlerde merkezi bir rol oynasa da yalnız değildirler. Sanatçıların tam olarak oynadıkları rolün ne olduğunu belirlemek zor olsa da Habsburg elçilik heyetlerine eşlik eden sanatçıların elçilikler arası temaslarının olduğu ve Habsburg elçilerinin kültürel ilgilerini açığa vurdukları sanatçıların eserlerinden anlaşılmaktadır. Daimî elçilik kurulduğunda, elçinin ağı oluşturan diplomatik kadrosunun ötesine ulaşmak durumunda olmuştur. Elçiler, birçok casus ve “hain”i de bu ağa katarak bilgi şebekesini genişletmiştir. Geniş ağlar Sultan'ın da kendi diplomasisine yardım ediyordu. (2021, 15).

## **5. İletişim ve Denklik**

Ritüel faaliyet ve seremonik dil, kral ve elçilerinin güç ve prestij için yarıştığı önemli alanlardı. Saray seremonisi siyasi şartların ya da padişahın tercihlerine göre değişebilmekteydi. Bunun sonucu olarak, seremoni usulündeki değişiklikler belirli elçilere ve onları gönderenlere karşı saygıyı ya da hoşnutsuzluğu göstermiştir. Statüye yönelik seremonik iddialar, padişahların diğer yöneticilerle yazışmalarında onlara verilen unvan ve dilde de kendisini 1520'lerin sonundan itibaren Osmanlı Türkçesinde de göstermiştir.

Osmanlı sarayındaki diplomatik seremoni çalışmaları ise Topkapı'da elçinin ilk kabulüne yoğunlaşmıştır. Bu kabul çok kritik bir an olmuştur, çünkü elçinin kabul edilerek resmi

görevinin başlamasını sağlamaktaydı. Ayrıca Kanuni dönemindeki kabul reformundan sonra bir elçinin sultan ile görüşebildiği tek kabul süreci bu olmuştur. Bu hal de elçinin Sultan tarafından kabulünü daha önemli hale getirmiştir, çünkü bir elçinin kendi kralıyla Sultan arasındaki statüyü değerlendirebileceği tek imkandır. Bu da Osmanlı'nın kabul töreninin diğer devletler ve temsilcileri nezdinde çok değerli olarak algılanmasına neden olmuştur.

Sultanla görüşmenin bu kadar önemli bir statü kazanması İstanbul'da saray dışı diplomatik ritüellerin gelişmesine de yol açmıştır. Sowerby, Topkapı'dan öteye bakarak Avrupalı kordiplomasinin gelişirken Saray'daki statülerini de yükseltme çabalarına yönelik ritüellerin oluşumunu çalışmıştır. Oluşan ritüellerin birbiriyle rekabet etmek ve prestijde öne geçmek için mücadele etmeye yol açmak gibi işlevleri de olmuştur. Vezirlerle ilk görüşme ve müteakip görüşmelerin ritüelleri gibi. Ya da saray dışındaki önemli etkinliklerin, sünnet törenleri, diplomatik girişimler gibi bu tip ritüellere benzer önem kazanmasını örnek göstermek mümkündür. Tüm bu etkinliklerin becerikli diplomatlar için zengin siyasi istihbarat kaynakları olduğu da söylenebilir. Osmanlı askeri törenlerini gözlemleyen elçilerin Osmanlı askeri gücü hakkında fikir sahibi olması, Cuma selamlığına şahit olan elçilerin de Osmanlı saray hiyerarşisini anlamasının kuvvetle muhtemel olduğunu söylemek mümkündür.

İstanbul'daki diplomatik aktörlerin çok farklı arka plana sahip olması da kültürler arası karşılaşmaların sağladığı imkan ve sınırlar hakkında fikir vermektedir. Diplomatik karşılaşmalar rekabet eden alternatif kültürel vizyonlar sunarak üretken bilgi değişimine yol açmıştır. Öte yandan diplomatik faaliyetin kültürler ötesi olduğu düşünüldüğünde yanlış anlaşılmanın diplomatik etkileşimle sürekli iç içe olma halini paylaştığı öne sürülebilir. Lakin böyle olsa da farklı hukuki sistemlerden gelen aktörlerin düzenli diplomatik temas sayesinde süreçlere yönelik ortak bir anlaşma zeminini zorladığı gözlemlenmektedir. Bunun ana şartı da diplomatik çevre ile tanışıklığın daimî ya da geçici elçilikler vasıtasıyla tesis edilmiş olmasıdır. 16. yüzyıl boyunca Osmanlı sarayı ve İstanbul'daki yoğun ve çeşitli diplomatik faaliyetlerin bu bakış açısını destekleyip ince farklarını da ortaya koyduğunu kitaptaki çalışmalardan takip edilebilmektedir. Mesela Hudson'un makalesi Venedikli elçilerin şehir manzarası ile ve daha da önemlisi onun içerisinde yaşanan ritüel faaliyetlerle tanışık olduğunu göstermektedir. Bu tanışıklık Venediklilerin Osmanlılar ile ortak bir protokol dili geliştirmesine sebep olmuştur. Geçmiş tecrübe olmaksızın da bir nebze de olsun tanışıklık tesis etmek mümkün, bunu da Scheper'in makalesinden, Coecke'nin eserlerinin İstanbul'a imparatorluk hakkında önceden hiçbir bilgi ve tecrübesi olmaksızın gelenlere eğitici bir kaynak görevi gördüğü anlaşılmaktadır. Diplomatik hediyeler de iletişim için özel tehdit ve fırsatlar olmuştur (2021, 18). Bunu da saray protokolünün çerçevesini çizdiği bir

“hediyeleşme dili” mümkün kılmıştır. Ortak kültürel matrisler diplomatların hediyeler yoluyla açıkça iletişim kurmasına olanak vermiştir. Bu dilin elçiler tarafından bilinmesi de “hediyeleşmenin” diplomatik süreçlerdeki sembolik önemini daha da öne çıkarmıştır.

Nereden geldikleri ve Osmanlılarla ortak yönlerine bakılmaksızın tüm diplomatlar için belirli derecede bir kültürel ve politik adaptasyonun gerekli olduğu dile getirilen bir konudur. Kitapta ele alınan dönem içerisinde Avrupalı siyasi yapıların Osmanlı siyasi kültürüyle daha derin bir tanışıklık geliştirdikleri çalışmalardan anlaşılmaktadır. Daimî elçilerin bu konuda daha önde olduğu, bunun da hem önceki tecrübeleri olan kişilerin atanması hem de daha uzun dönemli elçi görevlendirmelerinin görülmesinden kaynaklandığı öne sürülmüştür (2021, 19). Bu iki faktör aynı zamanda verimli değişim ve istihbarat toplama potansiyelini de artırmıştır.

### **Sonuç Yerine**

Diplomatik süreçlerin 16 ve 17. yüzyıl boyunca imparatorluğun siyasi, dini ve kültürel değişiminin geniş çetrefilliği içinde şekillendiği ifade edilmelidir. Bu nedenle Avrasya’da erken modern dönem diplomasisinin ana merkezlerinden biri haline dönüşen İstanbul’da diplomatik pratiklerin nasıl geliştiğini anlamaya çalışmak, diplomasi pratiğinde eşdeğerlilik konusunun çetrefilliğini de keskin bir şekilde önümüze getirmektedir.

## **KAYNAKÇA**

*Diplomatic Cultures at the Ottoman Court, c.1500–1630*. 2021.  
Eds. Tracey A. Sowerby and Christopher Markiewicz  
(ed.). London and New York: Routledge.